

JUGOSLOVENSKI PREGLLED

*INFORMATIVNO-DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

JUL—AVGUST 1963. GODINA VII

7-8

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA VII
Jul—Avgust 1963.

Urednički odbor:

Predsednik NIKOLA MINČEV, *članovi:* BOŽIDAR ĐUROVIĆ, LJUBICA MIHIĆ,
ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ, STANA TOMAŠEVIĆ, dr. TONE VRATUŠA.

Glavni urednik: BOŽIDAR ĐUROVIĆ

IZDAVAČ: SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA INFORMACIJE

S A D R Ž A J

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Aktuelna pitanja daljeg društvenog i privrednog raz-
voja i spoljne politike Jugoslavije (govor predsednika
Tita u novoj Saveznoj skupštini) 287—292

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Aktivnost Jugoslovenske lige za mir, nezavisnost i ravno-
pravnost naroda 1961-1963. 293—294

PRIVREDA

Investicije u posleratnom periodu 295—306
Elektroindustrija 1957—1962. 307—312
Pružanje usluga turistima u domaćinstvima 313—314

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Naučno-tehnička saradnja Jugoslavije sa inostranstvom 315—316
Stručni nazivi i akademski stepeni 317—318
Školovanje nastavnika za fizičku kulturu 319—320

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Organizacija Narodne tehnike 321—325
V kup Evrope u gimnastici 326

SPOLJNA POLITIKA

Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polovini 1963. 327—330

AKTUELNA PITANJA DALJEG DRUŠTVENOG I PRIVREDNOG RAZVITKA I SPOLJNE POLITIKE JUGOSLAVIJE

GOVOR PREDSEDNIKA TITA NA SVEČANOJ SEDNICI NOVE SAVEZNE SKUPŠTINE

Na prvoojednici Savezne skupštine, održanoj 30
juna 1963, predsjednik Republike Josip Broz Tito održao je sledeći govor:

Drugarice i drugovi poslanici,

Iako smatram da, možda, na ovoj prvoj sjednici nove Savezne skupštine nije najpodesnije da govorim o problemima kojima treba posvetiti mnogo više vremena, i o kojima će se, svakako, šire govoriti u ovoj Skupštini, ipak bih vas molio da mi dozvolite da kažem nešto o izvjesnim aktuelnim problemima naše zemlje. Želio bih da ukratko ukažem na neka aktuelna pitanja iz oblasti društvene i privredne izgradnje naše socijalističke zemlje, kao i iz oblasti naše spoljne politike.

Naši građani su, učestvujući u predizbornoj kampanji sa najvećim interesovanjem, na mnogobrojnim zborovima i sastancima dali svoje kritičke primjedbe i konstruktivne prijedloge za dalji, još uspješniji svestrani razvitak naše socijalističke zajednice. U tom pogledu mi možemo biti veoma zadovoljni. Meni bi, s obzirom na to, preostalo samo da istaknem neke najbitnije smjernice našeg društvenog razvitka i zadatke za naredni period.

Ova nova Skupština, sa prerogativima koje joj daje naš novi Ustav, predstavlja najviši domet društvene nadgradnje na sadašnjoj etapi našeg socijalističkog razvitka. Odgovornost članova ovog visokog doma je velika, jer Ustav daje našoj novoj Skupštini velika prava, i to ne samo zakonodavna. Ustav predviđa, isto tako, i mnoge egzekutivne obaveze, koje iziskuju najveće zalaganje poslanika, čija je dužnost da svojom pozitivnom aktivnošću opravdaju povjerenje birača, građana naše zemlje. A to povjerenje će biti opravdano samo na taj način ako poslanici budu radili strogo u duhu Ustava, u interesu naroda, štiteći interese i prava koje narodu, i pojedincu, garantuje naš novi Ustav.

DOSLEDNOST U SPROVOĐENJU USTAVA

Uvjeren sam da smo svi mi svjesni toga da u ovoj novoj Skupštini mora potpuno da vlada duh novog Ustava, jer će samo na taj način moći da se realizuju sve njegove odredbe u našim društvenim odnosima i da postanu trajne norme i regulator našeg društvenog života. Pridržavajući se ustavnih načela, i kolektivi i pojedinci proizvođači obezbjeđuju i svoje interese i interese zajednice kao cjeline. Samo će tako moći da se izbjegn timerne negativne pojave koje obično

prate buran razvitak društva, koje ometaju stvaranje pravih društvenih odnosa i time slabe društvenu zajednicu i njeno jedinstvo. Kad kažem da u ovoj Skupštini treba u punoj mjeri da vlada duh novog Ustava, onda pri tom mislim da svaki član ovog doma mora do tančina da upozna sve odredbe Ustava i da ih se pridržava u svom radu. Samo tako možemo očekivati da Ustav i za naše građane bude najviši zakon i da ga oni kao takvog i poštuju. Jer, ništa nije gore nego izgubiti povjerenje naroda, ništa nije gore nego kada ljudi na rukovodećim mjestima, koji su dužni da daju primjer u sprovođenju zakona i poštovanju zakonitosti, sami krše zakon i zakonitost.

Naši građani su s velikim oduševljenjem pozdravili donošenje novog Ustava, što je pokazala i široka narodna diskusija o Nacrtu ustava, i oni sada s pravom očekuju da snaga ovog dokumenta dođe do izražaja u svim domenima našeg društvenog života. Razumljivo je da su njihove oči uprte u nas, u rukovodioce, i da oni gledaju kako ćemo se mi odnositi prema novom Ustavu — da li ćemo ga dosljedno sprovođiti u djelo i da li ćemo u punoj mjeri poštovati njegova načela. Ja mislim da će birači po tome ocjenjivati i sposobnosti i vrijednosti svojih izabranih predstavnika, i u ovoj Skupštini i u drugim organima vlasti i društvenog samoupravljanja.

Mnogobrojna pitanja iz našeg svakodnevnog života i djelatnosti nisu mogla biti do tančina obuhvaćena u Ustavu. Štaviše, sva ta pitanja neće moći da budu obuhvaćena ni u našim zakonima i drugim propisima, ali na njima, u procesu našeg društvenog razvitka, stalno treba raditi, ona moraju u svakodnevnoj praksi da budu obuhvaćena našom socijalističkom svijesću, koju nam diktiraju interesi naše zajednice, koju nam nalaže briga za jedinstvo te zajednice i za njeno stalno jačanje, briga o čovjeku, proizvođaču, briga o pojedincu, građaninu, briga o radnim kolektivima. Socijalističkom svijesću mogu i moraju da budu savladane razne protivurječnosti koje prate i naš socijalistički razvitak, naročito ako su izvori tih protivurječnosti u subjektivnim faktorima.

Drugovi i drugarice poslanici,

Ako se danas osvrnemo na proteklih 18 godina, na sliku Jugoslavije poslije rata, odnosno na nasleđe koje su nam ostavili razorni rat i okupacija zemlje, i ako to stanje uporedimo sa današnjom Jugoslavijom, onda s punim pravom možemo reći da je naša zemlja danas preporođena u svakom pogledu.

MATERIJALNI RAZVITAK

Nova Jugoslavija rađala se sa mnogo muka, sa mnogo najrazličitijih teškoća. Na raznim stranama bilo je proroka koji su govorili da mi nećemo uspjeti da izgradimo svoju zemlju tako da ona bude sposobna za život, da zbog više nacionalnosti nećemo moći da sačuvamo jedinstvo naroda, itd. Ali, kakva je naša stvarnost danas? Mi smo otklonili strašne posljedice rata. Prošli smo srećno kroz nečuvane teškoće i zapreke u toku ovih 18 poslijeratnih godina. U nekada zaostalor zemlji, čijim nacionalnim bogatstvima su se koristili inostrani kapitalisti, dok je narod grcao u bijedi, stvorili smo jaku industriju i stvaramo sve moderniju poljoprivredu. Stvorili smo snažnu socijalističku državu, koja čvrsto stoji na temeljima samoupravljanja radnih ljudi u svim domenima našeg društvenog života, na temeljima jedinstva naroda cementiranog pravilnim rješenjem nacionalnog pitanja, koje je obezbjedilo da svaki narod sam upravlja u okviru svoje republike, a svi zajedno u federaciji, oličenoj u ovom visokom domu. Čvrsti jedinstveni osnovi na

kojima je izgrađena naša socijalistička zajednica predstavljaju danas garantiju slobode, bezbjednosti i mirnog razvitka socijalizma — jedinog sigurnog puta svih naših naroda u zajedničku veliku i srećniju budućnost.

Mađa ne mislim da ulazim podrobno u izlaganje naših uspjeha, koji su dosta poznati, ipak bih ovdje pomenao ukoliko veoma brz materijalni razvoj naše zemlje, i naročito razvoj naše industrije i nekih drugih privrednih oblasti.

Nacionalni dohodak Jugoslavije danas je za oko tri puta veći nego što je bio prije rata. Obim industrijske proizvodnje, koja daje oko polovinu ukupnog nacionalnog dohotka, pet puta je veći nego prije rata. Obim poljoprivredne proizvodnje bio je, u prošlom petogodišnjem periodu, u prosjeku, veći za oko 50 odsto u odnosu na predratni desetogodišnji prosjek; na socijalističkom sektoru proizvodnja je u tom periodu bila povećana za više od tri puta. Slični rezultati postignuti su i na svim ostalim privrednim sektorima.

Velike promjene izvršene su i u ekonomsko-socijalnoj strukturi stanovništva, u kvalifikaciji zaposlenih, itd. Ne-poljoprivredno stanovništvo čini danas više od polovine ukupnog stanovništva, prema oko 25 odsto prije rata. Dok je prije rata industrijskih radnika bilo oko 300 hiljada, danas imamo preko 3,200.000 zaposlenih u društvenom sektoru privrede, od čega je oko 1,200.000 industrijskih radnika.

I naša spoljna trgovina, iako u njoj još ima dosta slabosti, znatno je proširila svoj obim, a naš položaj u međunarodnoj robnoj razmjeni bitno se izmijenio. Samo u toku posljednjih šest godina obim našeg izvoza je udvostručen, a promjene u njegovoj strukturi sve više nose karakteristike izvoza razvijenih zemalja. Proizvodi industrije čine danas oko tri četvrtine našeg ukupnog izvoza, u čemu proizvodi visokog stepena obrade učestvuju sa oko 50 odsto, prema 5 odsto prije rata.

Sa podizanjem proizvodnih snaga i jačanjem materijalne osnove našeg društva bili smo u mogućnosti da postepeno i stalno poboljšavamo životne uslove, da podižemo životni standard naših radnih ljudi i da unapređujemo službe društvenog standarda. Samo u toku posljednjih šest godina lična potrošnja stanovništva realno je povećana za oko 50 odsto, odnosno po stanovniku za oko 44 odsto. Posljednjih godina gradi se preko 100 hiljada stanova godišnje. Mreža škola i ostalih prosvjetnih i kulturnih ustanova znatno je proširena. Danas oko 3,5 miliona djece, omladine i odraslih, ili skoro svaki peti stanovnik naše zemlje, pohađa škole i druge ustanove za obrazovanje, tako da se sada nalazimo među onim zemljama u svijetu koje pružaju najšire mogućnosti za školovanje. Srednje škole godišnje završava oko 45 hiljada učenika, a sa fakulteta i drugih visokih i viših škola izlazi godišnje oko 20 hiljada visokokvalifikovanih stručnjaka raznih struka. Ostvareni su i značajni rezultati u razvijanju naučno-istraživačkih ustanova. Mreža zdravstvenih ustanova znatno je proširena. Sistemom zdravstvenog osiguranja obuhvaćeno je gotovo cjelokupno stanovništvo. Za socijalno osiguranje naša društvena zajednica izdvaja ogromna sredstva. Samo u prošloj godini za ove svrhe utrošeno je oko 420 milijardi, ili preko 12 odsto nacionalnog dohotka.

RADNIČKO I DRUŠTVENO SAMOUPRAVLJANJE POSTAJE OSNOVA DRUŠTVENOG I PRIVREDNOG RAZVOJA

Uporedo sa podizanjem proizvodnih snaga, stalno smo razvijali i jačali nove, socijalističke društvene odnose. Ovakva orijentacija od početka naše društvene i privredne

izgradnje bila je u skladu s tim da izgradnja socijalizma, pored materijalnog razvitka, znači uspostavljanje humanih, demokratskih odnosa, znači obezbjeđenje takvog položaja radnog čovjeka u kome će on, oslobođen eksploatacije, biti istovremeno i neposredni upravljač svoga materijalnog i društvenog života. Na toj osnovi izgrađivan je sistem samoupravljanja u privredi i u javnim službama. Istovremeno su proširivana prava, funkcije i materijalna osnova samoupravljanja, a time je jačala i uloga i odgovornost samoupravnih organa. Stvarale su se sve nove i razvijenije forme samoupravljanja i razvijali se ostali oblici društvenog upravljanja. Na taj način, danas su gotovo sve oblasti društvenog života u našoj zemlji obuhvaćene sistemom samoupravljanja. Radničko i društveno samoupravljanje postaje osnova našeg cjelokupnog društvenog i privrednog razvoja odnosno glavni oblik upravljanja društvenim poslovima. Koliko je širok mehanizam samoupravljanja vidi se iz toga što danas oko 1,5 milion lica učestvuje u raznim organima društvenog samoupravljanja i u neposrednom upravljanju materijalnim i društvenim životom u našoj zemlji. U našem sistemu socijalističke demokratije omogućen je širok uticaj građana na rad organa vlasti i na rješavanje drugih zajedničkih potreba, a sa novim Ustavom to će doći do još punijeg izražaja. Rezultati našeg socijalističkog razvitka vide se i u tome što se danas oko 80 odsto nacionalnog dohotka stvara u društvenom sektoru privrede.

Značaj ovih rezultata utoliko je veći što su oni postignuti našim vlastitim naporima, uglavnom korišćenjem sopstvenih materijalnih i ljudskih snaga. Oni su u isto vrijeme i najbolja potvrda pravilnosti puta kojim smo dosada išli, potvrda vitalnosti i snage našeg društveno-političkog i privrednog sistema. Upravo ovi i ovakvi rezultati omogućili su nam i donošenje novog Ustava, koji znači punu afirmaciju sistema radničkog i društvenog samoupravljanja i snažno oruđe za naš dalji socijalistički razvitak.

Iako su ovo samo neki podaci o dosadašnjim rezultatima našeg rada i razvoja, oni ipak govore o snažnom zamahu i velikim naporima koje su uložili naši trudbenici u proteklom osamnaestogodišnjem periodu života nove Jugoslavije. Čitav taj proces nije bio lak. Razvoj naše zemlje prolazio je kroz razne teškoće; bilo je ne malo grešaka i slabosti. Mi smo u nedavnoj prošlosti uočili izvore tih slabosti, koje su većim dijelom proizilazile iz raznih subjektivnih grešaka i negativno se odražavale na naš razvoj i društvene odnose uopšte. Ali mi smo te slabosti, većim dijelom, savladali u jednom vrlo kratkom periodu, i postigli smo zaista velike rezultate, ne samo u materijalnom već i u moralno-političkom pogledu. To nam je omogućilo da brzo savladamo postojeće teškoće i da nastavimo ubrzani razvoj naše zajednice. Međutim, mi se ne smijemo zaustaviti na postignutim rezultatima. Mi moramo smjelo ići dalje, jer još ima stvari koje se moraju ispraviti ili poboljšati. Od nas to i očekuju naši radni ljudi koji znaju da se u tako kratkom periodu, naročito u materijalnom pogledu, nije ni moglo učiniti mnogo više. U narednom periodu realizacije društvenog plana mi to moramo stalno imati u vidu i učiniti sve da naš radni čovjek zaista osjeti da se, u skladu i sa odredbama Ustava, o njemu i vodi glavna briga.

Nama je, razumije se, još mnogo šta potrebno. Ali mi već danas možemo malo usporiti tempo investicionih ulaganja, da bismo više dali na podizanje standarda života radnih ljudi. To, međutim, ne znači da mi moramo smanjiti i akumulaciju. Naprotiv, podižući životni standard, mi imamo puno pravo da tražimo i podizanje produktivnosti rada, jer podizanje životnog standarda je uslovljeno podizanjem produktivnosti i boljom organizacijom rada, racio-

nalnim iskorišćavanjem sredstava za proizvodnju, pravilnom raspodjelom i organizacijom proizvodnje, korišćenjem raznih rezervi, itd. Baš tu i leže velike mogućnosti naših materijalnih izvora, i onih koji su sada još zaleđeni ne zbog objektivnih već zbog subjektivnih slabosti i grešaka.

PRODUKTIVNOST I RACIONALNOST PRIVREĐIVANJA

Mislim da smo mi danas svi saglasni da je stimulisanje proizvođača glavni pokretač podizanja produktivnosti rada — i mi tako moramo i postupati ako hoćemo da proizvođači budu sigurni da je podizanje produktivnosti rada glavni materijalni izvor povećanja njihovog standarda života. Mi vrlo često ponavljamo da je u većini naših preduzeća produktivnost rada znatno ispod prosjeka evropskog nivoa. To je tačno, ali mi moramo priznati da je u nas i nagrađivanje ispod nivoa evropskog prosjeka. Ja mislim da je te razlike moguće brzo likvidirati ako se preduzmu sve potrebne mjere, koje sam naprijed naveo, a i druge.

Neka naša preduzeća već su organizovala svoj rad na bazi dohotka, i to je pokazalo vrlo dobre rezultate, jer se počela povećavati produktivnost rada. Ali, da bi to uzelo što šire razmjere, mi moramo što prije ispraviti pojedine instrumente koji sada još koče taj proces. Tome problemu mi moramo što prije posvetiti punu pažnju, jer je s njim tijesno vezano dalje razvijanje inicijative i stimuliranje proizvođača i radnih kolektiva. Sproveden do kraja, takav sistem nagrađivanja podigao bi još više radni elan miliona naših radnih ljudi i omogućio bi još brži cjelokupan naš razvoj.

Treba ispraviti i sistem poreza, jer neki od tih poreza zahvata i racionalizaciju, a time se destimuliraju one privredne organizacije i proizvođači koji, blagodareći racionalizaciji i drugom, postižu dobre rezultate.

Ima ljudi koji još uvijek misle da ukoliko neko preduzeće ili proizvođač uopšte zaradi više putem brže racionalizacije, ili blagodareći dobroj organizaciji, štednji i drugom, utoliko mu više treba uzeti — da bi se postigla neka uravnilovka, bez obzira na produktivnost rada. Takvi postupci i gledanja nespojivi su sa našim principom nagrađivanja prema radu. Prirodno je da to onda ima veoma štetne posljedice. S druge strane, razumljivo je i to da se mi ne možemo složiti s tim da se u lični dohodak prelijeva ono što nije rezultat rada pojedinca nego se ostvaruje nabijanjem cijena ili na sličan način.

U narednom periodu mi moramo što prije likvidirati neracionalnost u proizvodnji, koja koči još veće i brže uspjehe. Treba smanjiti troškove proizvodnje i povećati produktivnost rada boljim i racionalnijim korišćenjem sredstava proizvodnje, i boljim korišćenjem proizvodnih kapaciteta, jer ima dosta preduzeća, i to savremeno opremljenih, koja jedva za 50 odsto koriste svoje kapacitete. Ima i dosta preduzeća koja rade samo u jednoj smjeni, a raspolazu najmodernijom tehnikom. Šta to znači? To znači da ostaje zaleđen znatan dio uloženog kapitala koji se ne oplođava nego se, baš obratno, postepeno gubi, sa zastarjevanjem preduzeća. Drugim riječima, velik dio investicija ne ostaje samo neplodan nego se gubi.

Pored toga, treba imati u vidu i činjenicu da kod nas postoji višak radne snage, koja bi se mogla zaposliti uvođenjem dvije ili tri smjene u svim preduzećima čiji su proizvodi traženi na unutrašnjem ili spoljnjem tržištu.

Dalje, intenzivnijim korišćenjem sredstava za proizvodnju moramo smanjiti rok amortizacije, i to na što kraće vrijeme, jer moderna industrija počinje da zastarijeva danas već poslije pet godina. To je neophodno učiniti da bi se naša

industrija obnavljala, snabdijevajući se modernijim sredstvima za proizvodnju, i da bi na taj način bila sposobna da kao ravnopravan konkurent istupa na spoljnim tržištima. Dosadašnja praksa veoma širokih olakšica pri izvozu ne može se dugo, i u tolikoj mjeri, produžavati. Pored toga, to nije podstrek za smanjenje troškova proizvodnje, već djeluje obratno. Proizvodnju moramo pojeftiniti, ali to ne zavisi samo od radnika i ne može se postići samo podizanjem produktivnosti rada nego i istovremenim preduzimanjem drugih hitnih mjera koje sam naveo.

CENE

Što se tiče cijena, moram da kažem da visoke cijene na unutrašnjem tržištu nisu stimulatивne za proširenje i povećanje proizvodnje. Nesocijalistička je tendencija da se sa manje plasirane robe na tržištu postignu veće cijene. Svakome mora biti jasno bar to da je tačno suprotno — jer samo cijene koje odgovaraju kupovnoj moći potrošača, to jest niske cijene, i kupovna moć najširih masa radnih ljudi, i građana uopšte, predstavljaju motornu snagu koja pokreće naprijed i proširuje proizvodnju. Griješe i oni koji su protiv ubrzane amortizacije i modernizacije, i koji misle da će spriječiti povećanje rezervne radne snage ako zadrže radnike na radnim mjestima, iako time povećavaju troškove proizvodnje; oni na taj način povećavaju, u stvari, i cijene proizvoda, koje onda i sami ti radnici nijesu u stanju da kupuju. Strah od toga da veća kupovna moć širih masa stanovništva izaziva povećanje cijena na tržištu nije na mjestu. Suština je baš u tome da je veća potrošnja stimulans za veću proizvodnju.

Htio bih ovdje da kažem i to da uvođenje 42-satne radne nedjelje nije krajnji domet kome mi težimo. Ne, to je tek početak. To samo znači da se racionalnije koristi, a i čuva radna snaga. Ali, već će i to omogućiti nova zaposlenja, jer će se morati da uvode nove smjene. Sa većom mobilnošću uloženog kapitala, sa boljom i racionalnijom organizacijom proizvodnje, sa preduzimanjem svih mjera koje sam naprijed naveo, a i drugih, omogućiće se u doglednoj, ne dalekoj budućnosti, da još više skratimo radno vrijeme, a samim tim da zaposlimo još više i nove radne snage, da još više stimuliramo proizvođače, i naročito stručnu radnu snagu — tako da svako bude nagrađen prema zaslugi i sposobnosti. Na sadašnjoj etapi našeg socijalističkog razvitka to je neophodno ako želimo da brže idemo naprijed i da dostignemo period u kome će svako moći da dobije prema potrebi.

SEDMOGODIŠNJI DRUŠTVENI PLAN

Mi sada pripremamo sedmogodišnji društveni plan. Taj plan bi bio nerealan ako u njemu ne bi bili uzeti u obzir svi oni elementi o kojima se ovdje govori. Investiciona politika mora biti s tim u skladu. Prvo, mora se voditi računa o tome da plan ne bude prenapregnut, da investicije ne zadiru u standard života radnih ljudi, da proizvodimo ono što brzo može dati rezultate i najlakše će naći plasman na spoljnom i unutrašnjem tržištu.

Tu dolaze u obzir, u prvom redu, razne rekonstrukcije, dograđivanja i modernizacije. Uz to, treba ubrzati i integraciju, naročito jednorodnih preduzeća, a u novom planu izbjegavati dupliranje građenja krupnih fabrika u koje je potrebno ulagati ogromna sredstva. To mora danas svakome da bude jasno, jer nas je skupo koštala dosadašnja praksa građenja mnogih istorodnih fabrika i fabričica, u kojima nismo dovoljno gledali na rentabilnost i mogućnost plasmana

proizvoda. Moramo, isto tako, izbjegavati građenje takvih fabrika za koje nemamo sirovina i koje bi zbog toga zavisile samo od uvoza.

Stambena izgradnja mora takođe da bude jedna od glavnih naših briga u narednom periodu. To je najkritičniji sektor i na njemu bi moglo doći do negativnih posljedica ako problem stambene izgradnje, koji se tiče standarda radnih ljudi, ne bismo brže rješavali.

U poljoprivredi moramo još energičnije ići naprijed, jer nam dosadašnji rezultati u toj grani privrede jasno ukazuju da smo krenuli pravilnim putem. Jedna od naših glavnih briga u poljoprivredi mora od sada biti i brzo podizanje stočarstva, jer nam je stočni fond iz raznih uzroka, na primjer, zbog velike suše u prošloj godini, zbog povećanog klanja za izvoz ili zbog unutrašnjeg neracionalnog trošenja fonda, smanjen za oko 10 odsto. Kad govorim o poljoprivredi, htio bih da kažem i to da u nekim krajevima naše zemlje još ima oklijevanja i oportunitizma u vezi sa savremenim načinom poljoprivredne proizvodnje. U nekim našim krajevima je kretanje u pravcu socijalističke proizvodnje na selu još uvijek sporo, iako od stajanja na individualnoj, zaostaloj proizvodnji nema koristi ni seljak ni zajednica kao cjelina. I tamo je, to je već dovoljno očigledno, potreban brži razvoj u pravcu koji će i pojedincu i zajednici donijeti više proizvoda i koristi. Ja pri tom ne mislim na potrebu nekih administrativnih mjera već na ubjeđivanje i dokazivanje primjerima, na čemu se nedovoljno radi. Ne treba izgubiti iz vida da je moguće osnivanje radnih kooperacija i zadruga tamo gdje nije moguće osnivanje krupnih socijalističkih gazdinstava, i zato te oblike treba razvijati u svim takvim krajevima naše zemlje.

USTAV I SPOLJNA POLITIKA

Drugarice i drugovi poslanici,

U vezi sa našom spoljnom politikom značajno je da smo mi u novom Ustavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije — na osnovu dosadašnjih iskustava u svojim međunarodnim odnosima i saradnji — podigli na stepen ustavnih normi osnovna načela i ciljeve naše spoljne politike. Time su, ustavnim odredbama, date i glavne smjernice naše spoljne politike, koje jasno odražavaju mjesto i težnje naše zemlje u svjetskoj zajednici.

U narednom periodu treba još upornije i svestranije da primjenjujemo ova načela, imajući u vidu brz razvitak savremenih zbivanja, da bismo i dalje jačali međunarodni položaj naše zemlje i, prema našim mogućnostima, što aktivnije doprinosili obezbjeđenju mira i progresivnom razvitku u svijetu. U dosadašnjoj vrlo složenoj međunarodnoj situaciji, pri postojanju niza ozbiljnih problema u međunarodnim odnosima, mi prilazimo izvršenju tog zadatka znatno ojačani, blagodareći ne samo jedinstvu naših naroda, ostvarenom u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj izgradnji, već i materijalnim uspjesima našeg privrednog razvitka i socijalističkim društvenim odnosima koje odražava novi Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Nije potrebno posebno isticati da je naša socijalistička zajednica stekla veliki ugled u svijetu i time što najdosljednije sprovodi politiku mira i miroljubive koegzistencije i svestrane saradnje među narodima i državama, bez obzira na razlike u društvenom uređenju.

U Ujedinjenim nacijama i drugim međunarodnim forumima, i uopšte u svijetu, Jugoslavija je poznata kao zemlja koja se iskreno i dosljedno zalaže za unapređenje međunarodnih odnosa, za miroljubivo rješavanje spornih problema, za učvršćenje principa ravnopravnosti i nemiješanja u unutrašnje stvari drugih i za progresivan razvitak.

Pored toga što smo u proteklim godinama, naročito u posljednje vrijeme, upornim zalaganjem uspjeli da znatno poboljšamo i ostvarimo prijateljske odnose sa većinom susjednih zemalja, mi danas imamo sa skoro svim nezavisnim državama na svim kontinentima, veoma razvijene ekonomske, kulturne i političke odnose, zasnovane na principima ravnopravnosti, nemiješanja i obostrane koristi. Svojom saradnjom sa zemljama Azije i Afrike stekli smo razumijevanje i prijateljstvo novooslobođenih zemalja, koje veoma cijenimo.

Kao što vam je već poznato, naši odnosi, razumijevanje i svestrana saradnja sa Sovjetskim Savezom i drugim socijalističkim zemljama, osim Kine i Albanije, sve su bolji. Naša politika mora i ubuduće da bude usmjerena na što bolju saradnju i jačanje prijateljskih odnosa sa tim socijalističkim zemljama. Tim više što je sasvim logično da Jugoslavija, koja gradi socijalizam, ima što bolje odnose sa drugim socijalističkim zemljama, a dosadašnja praksa je pokazala da saradnja i prijateljski odnosi sa socijalističkim zemljama imaju veliki značaj i u borbi za mir i za jačanje progresivnih snaga u svijetu uopšte.

Sa najvećim brojem zemalja Zapada naša zemlja takođe ima normalne odnose, a sa nekim čak i prijateljske. Mi moramo i ubuduće gajiti dobre odnose sa svim zemljama koje to žele na ravnopravnoj bazi, jer je to u skladu sa našim principima miroljubive koegzistencije i saradnje sa svim zemljama.

Prema tome, mi danas zaista možemo sa svom objektivnošću konstatovati da je međunarodni položaj Jugoslavije sve povoljniji, bez obzira na povremene oscilacije kod nekih zemalja, do kojih ne dolazi našom krivicom. U pogledu naše buduće međunarodne aktivnosti, sve ovo nameće nam još veće obaveze da u svim našim mnogostrukim odnosima sa drugim zemljama i narodima očuvamo i opravdamo stečeni ugled.

Drugarice i drugovi,

Želio bih da na ovom visokom mjestu istaknem naše čvrsto uvjerenje da politika miroljubive koegzistencije i aktivne međunarodne saradnje pruža jedinu mogućnost za rješavanje raznih problema u međunarodnim odnosima. Koegzistenciju između zemalja sa različitim društvenim sistemima mi ne smatramo kao apstraktno načelo, ili kao vegetiranje u hladnom ratu, već kao realnu spremnost za iznalaženje konstruktivnih rješenja u svjetskim sporovima.

U uslovima postojanja sveništaćućih ratnih sredstava, koja mogu ugroziti i samo postojanje čovječanstva, svaki pokušaj nasilnog rješavanja međunarodnih spornih pitanja, pa i svako pribjegavanje sili u međunarodnim odnosima, predstavlja opasnost za sve narode svijeta. U tom smislu, sva vještačka, hladnoratovska ograničenja normalne međunarodne saradnje, bilo u političkim, bilo u ekonomskim, ili kulturnim i drugim odnosima, predstavljaju negativno nasljeđe prošlosti, na čijem se uklanjanju moraju najozbiljnije angažovati sve miroljubive i progresivne snage. Dosadašnji razvitak jasno je pokazao da se vještačkim barijerama ne mogu spriječiti progres i međunarodna afirmacija naprednog društvenog sistema, niti se narodima može osporiti pravo da izgrađuju društveni poredak koji im odgovara.

RAZORUŽANJE

U vezi s tim, u današnje vrijeme postalo je neophodno da se jednom učini kraj besperspektivnoj i krajnje opasnoj trci u naoružavanju, u kojoj su danas angažovana tolika sredstva najrazvijenijih zemalja, koja bi, upotrebljena u

društveno-korisne svrhe, uz sadašnji visok nivo razvitka nauke i tehnike, ubrzo mogla obezbjediti čovječanstvu blagostanje i prosperitet. Smatram da nije moguće obezbjediti trajni mir niti osloboditi svijet od prijetnje silom sve dok međunarodni odnosi počivaju na oružju i takozvanoj ravnoteži straha. Stoga je neophodno ulagati najveće napore radi postepenog stvaranja uslova za sporazum o opštem i potpunom razoružanju.

Prema našem uvjerenju, koje smo već istakli mnogo puta, postizanje sporazuma o zabrani nuklearnih eksperimenata omogućilo bi da se preduzmu dalje mjere u širokoj i kompleksnoj oblasti razoružanja. Mi smatramo da, naročito poslije saglasnosti SSSR sa inspekcijom na licu mjesta, postoje neophodni objektivni uslovi za postizanje takvog sporazuma. Mi sa nadom očekujemo sastanak u Moskvi, u julu mjesecu ove godine, između sovjetskih, američkih i engleskih predstavnika. To je dobar put za pronalaženje izlaza iz sadašnje situacije. Govor gospodina Kenedija, predsjednika SAD, na Vašingtonskom univerzitetu, takođe uliva nadu da se krenulo ka stišavanju situacije i pronalaženju izlaza iz sadašnjeg čorsokaka, koji je sve opasniji za mir u svijetu.

Mi mislimo, isto tako, da je, radi stvaranja atmosfere povjerenja i poboljšanja međunarodnih odnosa, moguće i nužno preduzeti i niz drugih mjera koje bi doprinijele smanjenju zategnutosti i otklanjanju ratne opasnosti, i, u isto vrijeme, olakšale postizanje osnovnih ciljeva u pogledu opšteg razoružanja. Ovdje, prije svega, imam u vidu stvaranje bezatomskih zona i zabranu prenošenja nuklearnog oružja u nove oblasti i zemlje u kojima ono do sada nije postojalo. Mi odlučno podržavamo inicijative i akcije za uspostavljanje bezatomskih zona u određenim oblastima, na primjer u Africi, Latinskoj Americi, centralnoj Evropi, na Balkanu, u Skandinaviji, Mediteranu i drugdje. Uspostavljanje takvih zona ne bi remetilo postojeći odnos snaga, a imalo bi veliki politički i psihološki efekat. Zato bi trebalo da te prijedloge prihvate sve države.

Uporedo s naporima za razoružanje potrebno je nastaviti i sa istrajnim traženjem i preduzimanjem mjera koje će doprinijeti postepenom eliminisanju potencijalnih žarišta i spriječiti stvaranje novih. Smatramo da je neophodno realistički gledati na progresivni proces promjena u današnjem svijetu i priznati njihovu društvenu opravdanost i historijsku neizbježnost u međunarodnim odnosima. Nepriznavanje tih promjena u današnjim uslovima predstavlja jedan od glavnih uzroka hladnog rata. Tu se radi o afirmaciji socijalističkog društvenog sistema u svjetskim razmjerama, o pojavi velikog broja novooslobođenih zemalja, o okončanju svih oblika neravnopravnosti, koji se i dan-danas pokušavaju održati, bilo kao posljedica vjekovne kolonijalne dominacije, bilo kao rezultat politike koja se oslanja na pravo jačeg ili na privilegovani ekonomski položaj. To ujedno znači i neodložnu i potpunu likvidaciju svih ostataka kolonijalnih i neokolonijalnih odnosa, koji nisu samo suprotni principima Povelje UN već i neposredno ugrožavaju mir.

U tom cilju potrebno je potpuno odstraniti iz međunarodnih odnosa pokušaje svakog mijenjanja u unutrašnje stvari drugih i nametanja oblika društvenog uređenja i puteva razvitka pojedinim zemljama i narodima. Vjerujemo da je na tim osnovama moguće riješiti razne postojeće sukobe i eliminisati ratnu opasnost. Na tim osnovama potrebno je rješavati najaktuelnije probleme koji danas ugrožavaju mir u raznim dijelovima svijeta.

ZEMLJE U RAZVOJU

U međunarodnim ekonomskim odnosima postoje još uvijek raznovrsni oblici neravnopravnosti i eksploatacije,

zbog kojih takođe dolazi do nestabilnosti, do kriza i sukoba u svijetu. Protivječnosti naše prelazne epohe ogledaju se i u tome što, uporedo sa progresivnim političkim promjenama u svijetu i oslobađanjem naroda, zabrinjavajuće rastu razlike u stepenu razvitka, ekonomske moći i bogatstva pojedinih naroda i zemalja. Produbljuju se suprotnosti i pojavljuju nove forme neravnopravnosti i diskriminacije, što najteže pogađa upravo novooslobođene države i zemlje u razvoju. U nastojanju da ubrzaju svoj privredni i društveni razvitak, da razviju svoje proizvodne snage i pređu na savremeni način proizvodnje, te zemlje nailaze često na nerazumijevanje i teškoće koje im pričinjavaju visokorazvijene industrijske zemlje i njihove zatvorene ekonomske organizacije, što u svjetsku privredu i trgovinu unosi zakone hladnog rata, diskriminaciju i ograničenja na političkoj i drugim osnovama. Takva negativna praksa ponekad ugrožava stečenu nezavisnost pojedinih zemalja, suprotstavlja jedne narode drugima i time potkopava same osnove međunarodne zajednice i mira.

Zbog toga mi smatramo da je ubrzanje ekonomskog napretka zemalja u razvoju jedan od prvenstvenih zadataka međunarodne zajednice, za koji bi naročito razumijevanje trebalo da pokazuju socijalističke zemlje i sve progresivne snage u svijetu.

Borba za eliminisanje neravnopravnosti i monopolizma u oblasti svjetske privrede i trgovine logičan je nastavak borbe za likvidaciju kolonijalizma i za političku emancipaciju svih naroda i jedan od najvažnijih načina za učvršćenje mira i stabilnih međunarodnih odnosa. Iz tih razloga, napori da se ubrza privredni razvitak zemalja u razvoju predstavljaju jedan od stalnih i bitnih elemenata naše spoljne politike i međunarodne aktivnosti. Mi smo bili među inicijatorima i pobornicima sazivanja i održavanja Svjetske ekonomske konferencije, pokrenute na historijskim skupovima neangažovanih zemalja i zemalja u razvoju u Beogradu i Kairu, sa ciljem da takav autoritativan skup, pod okriljem Ujedinjenih nacija, istakne principe ravnopravnih odnosa u svjetskoj privredi, donese odgovarajući program konkretnih međunarodnih akcija i utre put novom sadržaju i novim pravcima međunarodne ekonomske saradnje. Sazivanje takve konferencije jednodušno je prihvaćeno od svih članova UN na prošlogodišnjem zasjedanju Generalne skupštine, što je dobar znak da je porasla svijest o neposrednoj nužnosti da se rješavaju ekonomski odnosi između razvijenih i nerazvijenih zemalja, kao i drugi međunarodni ekonomski problemi. Očekujemo da Konferencija o trgovini i razvoju UN donese u tom pogledu značajne dokumente i konkretne odluke. Nadamo se da će jedan od rezultata Konferencije biti i u tome što će se Ujedinjene nacije ubuduće više i šire angažovati u rješavanju ovih problema.

Težnje novooslobođenih zemalja za društvenom, privrednom i kulturnom emancipacijom, za njihovim jedinstvom i solidarnim istupanjem u interesu konstruktivnog rješavanja problema savremenog svijeta, došle su do snažnog izražaja na nedavnoj konferenciji šefova država i vlada nezavisnih afričkih zemalja u Adis Abebi. Želio bih, sa ovog visokog mjesta, da pozdravim zrele i mudre odluke ove konferencije, koja je tako snažno istupila u prilog slobode naroda afričkog kontinenta, potvrdila mjesto Afrike u sadašnjem svijetu i istakla solidarno prihvatanje politike neangažovanosti i što veće aktivnosti afričkih zemalja u borbi za učvršćenje mira u svijetu i za pobjedu miroljubive koegzistencije. Ova značajna poruka nezavisnih afričkih naroda, sadržana u povelji i drugim dokumentima konferencije, svjedoči o izmijenjenim uslovima u savremenom svijetu i o neophodnosti da vanafrčke zemlje izgrađuju svoje odnose sa novom Afrikom sa potrebnim razumijevanjem.

Uporedo sa takvim kretanjem u zemljama Azije i Afrike, dolazi do sve jačeg izražaja i konstruktivna međunarodna aktivnost sve većeg broja zemalja Latinske Amerike.

Veliki broj neangažovanih zemalja, među kojima i Jugoslavija, već su i do sada, prema svojim mogućnostima znatno doprinijele poboljšanju međunarodne situacije. Njihova nastojanja za prevazilaženjem postojećih sukoba i podjela od najvećeg su značaja u današnje vrijeme. U situaciji kakva danas postoji, neangažovane zemlje, čiji broj i ugled u svijetu stalno rastu, treba i dalje istrajno da izučavaju mogućnosti i načine svoje aktivnosti, u interesu mira i međunarodne saradnje.

U tom pogledu primjećujemo takođe, sa zadovoljstvom, i sve veću odgovornost državnika velikih sila, koja se ispoljava i u njihovoj riješenosti da održavaju stalne međusobne kontakte, u cilju neprekidne razmjene mišljenja i traženja rješenja za međunarodne probleme. Jugoslavija će, kao i do sada, spremno podržati svaku novu inicijativu koja

doprinosi popuštanju međunarodne zategnutosti i iznalaženju rješenja spornih problema.

U naporima za očuvanje mira i nalaženje miroljubivih rješenja za postojeće međunarodne probleme, Ujedinjene nacije su imale, a imaće i ubuduće istaknutu ulogu u regulisanju odnosa među narodima i državama, u skladu sa duhom Povelje UN. Po našem uvjerenju, one sada mogu još više da doprinesu jačanju međunarodnog povjerenja, i sporazumijevanju, i da olakšaju taj proces, jer uslovi za poboljšanje međunarodne atmosfere postoje. Ogromna većina naroda i zemalja izjasnile su se za politiku i principe miroljubive koegzistencije. Potrebno je da Ujedinjene nacije dalje afirmišu tu politiku i sankcionišu principe koegzistencije kao obavezne norme u odnosima između država i naroda. To bi u velikoj mjeri doprinijelo efikasnosti Ujedinjenih nacija u njihovoj miroljubivoj ulozi i pomoglo bi široj i uspješnijoj primjeni politike koegzistencije u međunarodnim odnosima. To bi, ujedno, značilo i veliki napredak u životu svjetske zajednice.

AKTIVNOST JUGOSLOVENSKE LIGE ZA MIR, NEZAVISNOST I RAVNOPRAVNOST NARODA 1961—1963.

Jugoslovenska liga za mir, nezavisnost i ravnopravnost naroda poslednjih godina razvijala je intenzivnu aktivnost za doslednu primenu miroljubive koegzistencije u međunarodnim odnosima i miroljubivo rešavanje postojećih međunarodnih problema¹.

U tom cilju Jugoslovenska liga za mir, nezavisnost i ravnopravnost naroda saradivala je u proteklom periodu sa 83 nacionalnih mirovnih antinuklearnih, nacionalno-oslobodilačkih i sličnih pokreta i organizacija iz 42 zemlje i sa 9 odgovarajućih međunarodnih organizacija. Jugoslovenska liga je tu saradnju razvijala preko tri postojeće sekcije: Sekcije za mir i razoružanje, Antinuklearne sekcije i Sekcije za balkansku saradnju.

EVROPA. Jugoslovenska liga je tokom poslednjih godina nastavila održavanje ranije uspostavljenih veza i saradnje s mirovnim pokretima *socijalističkih zemalja*, i uspostavila vezu sa Čehoslovačkim komitetom branilaca mira.

Junu 1961. u NR Rumuniji boravila je delegacija Jugoslovenske lige, vraćajući posetu Nacionalnom komitetu za zaštitu mira NR Rumunije, čija je delegacija posetila Jugoslaviju maja 1960. Tom prilikom su vođeni razgovori o aktivnosti dveju organizacija, o borbi za obezbeđenje mira, o opštem i potpunom razoružanju i o putevima koji bi doprineli poboljšavanju i razvijanju odnosa na Balkanu.

Junu 1962. predstavnik Jugoslovenske lige prisustvovao je Nacionalnom kongresu Bugarskog nacionalnog komiteta za zaštitu mira.

Aprila 1963. u NR Poljskoj boravila je delegacija Jugoslovenske lige. Tom prilikom je u susretu sa članovima Predsedništva Svepoljskog komiteta za mir izvršena razmena mišljenja o aktuelnim problemima borbe za mir i razoružanje, o borbi miroljubivih snaga za otklanjanje ratne opasnosti, o miroljubivoj koegzistenciji i miroljubivom rešavanju svih otvorenih međunarodnih problema, a posebno o daljem razvoju međusobnih veza i saradnje. U toku boravka u Poljskoj, delegacija je posetila više gradova. Svepoljski komitet za mir prihvatio je poziv da uputi svoju delegaciju u Jugoslaviju.

Aprila 1963. na povratku iz NR Poljske, delegacija Jugoslovenske lige, odazivajući se pozivu Čehoslovačkog komiteta branilaca mira, zadržala se u trodnevnoj poseti ČSSR. Delegacija se tada sastala i vodila razgovore sa članovima Prezidijuma Čehoslovačkog komiteta branilaca mira. U razgovorima su razmenjena mišljenja o važnim i aktuelnim problemima borbe za mir, o mestu i ulozi mirovnih i sličnih pokreta u borbi za obezbeđenje mira i postizanje opšteg i potpunog razoružanja i o konkretnim oblicima međusobne saradnje.

Junu 1963. u NR Mađarskoj boravila je delegacija Jugoslovenske lige koja je prisustvovala i Nacionalnom kongresu Mađarskog saveta za mir. Delegacija je vodila razgovore sa članovima Prezidijuma Mađarskog saveta za mir i sa predstavnicima teritorijalnih organa saveta u više gradova koje je posetila. Pored razmatranja pitanja koja proizilaze iz opšte problematike borbe za mir, posebno su

vođeni razgovori o mogućnostima za unapređivanje međusobnih odnosa Mađarskog saveta i Jugoslovenske lige.

Junu 1963. u Beogradu su boravili učesnici automobilske turneje »Za mir i prijateljstvo« Sovjetskog komiteta za zaštitu mira. Učesnici turneje, predstavnici javnog, društvenog kulturnog i političkog života SSSR sastali su se za vreme svog boravka u Beogradu sa predstavnicima Jugoslovenske lige. Ovom susretu prisustvovalo je i više istaknutih predstavnika javnog, društvenog i kulturnog života Beograda.

Ostajući dosledna svom stavu o potrebi unapređivanja saradnje i ostvarenja dobrosusedskih odnosa na području Balkana, Jugoslovenska liga posvetila je punu pažnju razvijanju veza i saradnje sa komitetima za mir i komitetima za balkansku saradnju balkanskih zemalja.

Pored kontakata i ranije uspostavljenih veza sa komitetima za mir i komitetima za balkansku saradnju NR Bugarske, Grčke i NR Rumunije, Jugoslovenska liga uspostavila je saradnju i sa predstavnicima Kipra.

Junu 1963. u Beogradu je, kao gost Instituta za međunarodnu politiku i privredu i Jugoslovenske lige, boravio narodni poslanik kiparskog Parlamenta dr Vasos Lisarides.

Delegacija Jugoslovenske lige učestvovala je u radu tri do sada održana sastanka predstavnika nacionalnih komiteta za balkansku saradnju.

Prvi sastanak predstavnika nacionalnih komiteta za balkansku saradnju održan je aprila 1961. u Atini. Ovom sastanku prisustvovala su delegacije Bugarskog komiteta za saradnju i sporazumevanje među balkanskim narodima, Grčkog komiteta za balkansku saradnju, Rumunskog komiteta za saradnju i međusobno sporazumevanje među narodima Balkana i delegacija Jugoslovenske lige za mir, nezavisnost i ravnopravnost naroda. U kominikeu objavljenom na kraju sastanka istaknuto je da je sastanak omogućio široku razmenu mišljenja o trenutnoj situaciji na Balkanu i o stanju odnosa među balkanskim zemljama. Konstatovano je da postoje teškoće na putu razvijanja uzajamne saradnje balkanskih zemalja, ali su delegacije izrazile spremnost da ulože potrebne napore kako bi se one premostile, tim pre što objektivno postoje stvarne mogućnosti da se svi balkanski problemi reše u skladu sa interesima balkanskih naroda i interesima mira.

II sastanak predstavnika nacionalnih komiteta za balkansku saradnju održan je marta 1962. u Sofiji. Ovom sastanku, pored delegacija koje su učestvovala u radu prethodnog sastanka, prisustvovala je, u svojstvu posmatrača, i delegacija Kipra. U kominikeu, objavljenom na završetku četvorodnevno zasjedanja, ponovljeno je uverenje delegacija da napor za otklanjanje postojećih prepreka i za ostvarenje zajedničkih ciljeva treba da se zasnivaju na principima miroljubive koegzistencije.

III sastanak predstavnika nacionalnih komiteta za balkansku saradnju održan je maja 1963. u Bukureštu. Pored delegacija nacionalnih komiteta-učesnika I sastanka, Bukureštanskom zasjedanju su prisustvovala, u svojstvu posmatrača, delegacije Italijanskog komiteta za mir i Kipra. Sastanak je održan na temu: »Saradnja i prijateljstvo balkanskih naroda kao aktivan faktor u održavanju i očuvanju mira u oblasti Balkana i pretvaranju ove oblasti u zonu mira i dobrosusedskih odnosa«. U kominikeu, objavljenom na završetku rada sastanka, istaknuto je da delegacije sa zadovoljstvom konstatuju da su od poslednjeg sastanka preduzete mnoge akcije koje su doprinele boljem uzajamnom upoznavanju balkanskih naroda i razvoju bilateralne i multilateralne saradnje.

U proteklom periodu Jugoslovenska liga je saradivala sa 28 nacionalnih, mirovnih antinuklearnih i sličnih pokreta *zapadnoevropskih zemalja*. U tom periodu uspostavljene su nove veze sa antinuklearnim nacionalnim pokretima ovih zemalja.

Junu 1961. u Oslu je održana »Evropska konferencija«, na kojoj je učestvovao i predstavnik Jugoslovenske lige. Konferencija je bila posvećena razmatranju »problema koji zabrinjavaju evropske narode«, a održana je na inicijativu

¹ O Jugoslovenskoj ligi za mir i njenoj aktivnosti do 1961. vid »Jug. pregled«, 1960, mart, str. 117—118 (15—16) i »Jug. pregled«, 1961, april, str. 152—154 (24—26).

norveških pristalica mira — istaknutih javnih, društvenih i kulturnih radnika Norveške.

Septembra 1961. u Londonu je, na inicijativu britanskog pokreta »Kampanja za nuklearno razoružanje«, održana Konferencija za razoružanje na kojoj je učestvovao veći broj istaknutih ličnosti javnog, društvenog i političkog života niza zemalja sa Istoka, Zapada i neangažovanih zemalja, među kojima i predstavnik Jugoslovenske lige. Konferencija je razmatrala mogućnost sazivanja jedne šire međunarodne konferencije posvećene pitanju razoružanja i zabrane svih nuklearnih eksperimenata.

Januara 1962. u Beogradu je, kao gost Jugoslovenske lige, boravio predsednik Švajcarskog pokreta protiv atomske bombe i jedan od tri predsednika Evropske federacije protiv nuklearnih oružja Hajnrih Buhbinder. On je tom prilikom vodio razgovore sa predsednikom i članovima Predsedništva Jugoslovenske lige.

Maja 1962. u Beogradu je boravio predstavnik Švajcarskog udruženja organizacija za mir Žil Amber Droz i tom prilikom posetio generalnog sekretara Jugoslovenske lige.

Maja 1962. predsednik britanskog pokreta »Kampanja za nuklearno razoružanje« i jedan od tri predsednika Evropske federacije protiv nuklearnih oružja kanonik Džon Kolins, boravio je nekoliko dana u Zagrebu, kada se susreo i vodio razgovore sa predsednikom i članovima Predsedništva Jugoslovenske lige.

Januara 1963. u Oksfordu je održana Međunarodna antinuklearna konferencija u čijem radu su uzeli učešća potpredsednik i generalni sekretar Jugoslovenske lige. Učesnici Konferencije odlučili su da se u narednom periodu obrazuje međunarodna organizacija pod imenom »Međunarodna konfederacija za razoružanje i mir«, a izabran je i Pripremni komitet Konferencije u koji je izabran i potpredsednik Jugoslovenske lige.

Januara 1963. generalni sekretar Jugoslovenske lige prisustvovao je u Livornu Nacionalnom kongresu Italijanskog komiteta za mir i posetio je više italijanskih gradova u kojima se upoznao sa aktivnošću teritorijalnih organa italijanskog mirovnog pokreta.

AFRIKA, AZIJA I LATINSKA AMERIKA. Jugoslovenska liga je i u proteklom periodu ulagala napore za što šire uspostavljanje veza i saradnje sa odgovarajućim pokretima i organizacijama zemalja ovih područja i nastavila da pruža moralnu i političku pomoć narodima koji se bore za svoje nacionalno oslobođenje ili se nalaze u fazi očuvanja svoje nacionalne nezavisnosti.

Avgusta 1961. u Tokiju je održana VII svetska konferencija protiv atomskih i hidrogenskih bombi i za opšte razoružanje, kojoj su prisustvovali i predstavnici Jugoslovenske lige. Predsednik Tito uputio je Konferenciji poruku.

Januara 1962. u Beogradu je kao gost Jugoslovenske lige boravio predsednik Indonežanskog komiteta za mir.

Februara 1962. predstavnici Jugoslovenske lige učestvovali su u radu Međunarodnog kolokvijuma pravnika, posvećenog razmatranju obezbeđenja nezavisnosti i teritorijalnog integriteta Alžira, koji je održan u Rimu.

Aprila 1962. generalni sekretar Jugoslovenske lige primio je predsednika Afro-širazi Partije Zanzibara Abeid Karumea i sa njime vodio razgovor.

Juna 1962. u Beogradu i Zagrebu boravila su dva preživela iz Hirošime — učesnici mirovnog hodočašća Hirošime. Pred predstavnicima Jugoslovenske lige, javnog, društvenog, političkog i kulturnog života Beograda i Zagreba oni su evocirali uspomenu na tragediju ovog grada i prikazali dokumentarni film o posledicama eksplozije nuklearnih bombi bačenih na Hirošimu i Nagasaki.

Avgusta 1962. predstavnik Jugoslovenske lige prisustvovao je, u svojstvu posmatrača, VIII svetskoj konferenciji protiv atomskih i hidrogenskih bombi i za opšte razoružanje održanoj u Tokiju. Predsednik Tito uputio je Konferenciji poruku sa željama za uspešan rad.

Novembra 1962. u Jugoslaviji su više dana boravili učesnici mirovnog marša Hirošima-Osvjencim i posetili

Beograd, Zagreb, Ljubljano, Skopje i Kragujevac. Pred predstavnicima jugoslovenske javnosti oni su izneli ciljeve svog marša i prikazali nekoliko dokumentarnih filmova.

Februara 1963. predstavnik Jugoslovenske lige prisustvovao je, u svojstvu posmatrača, III konferenciji azijsko-afričke solidarnosti, održanoj u Mošiju.

SAD I KANADA. Jugoslovenska liga je u ovom periodu održavala veze sa 13 nacionalnih mirovnih, antinuklearnih i sličnih pokreta ovih zemalja.

Marta 1962. u Beogradu je boravio direktor američkog Nacionalnog komiteta za razumnu nuklearnu politiku Homer Džek i tom prilikom održao predavanje o aktivnostima ovog Komiteta.

Marta 1963. u Beogradu je boravio predstavnik kanadskog Instituta za unapređenje mira i kanadskog pokreta »Kampanja za nuklearno razoružanje« F. C. Hunius i vodio razgovore o mogućnostima unapređenja saradnje između dva pokreta.

SARADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA. Jugoslovenska liga je u ovom periodu uspostavila veze sa nekim novoformiranim međunarodnim organizacijama i nastavila saradnju sa postojećim.

Tako je Jugoslovenska liga nastavila da učestvuje u radu *Stalnog komiteta za borbu protiv kolonijalizma na Mediteranu i Srednjem Istoku*, čiji je član Antinuklearna sekcija Lige. U Prezidijumu Stalnog komiteta nalazi se i predstavnik Jugoslovenske lige koji je učestvovao u radu zasedanja Prezidijuma novembra 1961. i marta 1962.

Jugoslovenska liga je i dalje proširivala saradnju sa *Svetskim savetom za mir*. Predstavnik Jugoslovenske lige prisustvovao je sastanku sekretara evropskih komiteta za mir održanom u Beču, na inicijativu Svetskog saveta za mir, a u okviru priprema za Svetski kongres za opšte razoružanje i mir, koji je održan jula 1962. u Moskvi uz učešće preko 2.000 delegata, posmatrača i gostiju. Delegacija Jugoslovenske lige prisustvovala je ovom kongresu. Sastanku Predsedništva Svetskog saveta za mir održanom marta 1963. prisustvovao je i generalni sekretar Jugoslovenske lige.

Jugoslovenska liga je februara 1962. bila domaćin *Pripremne konferencije za Konferenciju »Svet bez bombe«* koja je održana juna 1962. u Akri. Osnovu za diskusije na Konferenciji »Svet bez bombe« u Akri predstavljali su zaključci i zajednički formulisani stavovi Pripremne konferencije. Na završetku rada Konferencije u Akri, izabran je Savet Konferencije od 12 članova, u koji je ušao i predstavnik Jugoslovenske lige. Konferenciji u Akri uputio je poruku i Predsednik Tito.

Jugoslovenska liga proširila je i svoje veze sa *Evropskom federacijom protiv nuklearnih oružja*, a njena Sekcija za mir i razoružanje postala je 1961. godine član Federacije. Predstavnik pomenute sekcije Jugoslovenske lige prisustvovao je zasedanjima Evropske federacije koja su održana januara 1962. u Kopenhagenu i septembra 1962. u Londonu.

Pored pomenutih veza i akcija Jugoslovenske lige, veći broj članova Nacionalnog odbora i Predsedništva Jugoslovenske lige učestvovali su u ličnom svojstvu u radu nekih međunarodnih organizacija, kao što su: Pagvaš komitet, zasedanja »Okruglog stola« javnih, političkih i kulturnih radnika iz zemalja Istoka, Zapada i neangažovanih zemalja, i dr.

* * *

Aprila 1962. održana je u Beogradu II godišnja skupština Jugoslovenske lige. Skupština je odobrila rad Lige u periodu između dve skupštine i donela zaključke u vezi sa daljom aktivnošću. Skupština je izabrala za predsednika Jugoslovenske lige Lazara Mojsova, za potpredsednike Stanku Veselinov i Jožu Smolea, a za generalnog sekretara Miroslava Vitorovića, koji je docnije oslobođen ove funkcije a za generalnog sekretara je izabran književnik Erih Koš.

IZVOR: Dokumentacija Jugoslovenske lige za mir, nezavisnost i ravnopravnost naroda.

Lj. J.

INVESTICIJE U POSLERATNOM PERIODU¹

OPŠTE KARAKTERISTIKE PRIVREDNOG RAZVOJA JUGOSLAVIJE I INVESTICIONE POLITIKE

Predratna Jugoslavija imala je nizak stepen razvijenosti privrede, a struktura dohotka i njegova visina po stanovniku davali su joj karakteristike privredno nerazvijene agrarne zemlje. U stvaranju ukupnog nacionalnog dohotka poljoprivreda je učestvovala sa 53%, a industrija sa svega 26%. Oko 75% ukupnog stanovništva bilo je zaposleno u poljoprivredi. Dohodak po stanovniku u 1938. iznosio je oko 115 dolara. Zbog takve strukture privrede, akumulativna sposobnost zemlje bila je veoma niska, a investicije u odnosu na društveni proizvod sasvim neznatne. Razvoj privrede je zato bio veoma spor. Od 1923. do 1939. prosečni porast nacionalnog dohotka iznosio je oko 2,5%, a prosečni porast industrijske proizvodnje 3,8% godišnje.

Tako zaostala privreda je u toku rata još više unazađena velikim ratnim razaranjima. Pored toga što su bili uništeni značajni kapaciteti u industriji, poljoprivredi, saobraćaju i stambenim zgradama, Jugoslavija je pretrpela i velike gubitke u stanovništvu, i to u njegovom ekonomski i biološki najproduktivnijem delu.

Takva krajnje nepovoljna startna osnova zahtevala je posle oslobođenja ulaganje ogromnih napora da bi se krenulo napred. U toku 1945. i 1946. u obnovu i izgradnju zemlje uložena su znatna sredstva i ogroman ljudski rad. Iako u tim dvema godinama nije obnovljeno sve što je bilo uništeno, niti su restituirani svi kapaciteti izgubljeni za vreme rata, značajan deo obnove je bio ostvaren, tako da se 1947. s kojom je počeo i prvi petogodišnji plan privrednog razvoja, može smatrati prvom godinom u kojoj je posleratni privredni razvoj Jugoslavije krenuo napred. Mada uzimanje ove godine kao početne ima svoje puno opravdanje već samo zbog te okolnosti, treba istaći da i nepouzdanost podataka za 1945. i 1946. predstavlja još jedan razlog zbog kojeg se ove godine ne mogu uzeti u obzir prilikom razmatranja posleratnog privrednog razvoja Jugoslavije.

Posleratni privredni razvoj može se, radi lakšeg analiziranja, podeliti na četiri perioda:

— period 1947—1952, tj. period prvog petogodišnjeg plana privrednog razvoja, sa administrativnim upravljanjem privredom;

— period 1953—1956, tj. period uvođenja i konsolidovanja novog privrednog sistema, sa radničkim samoupravljanjem u privredi;

— period 1957—1960, tj. period drugog petogodišnjeg plana privrednog razvoja; i

— period 1961—1962, tj. period trećeg petogodišnjeg plana privrednog razvoja, koji je još u toku.

Svaki od ovih perioda ima jasno izražene karakteristike i po privrednim kretanjima i po investicionoj politici.

Period 1947—1952. započeo je snažnim porastom društvenog proizvoda, što je trajalo sve do 1949. Teškoće koje su u toj godini nastale u privredi zbog spoljopolitičkih razloga, zahtevale su preorijentaciju cele ekonomske i trgovinske politike (obima i pravaca uvoza opreme i reprodukcionog materijala, izvoza, itd.) i dovele su do stagnacije, pa čak i do opadanja društvenog proizvoda, što je trajalo sve do 1952. Od tada počinje ponovan uspon, ali je tek u 1954. ostvaren veći društveni proizvod od onog koji je postignut 1949. U celom ovom periodu učešće bruto investicija u društvenom proizvodu bilo je stabilno, tj. nije bilo velikih razlika u tempu kretanja društvenog proizvoda i investicija. U tim godinama učešće investicija u društvenom proizvodu iznosilo je u proseku 31,4% (od toga privredne investicije 23,4% a neprivredne 8%). Maksimalno učešće dostignuto je u 1949. godini (33,1%) a zatim je konstantno opadalo. Međutim, opadanje relativnog, pa čak i apsolutnog obima investicija, odrazilo se samo na neprivrednim investicijama, dok su privredne investicije u toku celog ovog perioda zadržale veoma stabilno učešće od oko 23% od društvenog proizvoda². (Tabela 1.)

TABELA 1 — UČEŠĆE BRUTO INVESTICIJA U DRUŠTVENOM PROIZVODU 1947—1952.

	(U %)						
	1947	1948	1949	1950	1951	1952	Prosek
Ukupne investicije	28,5	31,8	33,1	32,8	30,8	30,6	31,4
privredne	21,1	23,3	23,0	23,3	24,0	25,5	23,4
neprivredne	7,4	8,5	10,1	9,5	6,8	5,1	8,0

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

U periodu 1953—1956, u kojem je počeo da dejstvuje novi privredni sistem, društveni proizvod raste jačim tempom, ali sa znatno izraženim usporavanjem u godinama u kojima je poljoprivredni prinos bio slabiji. Ukupne investicije ne pokazuju neko naročito povećanje, dok su neprivredne investicije u veoma blagom porastu. (Tabela 2.)

TABELA 2 — UČEŠĆE BRUTO INVESTICIJA U DRUŠTVENOM PROIZVODU 1953—1956.

	(U %)				
	1953	1954	1955	1956	Prosek
Ukupne investicije	28,8	31,5	28,0	28,7	29,2
privredne	22,6	23,5	21,7	21,5	22,3
neprivredne	6,2	8,0	6,3	7,2	6,9

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

U 1953. počelo je uvođenje i primenjivanje novog režima finansiranja investicija. Uredbom o privremenom finansiranju investicija osnovani su fondovi za kreditiranje investicija republika i lokalnih organa, a Saveznim društvenim planom za 1953. ustanovljen je i savezni fond (25,5% od saveznih prihoda) za kreditiranje saveznih investicija i za

¹ U ovom prikazu obuhvaćene su samo investicije u osnovne fondove (fiksne investicije). Jedan potpuniji prikaz investicija zahtevao bi i obuhvatanje investicija u obrtna sredstva. Međutim, zbog nedostatka podataka za ranije godine (do 1952), zatim zbog teškoća da se iz raspoloživih podataka o obrtnim sredstvima izdvoje investiciona ulaganja od onih koja imaju karakter kreditiranja prometa, kao i zbog teškoća oko svodenja ovog vida investiranja na stalne cene, moralo se od ovoga odustati. Podaci o osnovnim fondovima privrede, gde izvor nije posebno naznačen, uzeti su iz interne publikacije Zavoda za privredno planiranje SR Srbije »Upporedni pregled razvoja Srbije«.

Za 1962. pripremeni podaci Narodne banke.

² U ovom prikazu su kao analitička kategorija uzete bruto investicije. Usled toga se umesto nacionalnog dohotka uzima društveni proizvod, koji, kao i bruto investicije, sadrži amortizaciju. Interesantnu kategoriju predstavljale bi i nove investicije, ali nedostatak podataka o vrednosti rashodovanih osnovnih sredstava u toku svake od prikazanih godina, što je neophodno za dobijanje kategorije novih investicija, onemogućilo je njeno korišćenje. Treba istaći da i kretanje investicija u posleratnom periodu, koje karakteriše visoka stopa porasta, opravdava uzimanje bruto investicija, jer je u takvim uslovima vrednost bruto i novih investicija veoma blizu jedna drugoj.

Svi podaci su dati po stalnim cenama 1956, ukoliko nije drugačije naznačeno.

dotacije i kredite republikama. Međutim, najveći deo sredstava i dalje je centralizovan kod federacije i republika. Tek u periodu 1954—1956. dolazi do većeg učešća investicija srezova i opština i privrednih organizacija. Izmjena režima amortizacije i veće učešće privrednih organizacija u raspodeli ukupnog prihoda, pružaju im mnogo veće materijalne mogućnosti za investiranje. Osnivanje posebnih društvenih fondova i fondova za kreditiranje stambene izgradnje, pored već postojećih društvenih investicionih fondova, povećava izvore za finansiranje investicija lokalnih zajednica.

Neprivredne investicije, međutim, ni u 1955. i 1956. još nisu došle do većeg izražaja, mada su već bili stvoreni fondovi za kreditiranje stambene izgradnje i drugi fondovi namenjeni u prvom redu neprivrednim ulaganjima, i mada njihovo učešće u društvenom proizvodu pokazuje umeren porast.

Početak ovog perioda, kao i kraj prethodnog, karakterističan je po veoma visokom učešću investicija u industriju. Tako su, na primer, u 1952. investicije u industriju predstavljale 61%, a u 1953. godini 52% od svih investicija. U narednim godinama, međutim, taj se procent rapidno smanjuje, tako da u 1956. investicije u industriju učestvuju u ukupnim investicijama samo sa 37%.

Period 1957—1960. predstavlja period izvršavanja drugog petogodišnjeg plana privrednog razvoja Jugoslavije, u uslovima već konsolidovanog radničkog samoupravljanja. U tom periodu, tj. za četiri godine, ostvaren je ceo petogodišnji plan. Ovaj period karakteriše veoma buran razvoj. Porast društvenog proizvoda (sa izvesnim usporavanjem usled slabijih prinosa u poljoprivredi svake druge godine), uzet u celini, bio je jedan od najvećih u svetu. Investicije pokazuju tendenciju porasta i apsolutno i relativno (kao učešće u društvenom proizvodu). Porast učešća privrednih investicija sporiji je nego neprivrednih, koje time nadoknađuju zaostajanje u prethodnom periodu. (Tabela 3.)

TABELA 3 — UČEŠĆE BRUTO INVESTICIJA U DRUŠTVENOM PROIZVODU 1957—1960.

	(U %)				
	1957	1958	1959	1960	Prosek
Ukupne investicije	27,2	29,8	29,1	32,6	29,8
privredne	19,2	20,3	20,4	22,4	20,7
neprivredne	8,0	9,5	8,7	10,2	9,1

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

U ovom periodu znatno se proširuje i struktura privrednih investicija, kod koje su u prethodnom periodu težište činila ulaganja u industriju. Učešće investicija u industriju iznosi u ovom periodu prosečno 29,1% od ukupnih investicija, dok se učešće investicija u sve ostale privredne oblasti manje ili više povećalo. Naročito je značajno povećanje investicija u poljoprivredu, koje su iznosile 15,3% od ukupnih investicija, prema 9,7% odnosno 10,3% u prethodna dva perioda. Takođe je osetno povećano i učešće investicija u saobraćaj, a u manjoj meri i učešće investicija u sve ostale oblasti privrede.

U okviru neprivrednih investicija, najznačajniji je porast investicija u stambenu izgradnju, koje u ovom periodu dostižu 22,7% od ukupnih investicija.

Period 1961. i 1962. karakteriše usporavanje privrednog rasta. Tempo porasta društvenog proizvoda u tim godinama znatno zaostaje za ranijim. U 1961. međutim, to ipak nije prouzrokovalo smanjivanje investicione aktivnosti. Naprotiv, učešće investicija u društvenom proizvodu bilo je u toj godini najveće u posleratnom periodu (33,3%), uz izvesno relativno smanjivanje privrednih (21,7%) i porast neprivrednih investicija (11,6%). Taj raskorak u kretanju privrednog rasta i investicione aktivnosti u 1961. bio je delimično prouzrokovao tadašnjim režimom korišćenja sredstava. Pošto je najveći deo sredstava (društveni investicioni

fondovi i fondovi privrednih organizacija) bio ograničen u korišćenju time što su se sredstva iz prethodne godine mogla trošiti tek u tekućoj, to su i mogućnosti investiranja zavisile više od rezultata prošle nego tekuće godine. Pored toga, i kod drugih sredstava za investicije (Opšti investicioni fond i drugi društveni fondovi) prihodi potiču iz izvora koji ne zavise sasvim od tekuće aktivnosti privrede (kamate na poslovni fond, kamate na zajmove, otplate zajmova, i dr.), tj. ti prihodi imaju postojanu tendenciju porasta, u zavisnosti od aktiviranih sredstava u privredi, s jedne, i od obaveza privrednih organizacija po osnovu zajmova, s druge strane.

Za 1962. ne raspolaže se podacima po cenama iz 1956, tako da realna poredjenja nisu mogućna.

SISTEM

FINANSIRANJA INVESTICIJA

U toku celog posleratnog perioda dolazilo je do izmena u sistemu finansiranja investicija. U periodu prvog petogodišnjeg plana investicije su finansirane bez obaveze vraćanja, najvećim delom iz saveznog budžeta, a u mnogo manjoj meri iz budžeta republika, srezova i opština. Sredstva privrednih organizacija koja su u to vreme učestvovala u finansiranju investicija bila su sasvim neznatna (vidi tabelu 12). U toku 1952. formiran je fond osnovne investicione izgradnje. Mada su i iz tog fonda investicije finansirane bez obaveze vraćanja i bile skoro potpuno centralizovane, njegovo osnivanje predstavlja u stvari klicu novog načina finansiranja investicija, koji je svoje glavne konture dobio već u 1953. i docnije se stalno usavršavao.

U 1953. osnovani su fondovi za kreditiranje investicija. Pošto je još u 1952. izmenjen režim amortizacije, a procena osnovnih sredstava još nije bila završena, kao osnovica za amortizaciju služile su kvote kojima su zaduživanja pojedine privredne organizacije i koje su plaćane u mesečnim obrocima. Amortizacija je bila podeljena na deo za investiciono održavanje, kojim je privredna organizacija samostalno raspolagala, i na deo za zamenu, koji je bio blokiran. Pored toga, društvenim planom je bilo predviđeno stvaranje fondova za samostalno raspolaganje privrednih organizacija. Ovi fondovi su se formirali iz dela akumulacije, prema procentima koji su za pojedine privredne oblasti bili predviđeni društvenim planom. To je sve omogućilo da se u 1953. učešće investicija privrednih organizacija u ukupnim investicijama prvi put znatnije poveća (13%).

U 1954. donesena je Uredba o zajmovima za investicije. Osnovani su društveni investicioni fondovi — Opšti investicioni fond, zatim republički (u Srbiji i pokrajinski i oblasni), sreski, a docnije i opštinski. Sredstva privrednih organizacija znatno su porasla. Režim amortizacije je dalje izmenjen u tom smislu što je procena osnovnih sredstava stvorila osnovu za realniju amortizaciju, pa je ona bila funkcija nabavne vrednosti osnovnih sredstava. Podela na deo za investiciono održavanje i na deo za zamenu ostala je i dalje, ali deo za zamenu nije bio, kao u 1952. i 1953, ceo blokiran, već je procent blokiranih sredstava određen prema privrednim granama. Izmenom u metodima raspodele ukupnog prihoda povećana su i sredstva iz čistog prihoda koja ostaju preduzećima za njihove investicije.

U 1955. došlo je do osnivanja fondova za kreditiranje stambene izgradnje (republičkih i opštinskih), što je predstavljalo značajan korak u stvaranju samostalnih izvora za finansiranje stambene izgradnje i jedan od značajnih faktora porasta ovog vida ulaganja. Istovremeno dolazi i do osnivanja većeg broja namenskih fondova (za unapređivanje poljoprivrede, za rudarska istraživanja, za uzgoj šuma, za puteve, za vodonapravu, i dr.) na raznim nivoima (savezni, republički, lokalni). Pored toga, stvaraju se mogućnosti za kreiranje posebnih sredstava namenjenih investicijama kod društvenih organizacija, ustanova, itd., što se u priličnoj meri i koristi. Zadržane su takođe i mogućnosti fi-

nansiranja investicija iz budžeta, ali je namena budžetskih sredstava ograničena uglavnom na neprivredne investicije. Iz budžeta su se mogla izdvojiti i sredstva za privredne investicije, ali ona nisu mogla biti data direktno korisnicima, već samo posredstvom odgovarajućeg društvenog investicionog fonda, uz opšte uslove predviđene za finansiranje te vrste investicija.

Iako je povremeno dolazilo do izvesnih izmena u načinu alimentiranja pojedinih izvora sredstava, do ukidanja ili osnivanja pojedinih poslovnih fondova, sistem finansiranja je ovim bio sa gledišta osnovnih izvora definitivno postavljen. Finansiranje je, prema tome, bilo dvojako: društveni investicioni fondovi i fondovi za kreditiranje stambene izgradnje davali su sredstva putem zajmova, sa obavezom vraćanja, dok su ostala sredstva služila za nepovratno finansiranje investicija. Za izvesne svrhe (putevi, pruge, velike melioracije, i sl.) sredstva su iz društvenih investicionih fondova davana bez obaveze vraćanja, ali je to predstavljalo daleko manji deo sredstava ovih fondova.

Zajmovi iz društvenih investicionih fondova odobravani su u načelu putem konkursa. Konkurse je raspisivala banka koja rukuje fondom. U praksi se, međutim, zbog izvesnih zakonskih izuzetaka konkurs nije mogao uvek primeniti. Kada su bili u pitanju unapred određeni objekti, za koje su bila predviđena ne samo sredstva nego i lokacija, konkurs je praktično otpadao kao metod izbora. Pored toga, kod republičkih fondova, a naročito kod sreskih i opštinskih, konkursi su vrlo retko raspisivani, jer su sredstva ovih fondova služila za zajmove za učešće, a zatim za izvesne unapred određene investicije, tako da je ostajalo veoma malo sredstava za davanje putem konkursa.

Od 1954. naovamo donet je čitav niz mera u oblasti investiranja. Cilj ovih mera bio je da se otklone izvesne neusaglašenosti u funkcionisanju sistema, jer je usled sve većeg decentralizovanja izvora za finansiranje, pa time i decentralizovanja donošenja investicionih odluka, moglo da dođe do izvesnog skretanja investicija van planom predviđenih okvira, obima i pravaca. Te mere bile su uglavnom orijentisane u tri pravca: na instrumente za regulisanje obima investicija, na instrumente za usmeravanje investicija i na instrumente za uticanje na ekonomičnost izbora i izgradnje investicionih objekata.

INSTRUMENTI ZA REGULISANJE OBIMA INVESTICIJA. Mogućnosti samostalnog kreiranja sredstava za investicije korišćene su u početku u znatnoj meri, tako da je već u 1955. i 1956. došlo do osetnog porasta investicionih sredstava, koji je bio znatno veći od planom predviđenog, kao i od onog koji su omogućavali materijalni bilans i druga privredna kretanja. Stoga je preduzet niz mera da se taj snažan porast korišćenja investicionih sredstava donekle uspori. Te mere su bile:

- odlaganje korišćenja tekućeg priliva društvenih investicionih fondova (sem Opšteg investicionog fonda), tako da se priliv ostvaren u tekućoj godini može koristiti samo u sledećim godinama;

- odlaganje korišćenja sredstava privrednih organizacija, tako da se deo dohotka koji se izdvaja u poslovni fond (ranije sredstva na samostalnom raspolaganju) može koristiti tek po odobrenju završnog računa, tj. praktično u drugoj polovini godine koja sledi za godinom u kojoj su sredstva ostvarena;

- polaganje depozita u određenom procentu od predračunske vrednosti radova, koji su u principu svi investitori dužni da polože kod banke pre početka gradnje;

- prethodno polaganje garantnog iznosa od 5% od predviđenog godišnjeg utroška kredita — kao uslov za korišćenje sredstava Opšteg investicionog fonda. (Ovaj iznos služi, inače, za pokrivanje eventualnih prekoračenja i za plaćanje prvog anuiteta ako ga dužnik ne plati po dospeću, a ako se ne upotrebi za ove svrhe, vraća se polagaču);

- plaćanje prekoračenja. Ako sredstva garantnog iznosa nisu za to dovoljna, prekoračenje pokriva u principu investitor ili njegov garant;

- obaveza korišćenja dela investicionih fondova za ulaganje u obrtna sredstva, tj. za izvesna sredstva je predviđeno da, paralelno s korišćenjem za ulaganja u osnovne fondove, odgovarajući deo mora biti izdvojen i za ulaganja u obrtna sredstva;

- uplata određenog iznosa kao prihoda federacije pri investiranju u administrativne zgrade. Cilj ovog instrumenta je bio da se poskupljavanjem gradnje za investitora (deo koji se plaćao kao prihod federacije iznosio je 25% od utrošenih iznosa za sam objekt) smanji ova vrsta investicija, ali je dosta izuzetaka od tog opšteg pravila znatno smanjilo njegovu efikasnost.

INSTRUMENTI ZA USMERAVANJE INVESTICIJA. Na utvrđivanje pravaca investicija deluje niz instrumenata. To su u prvom redu sami uslovi zajma: kamatna stopa i rok povraćaja, čijom visinom odnosno dužinom, diferenciranim po granama delatnosti, mogu da se u izvesnoj meri ohrabre ili obeshrabre investicione namere. U istom smislu deluje i institucija učešća investitora u finansiranju investicija sopstvenim sredstvima, koje je takođe — kao procent od predračunske vrednosti — bilo izdiferencirano po granama. Različiti uslovi privređivanja i unutar iste privredne grane, zatim izmene u sistemu raspodele ukupnog prihoda, kao i druge okolnosti, nisu, međutim, omogućavali potpuno uspešno dejstvo ovih instrumenata. Pored ovih, i neke druge institucije su imale za cilj da utiču na pravce investiranja. To su u prvom redu prodaja deviznih sredstava i udruživanje sredstava. Međutim, i sam sistem vraćanja zajmova u suštini je usmeravajući instrument (pored funkcije koju ima kao instrument ekonomičnosti), jer vraćanjem zajma iz sredstava koja su inače namenjena investicijama preduzeća (iz amortizacije ili čistog prihoda), ta sredstva, koja bi inače bila upotrebljena u grani (kod privredne organizacije) u kojoj su nastala, prenošenjem u društveni investicioni fond iz kojeg je dat zajam bivaju korišćena u duhu intencija opšte investicione politike.

INSTRUMENTI EKONOMIČNOSTI. Pored troškova gradnje, koji mogu biti veći ili manji, i brzina gradnje je faktor koji utiče na koštanje objekta i na efekat ulaganja. Već spomenuto vraćanje zajmova treba da bude najznačajniji instrument u sistemu, jer se pretpostavlja da visina obaveze koja traje niz godina treba da utiče na investitora da gradi jeftinije i brže. U ovu grupu instrumenata spada i obavezno učešće, zatim plaćanje prekoračenja, kamata koja se plaća na iskorišćene iznose od dana korišćenja do dana puštanja u pogon, i najzad, garancija političko-teritorijalne jedinice da će, ako investitor ne izvršava uredno anuitetsku službu, ona plaćati anuitete.

Neke od spomenutih institucija sistema uvedene su već samom Uredbom o investicijama, kojom se u glavnim linijama postavlja ceo sistem. Veći broj, međutim, uveden je sukcesivno, pod pritiskom situacije u domenu investiranja, jer se nije moglo unapred predvideti kakve će sve biti reperkusije ovog u odnosu na raniji potpuno novog metoda finansiranja investicija.

Relativna samostalnost u formiranju sredstava za investicije dovela je do znatnog porasta ovih sredstava. I pored svih mera za ograničavanje, od kojih su mnoge samo odložile mogućnost korišćenja sredstava ali ih nisu i trajno blokirale, porast korišćenja sredstava bio je veoma visok. U periodu 1955—1960. nominalni obim investicija bio je prosečno za oko 20% veći od planiranog. Mada je i društveni proizvod rastao brže nego što je plan predviđao, porast investicija znatno je prevazišao ostala privredna kretanja. Pod ovim ekscesivnim porastom investicija podrazumeva se vrednost utrošenih sredstava po tekućem cenama, jer njihov naturalni obim, naravno, nije mogao preći granice koje su postavljene obimom proizvedenih investicionih dobara i usluga i mogućnošću uvoza inostrane opreme. Pošto su

ove mogućnosti u osnovi bile srazmerne opštim privrednim kretanjima, višak investicionih sredstava vršio je manji ili veći pritisak na raspoloživo materijalno pokriće za investicije, što je dovelo do znatnog povećanja cena izvesnih investicionih materijala i usluga. Dok su cene domaće opreme bile uglavnom stabilne, cene građevinskih usluga i inostrane opreme su rasle iz godine u godinu. Usled toga realni obim investicija znatno je manji od onog koji proizilazi kada se sredstva utrošena za ove svrhe posmatraju po tekućim cenama.

INVESTICIONA KRETANJA

APSOLUTNI I RELATIVNI OBIM INVESTICIJA. Snažan privredni razvoj ogleda se i u stopama porasta društvenog proizvoda. U periodu 1947—1961. prosečna geometrijska stopa porasta društvenog proizvoda bila je 6,24%, dok je u periodu 1953—1961. iznosila 8,26%. Investicije su imale još jači tempo. U periodu 1947—1961. prosečna geometrijska stopa porasta bila je 7,33%, dok je u periodu 1953—1961. dostigla visinu od 10,7%. (Tabela 4.)

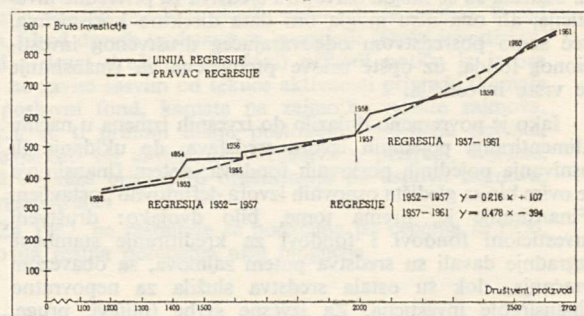
Ukupne investicije imale su tempo porasta znatno brži od tempa kojim se kretao društveni proizvod. Međutim, unutar ukupnih investicija pojavljuje se znatna razlika u tempu između privrednih i neprivrednih investicija. Tako su neprivredne investicije u periodu 1947—1961. rasle prosečno godišnje (geometrijska stopa) za 9,52%, a u periodu 1953—1961. za 17,1%. Privredne investicije, međutim, rasle su tempom znatno sporijim od onog kojim je rastao društveni proizvod: u periodu 1947—1961. za 6,5%, a u periodu 1953—1961. za 7,6% prosečno godišnje. Ova pojava (koja se detaljnije analizira u odeljku o efektima investicionih ulaganja) ukazuje na stalno smanjivanje kapitalnih koeficijenata³ za privredu u celini, što u suštini, kao najsintetičniji pokazatelj efikasnosti privrednih investicija, ilustruje stalan porast efekta ulaganja.

Brži porast ukupnih bruto investicija od porasta društvenog proizvoda bio je, prema tome, prouzrokovao kretanjima u neprivrednim investicijama, jer privredne investicije očigledno nisu imale takav tempo. Dostizanje izvesnog stepena u razvoju, što je iziskivalo visoke privredne investicije u početku, omogućilo je da se veća sredstva izdvajaju za neprivredne investicije, tj. za podizanje standarda. To povećanje mogućnosti investicija, koje raste brže od društvenog proizvoda, jasno je vidljivo iz analize prikazane na grafikonu 1.

Odnosi društvenog proizvoda i bruto investicija dati su na bazi dva perioda: 1952—1957. i 1957—1961, pošto je očigledno da 1957. predstavlja prelom u kretanju tog odnosa. U jednačinama ovih dveju relacija koeficijenti uz x od 0,216 i 0,470 pokazuju razliku u strmini kretanja tog odnosa, tj. znatan porast investicija u drugom periodu, što znači da dostizanje izvesne visine društvenog proizvoda (ukupno i po stanovniku) pruža mnogo veće mogućnosti investiranja. Činjenica da je najveći deo ovog povećanja investicija korišćen za neprivredne investicije, objašnjava se time što je neprivredna investiciona izgradnja znatno zaostajala u prethodnom periodu. Obrazovanje posebnih, i to relativno samostalnih izvora za finansiranje neprivrednih investicija, uticalo je na iznalaženje i stvaranje novih finansijskih mogućnosti za

GRAFIKON 1 — ODNOS DRUŠTENOG PROIZVODA I BRUTO INVESTICIJA 1952-1961.

(U milijardama din. po cenama 1956)

ove investicije. Pored toga, za neprivredne investicije su potrebni materijali koji se uglavnom proizvode u zemlji, dok kod privrednih investicija sve veći deo čini oprema čije su mogućnosti obezbeđenja ograničene stepenom razvoja domaće industrije (proizvodnja) i raspoloživim inostranim sredstvima plaćanja (uvoz).

EKONOMSKA STRUKTURA INVESTICIJA. Strukturu investicija po privrednim oblastima u periodu 1947—1961. karakterišu znatne oscilacije. Težište privrednih investicija, i po apsolutnim iznosima koji su uloženi i po dejstvu na privredu i društvene odnose, leži u investicijama u industriju, poljoprivredu i saobraćaj. Ostale privredne oblasti su samo malim delom učestvovala u ukupnim investicijama i njihovo zajedničko učešće nikada nije prešlo 10% ukupnih investicija, a često je, u mnogim godinama, bilo i znatno manje. (Tabele 5. i 6.)

Industrija. U periodu 1947—1949. ukupne investicije u industriju iznosile su godišnje između 30% i 40% od ukupnih investicija, u periodu 1950—1955. između 40% i 60%, a od 1956. između 27% i 37%.

U prvom petogodišnjem planu, koji je imao težište na razvoj bazične industrije i elektrifikaciju, investicije u industriju imaju u prvim godinama relativno nisko učešće — usled velikih ulaganja koja su bila neophodna za osposobljavanje u ratu razorenih saobraćajnih veza i voznog parka. Pored toga, u tim prvim godinama bila su veoma visoka i ulaganja u standard, takođe usled ratnih razaranja. Teškoće izazvane spoljnom situacijom najpre su uticale na osjetno smanjenje neprivrednih investicija, a zatim i na zapostavljanje ostalih privrednih oblasti. Težište je sve više stavljano na investicije u industriju, radi stvaranja potrebne startne osnove razvoja. Klimatski veoma nepovoljna 1952. godina, u kojoj su društveni proizvod i bruto investicije bili niži nego u 1948, takođe je uticala na visok porast učešća industrije u ukupnim investicijama (od 46% u 1951. na 60% u 1952.), mada apsolutni porast nije bio naročito značajan (oko 22 milijarde din., tj. oko 10%). Od 1953. počinje apsolutan i relativan pad investicija u industriju. Po apsolutnoj vrednosti, one su sve do 1959. bile ispod iznosa koji je investiran u 1952, a pošto je porast ukupnih privrednih investicija bio dosta izrazit, njihovo učešće u ukupnim investi-

TABELA 4 — KRETANJE DRUŠTENOG PROIZVODA I BRUTO INVESTICIJA 1947 — 1961.

(U milijardama din.)

	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Društveni proizvod	1.057	1.299	1.391	1.258	1.368	1.165	1.389	1.434	1.617	1.612	1.982	2.025	2.373	2.513	2.621
Bruto investicije	302	413	460	413	422	357	400	452	454	462	539	604	690	818	873
privredne	223	303	320	294	329	298	314	337	352	346	381	411	485	562	568
neprivredne	79	110	140	119	93	59	86	115	102	116	158	193	205	256	305

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

³ Kapitalnim koeficijentom se naziva odnos između osnovnih sredstava i društvenog proizvoda. Okolnost da je društveni proizvod rastao brže od osnovnih sredstava (investicija) ukazuje da je efekat bio sve povoljniji (odnosno kapitalni koeficijenti sve manji).

TABELA 5 — UKUPNE INVESTICIJE PO PRIVREDNIM OBLASTIMA 1947—1961.

(U milijardama din.)

	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno	302	413	460	413	422	357	400	452	454	462	539	604	690	818	873
Privredne investicije	223	303	320	294	329	298	315	337	352	346	381	411	485	562	568
Industrija	103	131	175	173	196	217	207	198	203	170	164	162	192	254	279
Poljoprivreda	28	48	49	36	33	35	39	48	40	56	74	97	121	112	105
Šumarstvo	4	12	10	4	4	3	2	3	9	9	8	5	7	8	7
Građevinarstvo	5	11	14	12	12	7	11	10	9	8	13	14	14	17	19
Saobraćaj	63	89	58	56	71	31	40	57	67	80	94	101	112	124	112
Trgovina i ugostiteljstvo	18	10	11	9	9	3	11	15	19	18	22	25	31	36	35
Zanatstvo	2	2	3	4	4	2	4	6	5	5	6	7	8	11	11
Neprivredne investicije	79	110	140	119	93	59	86	115	102	116	158	193	205	256	305

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

TABELA 6 — STRUKTURA BRUTO INVESTICIJA PO PRIVREDNIM OBLASTIMA 1947—1961.

(U %)

	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Privredne investicije	74	73	70	71	78	84	79	74	78	75	70	68	70	69	65
Industrija	34	32	38	42	46	61	52	44	45	37	31	27	28	32	32
Poljoprivreda	9	12	11	9	8	10	10	11	9	12	14	16	18	14	12
Šumarstvo	2	3	2	1	1	0	0	0	2	2	1	1	1	1	1
Građevinarstvo	1	2	3	3	3	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Saobraćaj	21	22	13	13	17	9	10	13	15	17	17	17	16	15	13
Trgovina i ugostiteljstvo	6	2	2	2	2	1	3	3	4	4	4	4	4	4	4
Zanatstvo	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Neprivredne investicije	26	27	30	29	22	16	21	26	22	25	30	32	30	31	35

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

cijama se naglo smanjivalo, tako da je u 1958. iznosilo 27%, a u 1959. godini 28% od ukupnih investicija. Od 1959. počinje ponovo porast i ovih investicija.

Od detaljnijih podataka o strukturi investicija u industriju postoje samo podaci po granama, što otežava njihovu svestraniju analizu prema jednoj više ekonomskoj klasifikaciji. Naime, s gledišta razvoja najzanamljivije bi bilo ustanoviti tempo i visinu ulaganja u energetske kapacitete, zatim u proizvodnju sredstava za proizvodnju, u proizvodnju reprodukcijonog materijala i u proizvodnju finalnih proizvoda opšte potrošnje. Međutim, nedostaci klasifikacije po granama, gde se često zajedno daju preduzeća veoma različita po nameni njihove proizvodnje, onemogućuju pristupanje takvoj analizi.

U tabeli 7. učinjen je pokušaj da se grane industrije klasificiraju na način koji bi omogućio da se dobije bar najopštija orijentacija o politici i tempu ulaganja u pojedine vrste industrijskih kapaciteta. U prvu grupu su svrstane grane koje obuhvataju energetske kapacitete (elektroprivreda, uglj i nafta); u drugu grupu — grane koje obuhvataju proizvodnju osnovnih metalnih i nemetalnih sirovina (crna metalurgija, obojeni metali i nemetali); u treću grupu — grane koje proizvode sredstva rada (ali i drugu potrošnu robu — metalna i elektroindustrija); u četvrtu grupu — hemijska industrija; u petu grupu — grane koje obuhvataju proizvodnju i preradu sirovina namenjenih delom investicionoj a delom širokoj potrošnji (građevinski materijal, drvena industrija i industrija celuloze i papira); u šestu grupu — prerađivačke i sve ostale grane, koje su pretežno orijentisane na proizvodnju robe široke potrošnje. (Tabela 7.)

Najstabilnija su bila ulaganja u energetske izvore, koja u toku celog perioda, uz manje oscilacije, čine oko jednu trećinu svih investicionih ulaganja u industriju.

Opadanje investicija u grupi grana koje proizvode osnovne sirovine i u grupi mašinske i elektroindustrije, a naročito u prvoj, veoma je izrazito. Dok su do 1953. investicije u grane koje proizvode osnovne sirovine predstavljale jednu trećinu ukupnih investicija, u poslednjim godinama one stalno opadaju i čine svega oko jednu osminu ukupnih investicija.

TABELA 7 — BRUTO INVESTICIJE U INDUSTRIJU 1947—1961 PO GRANAMA I GRUPAMA GRANA

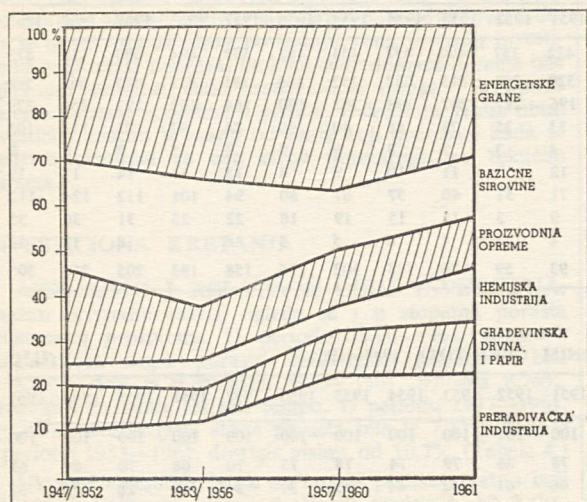
(U milijardama din.)

Grane i grupe grana	1947—1952		1953—1956		1957—1960		1961	
	iznos	%	iznos	%	iznos	%	iznos	%
Industrija ukupno*	984	100	768	100	759	100	275	100
Elektroprivreda	157	16,0	189	24,6	178	23,5	60	22,1
Uglj	90	9,1	51	6,6	75	9,9	14	5,1
Nafta	43	4,4	23	3,0	26	3,4	8	2,8
Ukupno	290	29,5	263	34,2	279	36,8	82	30,0
Crna metalurgija	109	11,1	119	15,5	29	3,8	11	3,7
Obojena metalurgija	84	8,5	57	7,4	51	6,7	15	5,3
Nemetali	49	5,0	39	5,1	18	2,4	10	3,5
Ukupno	242	24,6	215	28,0	98	12,9	36	12,5
Metalna industrija	153	15,5	64	8,3	69	9,1	25	9,0
Brodogradnja	32	3,3	11	1,4	9	1,2	2	0,8
Elektroindustrija	27	2,7	17	2,3	13	1,7	5	2,0
Ukupno	212	21,5	92	12,0	91	12,0	32	11,8
Hemijska industrija	51	5,2	58	7,6	46	6,1	31	11,1
Građevinski materijal	24	2,4	7	0,9	22	2,9	11	3,8
Drvena industrija	57	5,8	16	2,1	28	3,7	12	4,2
Industrija papira i celuloze	12	1,2	22	2,9	28	3,7	12	4,5
Ukupno	93	9,4	45	5,9	78	10,3	35	12,5
Tekstilna industrija	35	3,6	27	3,5	49	6,5	26	9,6
Industrija kože	7	0,7	3	0,4	10	1,3	3	1,1
Industrija gume	3	0,3	2	0,3	4	0,5	1	0,4
Prehrambena industrija	40	4,1	36	4,5	65	8,6	20	7,4
Grafička industrija	2	0,2	5	0,7	9	1,2	2	0,7
Industrija duvana	4	0,4	4	0,6	8	1,0	1	0,4
Filmska industrija	3	0,3	—	—	1	0,1	0	0,1
Istražni radovi	—	—	18	2,3	19	2,5	6	1,9
Ukupno	94	9,6	95	12,3	165	21,7	59	22,1
Ostale grane	2	0,2	—	—	2	0,3	1	0,5

* Bez privatnih investicija. Otuda i razlika u podacima o visini investicija u ovoj tabeli i tabeli 5.

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

GRAFIKON 2 — STRUKTURA INVESTITIJA U INDUSTRIJI PO GRUPAMA GRANA 1957—1961.

Prosek po periodima.

Investicije u prve tri grupe, zajedno sa hemijskom industrijom, činile su u periodu 1947—1952. oko 80% svih investicija u industriju.

Za petu grupu je karakteristično da su investicije u industriju građevinskog materijala bile veoma neznatne i da tek poslednjih godina pokazuju veći porast. Mada se veliki deo građevinskog materijala vodi u drugim granama (cement i staklo — u proizvodnji nemetala, betonsko gvožđe — u crnoj metalurgiji, itd.), investicije u industriju građevinskog materijala bile su nedovoljne za veoma visoku građevinsku delatnost, naročito od 1956, kada je naglo porasla izgradnja stanova, što se reperkutovalo i na nestabilne cene građevinskih materijala, koje su pokazale jedan od najvećih porasta u periodu 1952—1962.

Investiciona ulaganja u grupu grana koje proizvode robu široke potrošnje bila su na početku minimalna. Docnije, uglavnom od donošenja petogodišnjeg plana privrednog razvoja 1957—1961, njihovo učešće postaje sve veće, tako da poslednjih godina iznosi više od jedne petine svih investicija u industriju. Treba istaći da se najveći deo kapaciteta industrije zatečenih posle rata nalazio u ovim granama. Oko jedne trećine svih industrijskih kapaciteta u 1947. bilo je u prerađivačkoj industriji koja proizvodi robu široke potrošnje. Ulaganja u bazične grane bila su namenjena ispravljanju strukture raspoloživih kapaciteta, što je i postignuto. U granama koje proizvode robu široke potrošnje, međutim, znatan iznos zatečenih osnovnih sredstava ukazuje da je kod njih veći deo bruto investicija nego u drugim granama morao biti upotrebljen za zamenu dotrajalih kapaciteta, što znači da u ovoj grupaciji prikazane bruto investicije sadrže manje novih investicija nego u drugim granama.

Sam investicioni utrošak, međutim, ne može biti dovoljan indikator svih promena koje su se dogodile u industriji i situacije koja je ostvarena u kapacitetima, prvo, zbog rokova aktiviranja, koji su ponegde vrlo dugi, usled čega se utrošak u pojedine grane tek posle dužeg niza godina javlja u obliku osnovnih sredstava i kao takav doprinosi povećanoj proizvodnji, a zatim i stoga što su izvesni kapaciteti u industriji bili zatečeni (odnosno obnovljeni 1945. i 1946). Zato pregled učešća osnovnih sredstava i društvenog proizvoda po pojedinim granama i grupama grana u ukupnim osnovnim sredstvima odnosno ukupnom društvenom proizvodu indus-

trije za godine 1947, 1952. i 1960, pruža potpuniju sliku promena nastalih u industriji u toku posmatranog perioda.⁴ (Tabela 8.)

Struktura osnovnih sredstava je po posmatranim grupacijama očigledno znatno izmenjena u pravcu povećanja energetskih i bazičnih kapaciteta. Različit intenzitet promena u strukturi društvenog proizvoda i strukturi osnovnih sredstava uslovljen je i stepenom korišćenja kapaciteta.

Poljoprivreda. Investicije u poljoprivredu, i po svom iznosu i po učešću u ukupnim investicijama, pokazuju dva izrazito različita perioda. Do 1956. njihovo učešće u ukupnim investicijama variralo je od 8% do 12%. Od 1957. ulaganja u poljoprivredu se povećavaju, tako da u 1959. dostižu, i po iznosu (121 milijarda) i po procentu učešća (18%), svoj najveći nivo.

Privatne investicije u poljoprivredi, iako su u pojedinim godinama osetno opadale, imale su prilično ujednačen tempo. Investicije društvenog sektora, međutim, imale su znatno izražene oscilacije. U početku (1948—1950) one su bile veće od privatnih. Tada su znatna sredstva investirana za osposobljavanje seljačkih radnih zadruga. Napuštanje sistema kolektivizacije preko seljačkih radnih zadruga dovelo je i do smanjenja društvenih ulaganja u poljoprivredu, pošto su državna dobra imala relativno neznatan udeo u poljoprivrednim površinama. Od 1953. pokazuje se lagana tendencija porasta ulaganja društvenih sredstava u poljoprivredu, ali tek u 1956. a naročito u narednim godinama, dolazi do snažnijeg porasta. (Tabela 9.)

U strukturi investicija privatnog sektora najveći deo čine ulaganja u stoku (radnu i priplodnu), koja su u svim godinama iznosila preko 50% ukupnih privatnih investicija, a u nekim i znatno više. Kod investicija društvenog sektora smenjuju se, međutim, strukturno veoma različiti periodi. Od 1947. do 1951. težište ulaganja bilo je na građevinskim radovima (u proseku oko 80%), a unutar njih na poljoprivrednim zgradama i zadržnim domovima, dok je na melioracije otpadao relativno mali deo (oko 12%). Od 1952. učešće građevinskih radova konstantno opada i njihova struktura se radikalno menja, jer se sve veći deo koristi za ulaganja u melioracione radove, koji u periodu 1957. i 1958. čine 50% svih građevinskih radova u poljoprivredi. Istovremeno rastu, i apsolutno i relativno, ulaganja u opremu, stoku i sadnice. (Podatke o tehničkoj strukturi investicija u poljoprivredu vidi u odeljku o tehničkoj strukturi investicija — tabela 11.)

Povećana ulaganja u društvenom sektoru poljoprivrede dala su značajne rezultate. Porast poljoprivredne proizvodnje, a takođe i ublažavanje veoma izrazitih oscilacija između rodni i nerodnih godina, velikim delom je rezultat povećanja investicija, a naročito onih u melioracije i opremu.

Saobraćaj. Po učešću u ukupnim privrednim investicijama saobraćaj u celini zauzima drugo mesto, iza industrije. Najveća ulaganja po visini učešća u ukupnim investicijama bila su 1947. i 1948, kada je velik deo tih investicija služio u stvari za osposobljavanje u ratu uništenih saobraćajnica i voznog parka. Ako se apstrahuju 1952. i 1953, u kojima je došlo do osetnog smanjenja svih investicija, pa i investicija u saobraćaj, na račun ulaganja u industriju, učešće saobraćaja u ukupnim investicijama bilo je u svim godinama relativno stabilno (oko 15%). (Tabela 10.)

⁴ Iako su podaci o osnovnim sredstvima po cenama 1958, a podaci o društvenom proizvodu po cenama 1956, to ne predstavlja veliku smetnju za ocenjivanje, jer je težište posmatranja na strukturnim odnosima, a ne na apsolutnim ciframa.

TABELA 8 — STRUKTURA OSNOVNIH SREDSTAVA* I DRUŠTVENOG PROIZVODA** INDUSTRIJE PO GRANAMA I GRUPAMA GRANA 1947, 1952. I 1960.

(U milijardama din.)

Grane i grupe grana	1947			1952			1960		
	Osnovna sredstva		Društveni proizvod %	Osnovna sredstva		Društveni proizvod %	Osnovna sredstva		Društveni proizvod %
	iznos	%		iznos	%		iznos	%	
Industrija ukupno	722	100,0	100,0	1.301	100,0	100,0	2.565	100,0	100,0
Elektroprivreda	101	14,0	2,2	183	14,1	3,1	539	21,0	3,6
Ugalj	65	9,0	7,7	106	8,1	7,7	186	7,3	5,3
Nafta	10	1,4	0,5	36	2,8	3,0	83	3,2	3,6
Ukupno	176	24,4	10,4	325	25,0	13,8	808	31,5	12,5
Crna metalurgija	34	4,7	3,5	82	6,3	4,3	225	8,8	6,4
Obojena metalurgija	37	5,1	6,2	75	5,8	7,9	155	6,0	6,7
Nemetali	32	4,4	4,3	57	4,4	4,6	111	4,3	4,0
Ukupno	103	14,2	14,0	214	16,5	16,8	491	19,1	17,1
Metalna industrija	84	11,6	10,1	206	15,7	13,2	304	11,9	17,1
Brodogradnja	12	1,7	—	40	3,1	—	57	2,2	—
Elektroindustrija	2	0,3	1,2	18	1,4	2,8	57	2,2	5,9
Ukupno	98	13,6	11,3	264	20,2	16,0	418	16,3	23,0
Hemijska industrija	25	3,5	2,7	52	4,0	3,4	145	5,8	5,6
Industrija građevinskog materijala	26	3,6	2,4	44	3,4	2,3	62	2,4	1,9
Drvena industrija	43	6,0	10,0	89	6,8	9,0	142	5,5	6,3
Industrija papira	13	1,8	2,4	21	1,6	2,1	64	2,5	2,4
Ukupno	82	11,4	14,8	154	11,8	13,4	268	10,4	10,6
Tekstilna industrija	88	12,2	22,3	108	8,3	16,5	157	6,1	14,1
Industrija kože	9	1,2	3,8	14	1,1	3,1	21	0,8	2,6
Industrija gume	7	1,0	1,2	10	0,8	1,1	23	0,9	1,3
Prehrambena industrija	100	13,8	9,8	120	9,2	6,8	178	7,0	6,7
Grafička industrija	19	2,6	—	20	1,5	—	26	1,0	—
Industrija duvana	15	2,1	6,6	18	1,4	6,0	27	1,1	3,4
Filmska industrija	—	—	—	2	0,2	—	3	0,1	—
Ukupno	238	32,9	44,7	292	25,5	33,5	435	17,0	28,1
Ostale grane	...	...	3,1	...	...	3,1	...	...	3,1

* Cene 1958.

** Cene 1956.

Podaci za osnovna sredstva: »Uporedni pregled razvoja Srbije«.

TABELA 9 — INVESTICIJE U POLJOPRIVREDI PO SEKTORIMA VLASNIŠTVA 1947—1962.

(U milijardama din.)

	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno	27,8	48,2	49,4	36,0	33,1	34,8	39,0	47,7	40,2	56,0	73,7	97,2	120,7	112,0	104,5
Društveni sektor	9,3	25,1	33,4	25,3	14,4	12,4	17,7	17,8	20,6	33,8	48,3	65,0	90,7	79,8	76,4
Privatni sektor	18,5	23,1	16,0	10,7	18,7	22,4	21,3	29,9	19,6	22,2	25,4	32,2	30,0	32,2	28,1
društvena sredstva	0,2	0,5	—	—	—	—	—	2,0	2,0	0,2	—	—	—	—	—
privatna sredstva	18,2	22,6	16,0	10,6	18,8	22,4	21,3	27,9	17,6	22,0	25,4	32,2	30,0	32,2	28,1

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

TABELA 10 — STRUKTURA INVESTICIJA U SAOBRAĆAJ PO GRANAMA 1947—1961.

(U %)

	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Železnički	60	62	50	52	63	54	36	29	44	42	39	39	36	30	27
Pomorski	15	8	11	16	17	19	19	21	17	21	18	14	19	16	17
Rečni i jezerski	2	4	3	3	3	1	2	2	2	2	3	4	4	4	4
Vazdušni	1	1	0	0	0	1	1	2	1	0	1	1	1	2	4
Drumski	17	20	31	23	11	22	41	44	31	29	24	36	34	41	39
Poštanski	5	5	5	6	6	3	1	2	5	6	7	6	6	7	8
Ostalo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	1

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

Najstabilnije su bile investicije u pomorski saobraćaj, dok je kod ulaganja u železnički saobraćaj jasno izražena tendencija smanjivanja, a kod drumskog saobraćaja tendencija povećavanja ulaganja. Karakteristično je da od 1957. i u drumskom i u železničkom saobraćaju postojano raste učešće ulaganja u opremu, dok su ranije pretežan deo investicija u ove dve grane činili građevinski radovi (vidi tabelu 11).

TEHNIČKA STRUKTURA INVESTICIJA. Osnovne elemente tehničke strukture investicija čine građevinski radovi i oprema, dok se pod »ostalim« podrazumevaju ulaganja u stoku, sadnice, otkupe, za odštete, istražne radove, kadrove, zatim osnivački troškovi, i dr. (Tabela 11.)

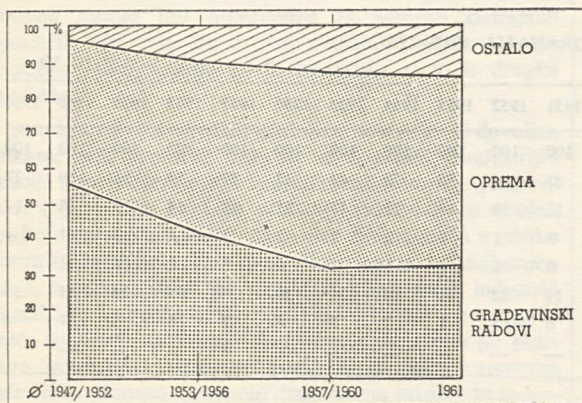
TABELA 11 — TEHNIČKA STRUKTURA INVESTICIJA 1947—1961.

	(U %)			
	1947—1952	1953—1956	1957—1960	1961
Ukupne investicije	100	100	100	100
Građevinski radovi	61	49	44	45
Oprema	37	42	45	44
Ostalo	2	9	11	11
Privredne investicije ukupno	100	100	100	100
Građevinski radovi	56	42	32	32
Oprema	41	48	56	55
Ostalo	3	10	12	13
Industrija ukupno	100	100	100	100
Građevinski radovi	53	40	30	29
Oprema	45	52	59	59
Ostalo	2	8	11	12
Poljoprivreda — društveni sektor	100	100	100	100
Građevinski radovi	76	38	27	26
Oprema	14	32	44	47
Ostalo	10	30	29	27
Poljoprivreda — privatni sektor	100	100	100	100
Građevinski radovi	20	26	25	33
Oprema	7	20	19	20
Ostalo	73	54	56	47
Saobraćaj ukupno	100	100	100	100
Građevinski radovi	62	54	40	45
Oprema	37	41	54	48
Ostalo	1	5	6	7

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

Podaci o tehničkoj strukturi ukupnih investicija dati su kao opšta informacija o kretanju investicija. Očigledno je, međutim, da se ta struktura menja pod uticajem privrednih investicija odnosno strukture ulaganja u privredu, jer je učešće opreme u neprivrednim investicijama toliko neznatno da se praktično može zanemariti.

GRAFIKON 3 — TEHNIČKA STRUKTURA BRUTO PRIVREDNIH INVESTICIJA 1947—1961.

Privredne investicije u svim oblastima privrede pokazuju jasnu i veoma izrazitu tendenciju smanjivanja učešća građevinskih radova a povećanje učešća opreme i elemenata pod »ostalok«. U svakoj privrednoj oblasti postojali su specifični razlozi koji su uticali na ovakvu izmenu strukture.

U industriji početni radovi zahtevaju velika ulaganja u građevinske objekte, a relativno dugi rokovi aktiviranja, odnosno produžavanje perioda gradnje, usled teškoća oko nabavke inostrane opreme i još malih mogućnosti domaće proizvodnje, u mnogim slučajevima su odložili nabavku i montažu opreme. Kasnije, posle završavanja građevinskih objekata, potreba za opremom bila je sve izrazitija. Pored toga, u kasnijim godinama se gradilo racionalnije, sa manje građevinskih troškova. Tome je znatno doprinelo i stvaranje povoljnijih mogućnosti za nabavku inostrane opreme, čiji je udeo, naročito u poslednjim godinama, bio veoma visok. Osnovna orijentacija investicija u industriju u tim godinama takođe je uticala na ovakvu izmenu tehničke strukture (znatno veći deo ulaganja u prerađivačku industriju nego ranije i forsiranje rekonstrukcija, za koje je potrebno daleko više opreme nego građevinskih radova).

U poljoprivredi je promena tehničke strukture investicija bila naročito izrazita. U prvim godinama, kao što je već istaknuto, građevinski radovi su činili daleko najveći deo investicija, dok je učešće opreme i »ostalok« (u poljoprivredi to su nabavke stoke i podizanje zasada) bilo relativno veoma nisko. Faktori koji su ograničavali delovali na ulaganja u opremu u tom periodu bili su mala mogućnost domaće proizvodnje i nerešeni svojinski odnosi. Docnije, od 1954, a naročito od 1957, oprema učestvuje sve više u ukupnim investicijama. Domaća proizvodnja, i po količini i po asortimanu, može da zadovolji sve potrebe (pojavljuje se čak i problem plasmana poljoprivrednih mašina). Orijentacija na podizanje dugogodišnjih zasada (plantažnih voćnjaka i vinograda) takođe znatno utiče na povećanje ove vrste ulaganja.

U privatnom sektoru poljoprivrede tehnička struktura investicija bila je prilično ujednačena. Najveći deo tih investicija predstavlja ulaganje u stoku, dok je obim ulaganja u građevinske radove i opremu bio uglavnom na istoj visini u toku celog perioda.

U saobraćaju je tehnička struktura investicija promenjena u pravcu povećanja učešća opreme. Međutim, teškoće u železničkom prevozu usled nedostatka vagona jasno ukazuju da tu ipak nije učinjeno onoliko koliko je bilo potrebno s obzirom na tempo razvoja ostalih privrednih oblasti. S druge strane, zaostajanje u građevinskim radovima u saobraćaju u uslovima kada je teritorija zemlje neadekvatno snabdevena železničkim i drumskim komunikacijama, odražava zaostajanje komunikacionog sistema, što predstavlja sve veću smetnju usklađenom privrednom razvoju.

U celini posmatrano, povećano učešće opreme u ukupnim investicijama ukazuje na racionalnije investiranje i odnosi koji su u poslednjim godinama postignuti između ulaganja u građevinske radove i opremu mogu se smatrati kao veoma povoljni, izuzev donekle u saobraćaju. Treba, međutim, naglasiti da su ovi odnosi prikazani na bazi stalnih cena, što znači da je porast cena u građevinarstvu eliminisan. Stvarni utrošak, po tekućim cenama, pokazuje da je učešće građevinskih radova znatno veće. Tako su, na primer, u 1960. u tehničkoj strukturi investicija po stalnim cenama građevinski radovi učestvovali sa 40%, oprema sa 47% i »ostalok« sa 13%, dok je po stalnim cenama učešće građevinskih radova iznosilo 33%, opreme 55%, a »ostalok« 12%.

STRUKTURA INVESTICIJA PO NOSIOCIMA. Izmene u privrednom sistemu, kreiranje novih izvora sredstava i prenošenje težišta formiranja i korišćenja investicionih sredstava na privredne organizacije i lokalne zajednice, uslovi su i znatnu izmenu strukture investicija po nosiocima. (Tabela 12.)

TABELA 12 — STRUKTURA INVESTICIJA (BEZ PRIVATNIH) PO NOSIOCIMA 1947—1961*

Godina	Ukupno	Društveni fondovi i budžeti				Privredne organizacije			Ostala sredstva
		Ukupno	Federacija	Republike	Opštine i srezovi	Ukupno	Investicioni fondovi	Amortizacioni fondovi	
1947	100	100	72	23	5	—	—	—	—
1948	100	99	60	27	12	1	1	—	—
1949	100	99	66	20	13	1	1	—	—
1950	100	99	58	30	11	1	1	—	—
1951	100	98	50	41	7	2	2	—	—
1952	100	98	95	2	1	2	2	—	—
1953	100	87	71	11	5	13	13	—	—
1954	100	74	50	12	12	26	17	9	—
1955	100	64	47	9	8	27	10	17	9
1956	100	65	40	8	17	29	10	19	6
1957	100	63	34	8	21	31	13	18	6
1958	100	65	41	7	17	30	12	18	5
1959	100	69	44	8	17	27	15	12	4
1960	100	64	39	7	18	31	15	16	5
1961	100	64	38	8	18	30	15	15	6

* Po tekućim cenama.

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

Pošto nije bilo mogućnosti da se utrošak po nosiocima svede na stalne cene, prikaz je rađen na osnovu podataka po tekućim cenama. Uostalom, s gledišta kretanja investicija po nosiocima investicija, preračunavanje na stalne cene nije ni potrebno. Može se čak reći da je, s obzirom da treba prikazati evoluciju udela pojedinih nosilaca investicionih sredstava u ukupnim investicijama, s gledišta visine sredstava kojima su raspolagali, prikaz po tekućim cenama i opravdaniji.

U prvom periodu celokupno finansiranje investicija vršeno je iz budžeta, s tim što učešće pojedinih budžeta varira, uglavnom s tendencijom prenošenja težišta ka republikama. U 1952. celokupno finansiranje je vršeno iz saveznih sredstava. To je bila prelazna godina, prva u kojoj se finansiranje nije više vršilo iz budžeta nego iz posebnog fonda osnovanog za te svrhe. Dalja tendencija je smanjivanje učešća sredstava fondova i budžeta i povećanje učešća sredstava privrednih organizacija. Već u 1955. taj odnos je relativno ustaljen, tako da investicije iz sredstava privrednih organizacija iznose jednu trećinu ukupnih investicija. Unutar sredstava federacije i drugih političko-teritorijalnih jedinica vrše se izmene koje se manifestuju u smanjivanju učešća federacije i povećavanju učešća opština i srezova, a naročito opština, dok je učešće republika relativno stabilno.

Sredstva federacije i drugih političko-teritorijalnih jedinica sastoje se iz sledećih glavnih vrsta fondova: društvenih investicionih fondova, posebnih društvenih fondova, fondova za kreditiranje stambene izgradnje i budžetskih sredstava. (Tabela 13.)

Ako se apstrahuju 1952. i 1953. koje predstavljaju početnu fazu sistema investiranja, učešće društvenih investicionih fondova u ukupnom finansiranju investicija bilo je prilično stabilno. Čak ni unutar njih nije bilo nekih bitnijih razlika između učešća saveznog fonda, republičkih fondova i fondova srezova i opština.

Posebni društveni fondovi (namenski fondovi o kojima je ranije govoreno) takođe pokazuju stabilnost učešća, a od 1957. i *stambeni fondovi*.

Opadanje se pojavljuje samo kod *budžeta*. Njihovo visoko učešće u finansiranju i investiranju izgradnje u 1952, 1953. i 1954. objašnjava se time što tada još nisu bili osnovani fondovi iz kojih je trebalo da se vrši finansiranje dela ovih potreba (posebni fondovi, stambeni fondovi). Međutim, i docnije se pojavljuje izvesna tendencija laganog opadanja učešća ovih sredstava u finansiranju investicione izgradnje, iako se iz njih jednim delom finansiraju neprivredne investicije, koje su, kao što smo videli, zabeležile izuzetan porast u poslednjim godinama.

TABELA 13 — STRUKTURA INVESTICIJA (BEZ PRIVATNIH) PO NOSIOCIMA I VRSTAMA SREDSTAVA 1952—1961*

	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
									(U %)	
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Društveni investicioni fondovi	80	73	44	47	42	38	42	47	41	42
Federacija	80	61	34	38	30	28	34	38	32	33
Republike	—	10	5	5	4	3	3	3	3	4
Opštine i srezovi	—	2	5	4	8	7	5	6	6	5
Posebni društveni fondovi	—	—	—	4	6	7	4	5	5	5
Federacija	—	—	—	2	2	1	0	0	1	—
Republike	—	—	—	1	2	3	2	3	2	2
Opštine i srezovi	—	—	—	1	2	3	2	2	2	3
Budžeti	18	14	30	12	11	8	9	8	9	7
Federacija	15	10	16	7	8	5	7	6	7	5
Republike	2	1	7	3	2	1	1	1	1	1
Opštine i srezovi	1	3	7	2	1	2	1	1	1	1
Fondovi za stambenu izgradnju	—	—	—	1	6	10	10	8	10	10
Republički	—	—	—	0	1	1	1	1	1	1
Opštinski	—	—	—	1	5	9	9	8	9	9
Privredne organizacije	2	13	26	27	29	31	30	27	30	30
Investicioni fondovi	2	13	17	10	10	13	12	15	15	15
Amortizacija	—	—	9	17	14	18	18	12	15	15
Ostala sredstva	—	—	—	9	6	6	5	5	5	6

* Po tekućim cenama.

Podaci Instituta za ekonomiku investicija za odnosne godine.

EFEKTI INVESTICIJA. Pored čisto ekonomskih efekata, koji se pokazuju kroz priraštaj društvenog proizvoda (nacionalnog dohotka) kao najsintetičnijeg pokazatelja ostvarene efektivnosti ulaganja, od investicija se u uslovima izgradnje socijalističkog društva očekuju i efekti koji treba da doprinesu stvaranju socijalističkih odnosa u proizvodnji i raspodeli. Menjajući zatečenu strukturu društvenog bogatstva uglavnom u pravcu povećanja udela industrije, investicije vrše neposredan uticaj na spoljnu strukturu stanovništva, na unutrašnje migracije, aglomeraciju itd., a time i na nove odnose prema radu, zajednici itd. I po čisto ekonomskim efektima i po uticaju na strukturu privrede, a kroz to i na menjanje društvenih odnosa, investicije u posleratnom periodu pokazale su značajne rezultate.

Učešće pojedinih privrednih oblasti u formiranju nacionalnog dohotka pretrpelo je bitne izmene. Učešće poljoprivrede, koja je pre rata davala preko jedne polovine nacionalnog dohotka, svedeno je na manje od jedne četvrtine, dok je učešće industrije gotovo udvostručeno, a ostalih oblasti povećano za oko 50%. (Tabela 14.)

TABELA 14 — STRUKTURA NACIONALNOG DOHOTKA PO OBLASTIMA PRIVREDE 1939—1960. (U %)

Oblasti	1939	1947	1952	1960
Ukupno	100	100	100	100
Industrija	26	33	38	47
Poljoprivreda	53	39	29	23
Ostalo	21	28	33	30

Podaci: Statistički godišnjak 1961. Za 1939. dr. Ivo Vinski: »Nacionalni dohodak i fiksni fondovi na području Jugoslavije 1909—1959«, Ekonomski pregled, 1959.

Promene u doprinosu pojedinih oblasti u ostvarivanju nacionalnog dohotka rezultirale su iz politike i strukture investicionih ulaganja u posleratnom periodu, što pokazuju i podaci o kretanju osnovnih fondova (po stalnim cenama 1956) u periodu 1952—1960. (Tabela 15.)

TABELA 15 — INDEKSI PORASTA OSNOVNIH FONDOVA PO OBLASTIMA 1952. I 1960. (1947 = 100)

Oblasti	1952		1960	
	vrednost		vrednost	
	nabavna	sadašnja	nabavna	sadašnja
Ukupno	122	126	170	181
Privreda	132	138	196	209
Industrija	211	313	400	602
Poljoprivreda	111	109	150	148
Saobraćaj	116	114	150	147
Ostala privreda	129	128	202	182
Neprivredni fondovi	111	111	140	146

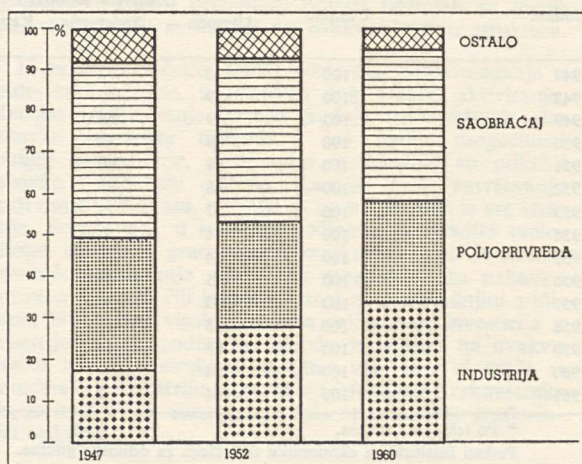
Podaci: Dr Ivo Vinski: »Procjena rasta fiksnih fondova Jugoslavije«, Zagreb, 1962.

TABELA 16 — STRUKTURA OSNOVNIH FONDOVA PO OBLASTIMA 1947, 1952. I 1960. (U %)

Ostali	1947				1952				1960			
	Vrednost				Vrednost				Vrednost			
	nabavna	sadašnja	nabavna	sadašnja	nabavna	sadašnja	nabavna	sadašnja	nabavna	sadašnja	nabavna	sadašnja
Ukupno	100	—	100	—	100	—	100	—	100	—	100	—
Privreda	53	100	55	100	57	100	60	100	61	100	63	100
Industrija	9	17	7	16	16	28	17	28	21	34	23	37
Poljoprivreda	17	32	20	36	15	26	17	28	15	25	16	25
Saobraćaj	23	43	24	43	22	39	22	37	22	36	19	30
Ostala privreda	4	8	4	5	4	7	4	7	3	5	5	8
Neprivredni fondovi	47	—	45	—	43	—	40	—	39	—	37	—

Podaci: Dr Ivo Vinski: »Procjena rasta fiksnih fondova Jugoslavije«, Zagreb, 1962.

GRAFIKON 4 — STRUKTURA NABAVNE VREDNOSTI OSNOVNIH FONDOVA PRIVREDE PO OBLASTIMA 1947, 1952. I 1960.

Pored nabavne vrednosti osnovnih fondova data je i sadašnja vrednost (nabavna vrednost umanjena za otpis), koja, iako ne potpuno realno, ipak daje približnu sliku stvarne ekonomske vrednosti fondova u momentu prikazivanja.

Porast osnovnih fondova u industriji daleko nadmašuje sve ostale oblasti. Pored toga, dok je kod svih ostalih privrednih oblasti porast nabavnih vrednosti osnovnih fondova veći od porasta njihovih sadašnjih vrednosti, što ukazuje na relativnu dotrajalost fondova ovih oblasti, kod industrije, koja je takoreći građena iznova, ovaj odnos je daleko povoljniji.

U saobraćaju, i pored znatnih investicija, porast fondova je relativno nizak, ništa viši od onog koji je ostvaren u poljoprivredi, što pokazuje da u odnosu na zatečeno stanje ovih fondova nije bilo neke izrazite razlike između ulaganja u poljoprivredu i ulaganja u saobraćaj.

Izrazito se primećuje i relativno malo povećanje neprivrednih osnovnih fondova, koje, i pored osetnog porasta ovih ulaganja u poslednjim godinama, daleko zaostaje iza povećanja ostvarenog u privredi. Ovaj relativno mali porast treba istaći utoliko pre što je paralelno s promenama u strukturi privrede došlo do znatnog pomeranja stanovništva ka većim gradovima i što bi takva aglomeracija stanovništva nužno zahtevala mnogo veće investicije u ovom domenu.

Pored dinamike u kretanju osnovnih fondova, u sledećoj tabeli prikazana je i struktura osnovnih fondova u istim godinama (tabela 16):

Napor koji je učinjen da bi se zemlja izvukla iz zaostalosti ogleđa se u izmenjenim odnosima između privrednih i neprivrednih fondova, koji su u 1947. bili skoro jednaki, dok je u 1960. taj odnos znatno promenjen u korist privrednih fondova.

Minimalno učešće industrije u osnovnim fondovima u 1947. godini (17% od nabavne i 16% od sadašnje vrednosti ukupnih privrednih osnovnih fondova) jasno ukazuje na situaciju koja je zatečena.

Ekonomski efekti investicija mogu se najglobalnije izraziti kroz *odnos između aktiviranih privrednih investicija i društvenog proizvoda*, čime se dobija podatak o tome koliko je potrebno jedinica investicija da bi se ostvarila jedinica društvenog proizvoda. Međutim, taj metod posmatranja efekta ima opravdanje samo kada je u pitanju posmatranje privrede kao celine. Naime, iako su kao osnova za ovo posmatranje uzeti i osnovna sredstva i društveni proizvod po stalnim cenama, sama baza sadrži izvesna iskrivljavanja koja potiču iz politike cena. U mnogim slučajevima, društveni proizvod koji se pojavljuje kao formalno ostvaren u jednoj oblasti ili grani sadrži u sebi preliivanje dohotka iz drugih grana i oblasti ili je, naprotiv, umanjen zbog preliivanja u druge grane ili oblasti. Eklatantni primeri za ovo poslednje su elektroprivreda i saobraćaj, čiji je doprinos dohotku, pa prema tome i realni kapitalni koeficijent, daleko povoljniji nego što proističe iz poređenja na osnovu postojećih podataka.

Zbog toga se ovde analiziraju samo ukupni kapitalni koeficijenti i, kao indikator kretanja u najznačajnijoj privrednoj oblasti, kapitalni koeficijenti u industriji (ukupno i po granama). Mada ovakvo posmatranje ima sve nedostatke o kojima je bilo reči, ono ipak pruža izvesnu orijentaciju o kretanju efektivnosti investicija po granama industrije.

Prosečni kapitalni koeficijenti za celu privredu bili su u 1952. godini 3,407, a u 1960 — 2,542. Ovi koeficijenti dobiveni su stavljanjem u odnos osnovnih sredstava i društvenog proizvoda po stalnim cenama i pokazuju da je efektivnost osnovnih fondova znatno porasla u tom periodu, jer je u 1960. jedinica društvenog proizvoda ostvarivana sa 2,542 jedinice osnovnih sredstava, dok je u 1952. za to bilo potrebno 3,407 jedinica osnovnih sredstava.

Marginalni (granični) kapitalni koeficijent bio je 2,021. Ovaj koeficijent, koji pokazuje kako se kretao priraštaj investicija i priraštaj društvenog proizvoda, dobiven je kao prvi izvor iz linearne funkcije osnovnih fondova u odnosu na društveni proizvod kao nezavisno promenljivu. On pokazuje da su investicije koje su aktivirane između 1952. i 1956. imale daleko veću efikasnost nego zatečena osnovna sredstva i da su doprinele osetnom smanjenju prosečnog kapitalnog koeficijenta. Ta tendencija daljeg opadanja kapitalnog koeficijenta ukazuje na mogućnosti ostvarivanja veće stope rasta i uz manji rast stope investiranja.

Kapitalni koeficijenti za industriju (prosečni) slični su onima za privredu u celini. Marginalni kapitalni koeficijent za industriju je, međutim, znatno manji: 1,30, što znači da su aktivirana osnovna sredstva u industriji u periodu između 1952. i 1960. od 1,30 din. donosila 1 dinar društvenog proizvoda. Mada se, sudeći po graničnim kapitalnim koeficijentima, svuda investiralo efikasnije, treba pretpostaviti da je ovako nizak kapitalni koeficijent rezultat većih investicija u grane sa i inače malim kapitalnim koeficijentima (u principu, u pitanju su grane prerađivačke industrije). Prema tome, relativno mali granični kapitalni koeficijent u industriji rezultat je ne samo efikasnijeg investiranja nego i izmena u strukturi industrijskih investicija. (Tabela 17.)

Skoro u svim granama marginalni kapitalni koeficijenti su niži od prosečnih, iz čega bi se mogao izvesti zaključak da je investiranje u periodu između 1952. i 1960. bilo mnogo efikasnije nego ranije. Međutim, treba uzeti u obzir da je povećana proizvodnja u mnogim granama rezultat boljeg korišćenja kapaciteta, tj. da je ostvarena bez novih ulaganja u osnovna sredstva, koja su ranije svojim postojanjem uticala na formiranje prosečnih kapitalnih koeficijenata. Upadljiva je razlika u visini kapitalnih koeficijenata u granama bazične i prerađivačke industrije

TABELA 17 — KAPITALNI KOEFICIJENTI 1952. i 1960. PO GRANAMA INDUSTRIJE

Grane	Granični kapitalni koeficijenti u periodu 1952—1960	Prosečni kapitalni koeficijenti	
		1952	1960
Industrija — ukupno	1,30	3,13	2,35
Elektroprivreda	11,65	11,54	11,34
Proizvodnja uglja	2,58	3,17	3,10
Proizvodnja i prerada nafte	1,60	2,51	1,80
Crna metalurgija	2,84	4,68	3,29
Obojeni metali	2,41	2,59	2,39
Nemetali	2,56	3,05	2,54
Metaloprerađivačka industrija	0,90	4,09	1,80
Elektroindustrija	0,68	1,39	0,83
Hemijska industrija	2,11	3,44	2,20
Industrija građevinskog materijala	1,91	4,06	2,57
Drvena industrija	1,80	2,25	1,97
Industrija celuloze i papira	2,21	2,61	2,57
Tekstilna industrija	0,58	1,54	1,00
Industrija obuće i kože	0,41	1,16	0,87
Industrija gume	1,17	1,87	1,43
Prehrambena industrija	1,47	4,51	2,57
Industrija duvana	0,31	0,81	0,84

Podaci: Obračun autora prema podacima Zavoda za privredno planiranje SR Srbije.

(sa izuzetkom prehrambene industrije, koja ima skoro najveći kapitalni koeficijent, i elektroindustrije, koja ima veoma nizak kapitalni koeficijent). Pošto je obračun vršen na bazi stalnih cena i osnovnih sredstava i društvenog proizvoda, eventualne promene cena proizvoda pojedinih grana ne bi trebalo da imaju uticaja na kapitalne koeficijente, ali zatečene cene imaju nesumnjiv uticaj na njihovu visinu i međusobne odnose. Mada kapitalni koeficijent ne mora biti i indikator akumulativnosti pojedinih grana, ipak treba pretpostaviti da je akumulacija veća u granama s nižim nego u granama s višim kapitalnim koeficijentom. Težište akumulacije, prema tome, nalazi se najvećim delom kod prerađivačke industrije.

INVESTICIJE U 1962. GODINI⁵

Mada je u 1962, kao i u 1961, privredna aktivnost bila osetno smanjena u odnosu na tempo koji je ostvarivan u prethodnim godinama, na investicionu delatnost je ovaj privredni zastoj uticao samo delimično.

Ukupan porast investicija po tekućim cenama, koji iznosi 14%, sličan je porastu koji je ostvaren kod društvenog proizvoda (takođe po tekućim cenama). Međutim, i pored toga, odnos između investicija i društvenog proizvoda drukčiji je u 1962. nego u ranijim godinama. Dok je u ranijim godinama porast cena u sektoru investicija bio po pravilu viši nego porast cena u ostalim sektorima privredne aktivnosti (naročito građevinskih radova), u 1962. je situacija izgleda bila obrnuta. To bi značilo da je učešće investicija, posmatrano po realnom obimu, veće nego u prethodnoj godini. Međutim, ima indicija da se obim investicija nije bitno povećao u odnosu na prethodnu godinu. Proizvodnja građevinskog materijala je manja za oko 7% nego u 1961, proizvodnja metalne industrije je na istoj visini, proizvodnja

⁵ Pošto je ceo prikaz dat u stalnim cenama, a za 1962. takav obračun još nije mogao biti izvršen, to su radi uporednog posmatranja i podaci za 1961. dati u tekućim cenama.

sredstava rada u celini veća je samo za 1%, a uvoz opreme manji je za oko 10% (po vrednosti) nego u 1961. Sve ove okolnosti ukazuju da nije bilo materijalnog obezbeđenja za onaj porast investicija koji proizilazi iz nominalnog kretanja utroška, s jedne, i cena, s druge strane. Treba pretpostaviti da je u 1962. došlo do plaćanja zaostalih radova i nabavki iz prethodne godine, tako da se deo povećanih izdataka mora pripisati i toj okolnosti.

Po nosiocima u 1962. godini, prvi put od 1952, investicije iz saveznih sredstava pokazuju apsolutno smanjenje. Izvesno malo smanjenje u odnosu na prethodnu godinu pojavljuje se i kod investicija iz sreskih sredstava. Kod republika i opština, međutim, povećanje je znatno iznad prosečnog povećanja koje je ostvareno u 1962. u odnosu na 1961. Očigledno je da se vrši jedna nova polarizacija investicione aktivnosti: kod republika i kod opština. Karakteristično je da su investicije privrednih organizacija pokazale relativno mali porast, bar u odnosu na njihov dosadašnji tempo. Nepovoljna 1961. i 1962. svakako su uticale na izvesnu uzdržljivost privrednih organizacija u investiranju. Blíže tržištu i impulsima koje ono daje investicijama, privredne

organizacije su spontanije reagovala na izvesno usporavanje privrednog rasta u poslednje dve godine. Karakterističan je i porast bankarskih sredstava kao izvora za finansiranje investicija. Mada u apsolutnim iznosima ovaj vid finansiranja nema veći značaj (svega oko 3%), visok skok u odnosu na prethodnu (i ranije) godine svakako ukazuje na tendenciju punijeg mobilisanja sredstava za investicije. Dalja karakteristika investiranja u 1962, koja se pojavljuje na svim nivoima, jeste smanjivanje budžetskih investicija. Svakako da je nepovoljna godina uticala na izvesnu uzdržljivost budžetskih organa u kreiranju izvora za finansiranje iz budžeta, ali i sve izrazitiji porast društvenih fondova (van investicionih) utiče na smanjivanje potreba koje se finansiraju iz budžeta. (Tabela 18.)

S gledišta namenske strukture investicija, zapaža se dalji porast učešća neprivrednih investicija u ukupnim. Karakteristično je da je mnogo veći porast ostvaren kod investicija u kulturno-socijalnu delatnost i izgradnju administrativnih zgrada nego kod investicija u stambenu izgradnju. (Tabela 19.)

Mada obim investicija po tekućim cenama ne pokazuje porast kao u ranijim godinama, kada je po pravilu taj porast bio iznad 14%, treba napomenuti da on po realnom obimu verovatno ne zaostaje za onim što je ostvareno u prethodnoj godini, s obzirom da realni obim investicija u 1961. treba povećati za radove i nabavke plaćene u 1962, a da nominalni obim u 1962. za toliko treba smanjiti.

TABELA 18 — UTROŠAK INVESTICIJA U 1961. I 1962. PO NOSIOCIMA

(U milijardama din., po tekućim cenama)			
Nosioci	1961	1962	Indeks 1962/1961
Ukupno	1.076,8	1.230,0	114
Savezna sredstva	394,5	372,0	94
Opšti investicioni fond	365,5	352,3	96
Opšti društveni fondovi	0,4	0,7	175
Budžetska sredstva	28,6	19,6	69
Republička sredstva	80,1	110,9	138
Društveni investicioni fond	41,1	62,3	151
Fondovi za stambenu izgradnju	8,6	12,7	147
Ostali društveni fondovi	21,8	32,1	147
Budžetska sredstva	8,6	3,8	44
Sreska sredstva	46,4	45,6	98
Društveni investicioni fond	25,1	24,9	99
Ostali društveni fondovi	15,6	15,6	100
Budžetska sredstva	5,7	5,1	89
Opštinska sredstva	143,8	202,9	141
Društveni investicioni fond	24,5	34,3	140
Fondovi za stambenu izgradnju	93,1	118,5	127
Ostali društveni investicioni fondovi	20,4	45,2	221
Budžetska sredstva	5,9	4,9	83
Privredne organizacije	317,5	365,2	115
Fondovi zajedničke potrošnje	40,0	42,8	107
Ostali fondovi	277,5	322,4	116
Ostale organizacije	85,2	97,0	114
Bankarska sredstva	9,2	35,0	380

Podaci: Statistički bilten Narodne banke, br. 2/1963.

TABELA 19 — UTROŠAK INVESTICIONIH SREDSTAVA PO OBLASTIMA 1961. I 1962.

(U milijardama din., po tekućim cenama)				
	1961		1962	
	Iznos	%	Iznos	%
Ukupno	1.076,8	100,0	1.230,0	100,0
Privredne investicije	789,0	73,3	867,1	70,5
Industrija	408,0	37,9	404,1	37,8
Poljoprivreda	107,3	10,0	118,6	9,6
Šumarstvo	11,6	1,1	17,9	1,5
Građevinarstvo	27,3	2,5	31,0	2,5
Saobraćaj	168,7	15,7	164,7	13,4
Trgovina i ugostiteljstvo	52,3	4,9	56,5	4,6
Zanatstvo	13,2	1,2	13,7	1,1
Neprivredne investicije	287,8	26,7	362,9	29,5
Stambeno-komunalna delatnost	169,0	15,7	187,4	15,2
Kulturno-socijalna delatnost	73,7	6,8	89,3	7,3
Društvene, državne službe	45,1	4,2	86,2	7,0

Podaci: Statistički bilten Narodne banke, br. 2/1963.

F. V.

ELEKTROINDUSTRIJA 1957¹—1962

Elektroindustrija je u poslednjih deset godina bila najpropulzivnija grana jugoslovenske industrije. Porast njene proizvodnje bio je znatno veći nego u bilo kojoj drugoj grani industrije, sa izuzetkom industrije nafte koja je poslednjih godina imala i nešto veću stopu rasta. Dinamika rasta proizvodnje elektroindustrije poslednjih godina je nešto sporija, jer su uglavnom već do 1957. aktivirana investiciona ulaganja iz ranijih godina, dobiveni osnovni kapaciteti i stvoreni uslovi za dalji, stabilniji razvoj. (Tabela 1.²)

TABELA 1 — INDEKSI FIZIČKOG OBIMA PROIZVODNJE I PROSEČNE GODIŠNJE STOPE RASTA NAJPROPULZIVNIJIH GRANA INDUSTRIJE 1952—1962.

Grana	Indeks proizvodnje		Prosečne stope rasta %*	
	1962	1962	Period	Period
	1952	1956	1953—1962	1957—1962
Industrija — ukupno	314	194	12,2	11,8
Elektroindustrija	725	315	22,6	21,2
Industrija nafte	662	345	20,5	22,8
Hemijska industrija	546	252	18,5	16,6
Industrija papira	491	238	17,3	15,5
Industrija nemetala	432	207	15,8	12,9
Crna metalurgija	416	187	15,4	11,0
Elektroprivreda	417	223	15,4	14,3

* Prosečne stope rasta su obračunate na osnovu baznih indeksa.

Zahvaljujući izgradnji kapaciteta sposobnih za savremenu industrijsku proizvodnju elektromašinske opreme i artikala široke potrošnje, danas su u elektroindustriji zastupljene sve vrste elektroindustrijske delatnosti.

SIROVINSKA BAZA

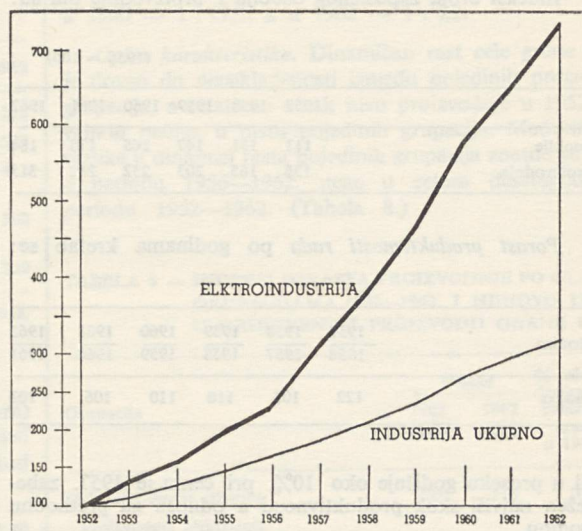
Elektroindustrija se bazira na domaćim osnovnim sirovinama u bakru, olovu i aluminijumu, kao i na razvoju ostale industrije, u prvom redu izolacionih materijala iz industrije nemetala (elektroporcelan, steatit, liskun), zatim hemijske industrije (plastične mase, lakovi, itd.) i industrije papira (izolacija za kablove). U višoj preradi osnovnih sirovina kroz elektroindustriju sadržana je jedna od komponenata razvoja proizvodnje elektromaterijala kako za domaće tržište tako i za izvoz.

Elektroindustrija je, međutim, i značajan uvoznik reprodukcioni materijala, jer su neki od njih deficitarni u zemlji ili njihova proizvodnja još nije osvojena, kao i pojedinih delova i sklopova čiju proizvodnju još nije osvojila. Deficitarnost proizvoda crne metalurgije u zemlji pokriva se u elektroindustriji sa oko 65% iz uvoza, i to pretežno u elektro i dekapiranim limovima, dok je uvoz delova i sklopova,

¹ O razvoju elektroindustrije do 1957. vidi »Jug. pregled«, 1957, decembar, str. 573—576 (191—194).

² Svi podaci, ukoliko njihov izvor nije posebno naznačen, uzeti su iz Statističkog godišnjaka FNRJ za 1962. i »Indeksa« Saveznog zavoda za statistiku, br. 6/1963. i 7/1963.

GRAFIKON I — DINAMIKA PORASTA FIZIČKOG OBIMA PROIZVODNJE U ELEKTROINDUSTRIJI I INDUSTRIJI UKUPNO 1952—1962.

koji je bio visok u telefoniji, elektronici i kod proizvodnje aparata za domaćinstvo, poslednjih godina znatno smanjen. (Tabela 2.)

TABELA 2 — UTROŠAK ELEKTRIČNE ENERGIJE I OSNOVNIH REPRODUKCIJONIH MATERIJALA U ELEKTROINDUSTRIJI 1957—1962.

Materijal	Jedinica mere	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Elektroenergija	hilj. MWh	58,5	72,8	86,2	101,1	109,5	119,0
Bakarni proizvodi	hilj. t	19,1	19,7	22,5	25,7	18,7	24,5
Olovo rafinirano	„	10,4	13,2	15,2	18,2	18,6	20,2
Trafo i dinamo lim	„	5,6	5,9	9,9	11,1	12,1	10,9
Čelični profili	„	2,4	3,3	3,5	4,5	4,6	4,3
Hladno valjane trake	„	2,0	1,9	2,3	2,4	2,3	4,0
Ostali limovi	„	6,3	8,3	13,2	16,0	16,0	23,3

KAPACITETI I ZAPOSLENOST

Strukturu preduzeća elektroindustrije karakteriše relativno nisko učešće malih industrijskih preduzeća, a naročito specijalizovane kooperirajuće industrije, što otežava regionalnu disperziju. Tako je učešće preduzeća sa do 250 radnika u ukupnom broju preduzeća elektroindustrije u 1960. godini³ iznosilo svega 21,4%. U njima je istovremeno bilo zaposleno svega 3% od ukupno zaposlenog osoblja u elektroindustriji⁴. (Tabela 3.)

TABELA 3 — STRUKTURA PREDUZEĆA ELEKTROINDUSTRIJE PREMA BROJU ZAPOSLENIH U 1960.

	Preduzeća prema broju zaposlenih				
	Ukupno	60—250	251—500	501—1.000	Preko 1000
Broj preduzeća	42*	9	11	8	14
Broj zaposlenih	44.578*	1.315	4.327	5.810	33.126

* U 1962. je u 51 preduzeću elektroindustrije bilo 50.403 zaposlenih u proseku.

³ Za 1961. i 1962. podaci za ove pokazatelje još nisu objavljeni.

⁴ Prema Statističkom godišnjaku FNRJ za 1962. u elektroindustriji je u 1960. pored ovih industrijskih preduzeća bilo i 1.422 zanatska preduzeća sa 10.823 zaposlena.

Prema tome, karakteristična je koncentrisanost elektroindustrije u velikim preduzećima.

Indeksi broja zaposlenog osoblja i proizvodnje bili su:

	(1956 = 100)					
	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Osoblje	111	131	147	165	175	184
Proizvodnja	136	165	203	252	282	315

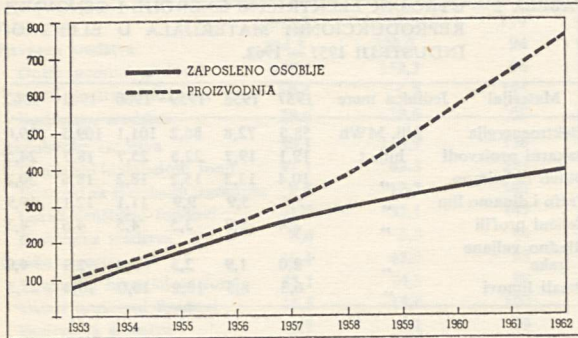
Porast produktivnosti rada po godinama kretao se:

Godina	1957 1956	1958 1957	1959 1958	1960 1959	1961 1960	1962 1961
Indeks	122	103	110	110	106	107

ili u proseku godišnje oko 10%, pri čemu je 1957. zabeležen najviši skok produktivnosti u odnosu na prethodnu godinu.

GRAFIKON 2 — INDEKSI PORASTA PROIZVODNJE I BROJA ZAPOSLENOG OSOBLJA U ELEKTROINDUSTRIJI 1953—1962.

(1952=100)

U 1962. godini najveći broj preduzeća elektroindustrije — 53% radio je u dve smene, 16%, — u tri smene, a svega 31% u jednoj smeni. Istovremeno od ukupno zaposlenih radilo je u preduzećima: sa radom u jednoj smeni 28%, u preduzećima sa radom u dve smene 57% i u preduzećima sa radom u tri smene 15%. Pri tome je u najvećoj smeni radilo 83%, u srednjoj smeni 14%, a u najmanjoj 3% od ukupno zaposlenih u elektroindustriji. Prema tome, u pogledu kapaciteta postoje unutrašnje neiskorišćene rezerve koje se, u situaciji većih plasmanskih mogućnosti proizvoda i odgovarajućom organizacijom rada, mogu aktivirati.

Preduzeća elektroindustrije su poslednjih godina ne samo proširila međusobnu proizvodnu kooperaciju već su obrazovala i poslovna udruženja i kombinata. Dok je ranije ovo udruživanje preduzeća imalo republički karakter, u poslednje vreme dolazi do integracija i u okviru zemlje⁵.

⁵ Najstarija poslovna udruženja su udruženja za proizvodnju aparata za domaćinstvo i to: »Maris« — Slovenija, »EKA« — Hrvatska, i »Standard« — Srbija. Pored toga, došlo je do stvaranja kombinata kao na primer »Hidromontaža« — »Tobi«; »Iskra« — »JEV« — »Tela« — »Komunikacije« — »Niko«; »RR Zavodi« — »Belind« (»Nikola Tesla«, »Avala«, »Pupin«, »Pionir«); »TEŽ« — »Croatia«; »Rade Končar« — »Tunk«; »Sever« — »Bajmok«; »Elektrosrbija« — »Dinamo« — »David Pajić«. Međurepubličke integracije preduzeća su: »Rade Končar« (Zagreb) — »Jug« (Skopje), »Energoinvest« (Sarajevo) — »Danilovgrad« (Danilovgrad), i dr.

Sa elektroindustrijom su usko povezani i instituti »Mihailo Pupin« i »Nikola Tesla« iz Beograda, Institut radioindustrije iz Zagreba i »Automatika« iz Ljubljane, kao i centri za nuklearna istraživanja.

Kapacitete elektroindustrije karakteriše visoko učešće vrednosti opreme u osnovnim sredstvima. Ovo učešće opreme u 1961. godini iznosilo je u industriji u celini 54%, u metaloprerađivačkoj industriji 63%, a u elektroindustriji 64%. Ovo se objašnjava time što su investiciona ulaganja u ovu granu vršena pretežno u rekonstrukcije i proširenja kapaciteta u opremi (u poslednjih sedam godina prosečno godišnje 63% od ukupnih ulaganja). (Tabela 4. i 5.)

TABELA 4 — STRUKTURA AKTIVNIH OSNOVNIH SREDSTAVA U ELEKTROINDUSTRIJI 1961.

(U milionima din.)

Ukupna osnovna sredstva		Oprema		Učešće opreme po osnovnoj vrednosti u %
osnovna vrednost	sadašnja vrednost	osnovna vrednost	sadašnja vrednost	
63.023	41.403	39.66.	22.122	64

Podaci: Statistički godišnjak SFRJ, 1963.

TABELA 5 — STRUKTURA INVESTICIONIH ULAGANJA U ELEKTROINDUSTRIJU PO NAMENI 1956—1962.

(U milijardama din., po cenama 1962)

Namena	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1956—1962
Ukupno	2,5	4,4	3,4	5,6	5,6	8,1	10,0	39,6
Gravevinski radovi	0,7	1,4	0,9	1,2	1,2	3,3	2,9	11,6
Oprema	1,6	2,6	2,3	4,2	3,8	4,2	6,1	24,8
Ostalo	0,2	0,4	0,2	0,2	0,6	0,6	1,0	3,2

Podaci: »1. Dokumentacioni materijal, 1962«, Instituta za ekonomiku investicija (preračunati na cene 1962).

OBIM I STRUKTURA PROIZVODNJE

Vrednost ukupne realizacije elektroindustrije u 1961. iznosila je 188.264 miliona din., što je predstavljalo 5,36% od vrednosti ukupne realizacije industrijske proizvodnje u zemlji. Vrednost materijalnih troškova učestvovala je u vrednosti proizvoda elektroindustrije sa oko 60%.

Po glavnim proizvodnim grupacijama najdinamičniji razvoj u periodu 1957—1962. imala je proizvodnja kablova i provodnika, jer je 1957. stupio u pogon nov kapacitet u fabrici »Moša Pijade« u Svetozarevu. Grupacija radio i telekomunikacionih uređaja i grupacija električnih mašina i aparata bile su po dinamici blizu elektroindustrije u celini, dok je grupacija »ostali proizvodi« imala sporiji rast od grane u celini. (Tabela 6.)

Po užim grupama proizvoda, izrazitijom dinamikom rasta od elektroindustrije u celini rasla je proizvodnja kablova i provodnika, aparata za domaćinstvo, razvodnih uređaja i akumulatora. (Tabela 7.)

Ako se posmatra uži asortiman u nekim grupacijama i uporedi ostvarena proizvodnja u raznim naturalnim veličinama, dolazi se do sledećih zaključaka:

— prosečna veličina svih vrsta rotacionih mašina pala je od 70,0 kW/t u 1956. na 67,6 kW/t u 1962, usled povećanja udela manjih mašina i specijalnih motora. Prosečna

TABELA 6 — INDEKSI FIZIČKOG OBIMA PROIZVODNJE ELEKTROINDUSTRIJE PO GLAVNIM GRUPACIJAMA PROIZVODA 1957—1962.

(1956 = 100)

Grupacija	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Elektroindustrija-ukupno	136	165	203	252	282	315
Električne mašine i aparati	123	155	198	250	282	287
Kablovi i provodnici	181	215	296	371	371	412
Radio i telekomunikacioni uređaji	137	168	187	217	275	302
Ostali proizvodi elektroindustrije	137	149	161	197	206	230

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 236/1962. i 272/1963.

veličina velikih rotacionih mašina (pretežno generatora) porasla je u istom periodu od 92 kW/t na 101 kW/t usled povećanja udela velikih generatora. Ovaj pokazatelj kod velikih mašina bio je najviši u 1961 — 126 kW/t;

— asortiman učinskih transformatora održava se približno na prosečnoj veličini od 200—220 kVA po jedinici, uključujući i velike transformatore, kao što su blok-transformatori i transformatori za regulaciju napona pod opterećenjem;

— u ukupnoj proizvodnji kablova po težini ostvarene proizvodnje sve više učestvuju kablovi za slabu struju. U celini, kablovi za jaku struju i kablovi za slabu struju, uključujući i koaksijalne kablove, imaju u odnosu na izolovane provodnike uglavnom isto učešće. Težinski odnos između kablova i provodnika kreće se u celom posmatranom periodu od 2,7:1 do 3,4:1;

— prosečna veličina frižidera za domaćinstvo pokazuje tendenciju porasta, tj. orijentaciju sa apsorpcionih na kompresorske frižidere i na višelitražne frižidere. To pokazuje i podatak da je prosečna težina frižidera pomerena od 57 na 65 kg, iako su savremenije konstrukcije poslednjih godina uticale na smanjenje težine po jedinici zapremine (kg/lit);

— u proizvodnji radio-prijemnika asortiman se pomera od cevni na tranzistorske prijemnike. U 1960. ovaj odnos u komadima bio je: 1 tranzistorski prema 47 cevni prijemnika, u 1961 — 1:8, a u 1962 — 1:3;

— odnos između proizvedenog broja televizora i radioaparata progresivno se pomera u korist televizora. U 1959. taj odnos je bio 1:46,5, u 1960 — 1:17,3, a u 1962 — 1:4,2.

Opšte karakteristike. Dinamičan rast cele grane nužno je doveo do neusklađenosti između pojedinih proizvodnih grupacija, a relativno nizak nivo proizvodnje u 1952. i do velikih razlika u rastu pojedinih grupacija. Međutim, ove razlike u dinamici rasta pojedinih grupacija znatno su manje u periodu 1956—1962. nego u celom desetogodišnjem periodu 1952—1962. (Tabela 8.)

TABELA 8 — INDEKSI PORASTA PROIZVODNJE PO GLAVNIM GRUPACIJAMA 1952—1962. I NJIHOVO UČEŠĆE U DRUŠTVENOM PROIZVODU GRANE U 1962.

Grupacija	Indeks		% učešća u društvenom proizvodu grane* u 1962**
	1962 1952	1962 1956	
Elektroindustrija ukupno	725	315	100,0
Proizvodnja električnih mašina i aparata	546	302	34,5
Proizvodnja kablova	1.595	418	34,4
Proizvodnja radio i telekomunikacionih uređaja	1.385	310	11,6
Ostali proizvodi	451	228	19,5

* Ukupan prihod umanjen za materijalne troškove.

** Za 1952. i 1956. nema podataka jer je evidencija o tome uvedena kasnije.

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 236/1962. i 272/1963.

U poslednjih šest godina najbrže je rasla proizvodnja kablova i radio i telekomunikacionih uređaja. Udeo elektronske industrije u društvenom proizvodu grane u 1962. od svega 11,6% (u 1960. godini 11,4%) znatno je niži nego u tehnički naprednijim zemljama, ali postoje izgledi da se ovaj disparitet u perspektivi postepeno ublaži. Pored povećanja nivoa proizvodnje, u elektronici predstoji i proširenje asortimana, naročito u elektronskoj tehnici za profesionalne uređaje (industrijska, medicinska, saobraćajna i dr. oprema) i u trajnim potrošnim dobrima. Proizvodnja sopstvenog reproduktionog materijala, delova i sklopova uticala je na smanjenje uvoza. Paralelno sa domaćom dokumentacijom i

TABELA 7 — FIZIČKI OBIM PROIZVODNJE VAŽNIJIH GRUPA PROIZVODA ELEKTROINDUSTRIJE 1956—1962.

Grupe proizvoda	Jedinica mere	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	Indeks 1962 1956
Električne rotacione mašine	hilj. t.	4,5	5,6	4,9	5,8	8,2	9,0	8,7	193
Transformatori učinski	„	3,2	3,4	5,8	8,0	10,1	10,4	9,3	291
Kablovi i provodnici	„	13,2	27,5	33,4	46,0	56,5	56,2	61,9	469
Aparati za domaćinstvo	„	2,6	3,6	5,4	7,9	9,9	14,0	20,8	800
Radio-prijemnici	hilj. kom.	125,0	209,3	258,8	250,2	244,0	274,9	289,1	231
Televizori	„	—	0,0	0,0	5,4	13,8	38,3	68,6	—
Rasklopni aparati visokog i niskog napona	hilj. t.	0,9	1,1	1,6	2,3	2,4	2,2	2,6	289
Razvodni uređaji	„	0,6	0,6	1,0	1,3	1,9	2,3	2,3	383
Standardne sijalice	miliona kom.	7,9	12,2	11,4	7,8	9,9	12,3	16,9	214
Akumulatori	hilj. t.	1,6	2,1	2,7	2,9	3,9	4,1	5,4	337
Telefonske centrale	hilj. priključaka	41,0	38,5	58,7	67,0	79,5	95,2	101,3	247

istraživanjima korišćene su i inostrane licence, a očekuju se i viši oblici kooperacije sa inostranim firmama.

Jednu od sadašnjih karakteristika elektroindustrije čini i relativno velika širina asortimana i proizvodnja u malim serijama sa klasično opremljenim kapacitetima. Stoga bi budući razvoj trebalo usmeriti na specijalizaciju proizvođača i diverzifikaciju proizvodnje sa većim serijama, što bi dalo znatno povoljnije ekonomske efekte. Pojedinačna proizvodnja specijalne opreme (kao npr. velikih generatora, specijalnih motora, uređaja za nuklearne instalacije, itd.) time ne bi bila isključena. Naprotiv, ova proizvodnja je naročito interesantna za izvoz, jer je u njenoj ceni učešće rada vrlo visoko i stoga njena konkurentna sposobnost povoljnija.

Nabavka materijala za reprodukciju često se vršila nedovoljno prostudirano i imala je karakter parcijalnih rešenja od slučaja do slučaja, što je uticalo i na kvalitet i na postignute nabavne cene.

Kooperativni odnosi između proizvodnih organizacija takođe su imali slabosti u organizaciji i u kompleksnom sagledavanju tržišta i kapaciteta. Usled toga neka područja proizvodnje nisu našla proizvođača ili su se tehnička dokumentacija i proizvodni kapaciteti razvijali na dva i više koloseka, tako da je dolazilo do rasipanja ionako nedovoljnih stručnih kadrova i do rascepanosti investicionih ulaganja u kapacitete i tehničku dokumentaciju. U nekim slučajevima to je bilo praćeno i prividnom gladi za pojedinim proizvodima na tržištu, zbog čega se pojavljivala zanatska i poluindustrijska proizvodnja, koja ne odgovara po kvalitetu a još manje uslovima racionalne proizvodnje. Zato bazu daljeg razvoja treba da čini specijalizacija proizvodnje, jer će nju u perspektivi zahtevati i apsorpciona moć domaće i inostranog tržišta.

IZVOZ I UVOZ

Porast izvoza proizvoda elektroindustrije u periodu 1956—1962. bio je znatno dinamičniji od porasta proizvodnje (indeks 520 prema 315), tj. udeo izvoza u proizvodnji je sve veći. Istovremeno je, u relativnom odnosu prema rastu privrede, uvoz proizvoda elektroindustrije bio sve niži, što znači da razvoj elektroindustrije u sve većoj meri podmiruje domaće potrebe. (Tabela 9.)

TABELA 9 — IZVOZ I UVOZ PROIZVODA ELEKTROINDUSTRIJE 1956—1962.

(U milijardama din.
po kursu 1 \$ = 300 din.)

	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	Indeks 1962 1956
Izvoz	1,7	4,0	4,3	6,2	7,3	7,8	8,8	521
Uvoz	5,5	7,7	9,7	10,1	13,7	15,3	12,7	232

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ za 1962. i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 2/1963.

Sve veća orijentacija elektroindustrije i na izvoz bila je nužna kako zbog povoljnih uslova izvoza osnovnih domaćih sirovina (npr. bakra i olova) u višoj fazi prerade, tako i stoga što je, u celini gledajući, dostignuti nivo proizvodnje to omogućavao.

Asortiman izvoza unutar pojedinih proizvodnih grupacija u toku ovog perioda se sve više proširivao, a udeo pojedinih

grupacija u ukupnom izvozu se pomerao od kablovske industrije ka elektromašingradnji, aparatima za domaćinstvo i, u poslednje vreme, ka elektronskoj industriji i telekomunikacionim uređajima.

Najveći uvoznici proizvoda jugoslovenske elektroindustrije bili su SSSR (u 1958. godini 60% a u 1961 — 45% od ukupne vrednosti izvoza elektroindustrije), zatim Poljska (u 1958 — 12%, u 1961 — 11%) i UAR (u 1958 — 6%, u 1961 — 3,0%).

DOSTIGNUĆA DOMAĆE ELEKTROINDUSTRIJE U ODNOSU NA ZAPADNOEVROPSKU

Na osnovu podataka kojima se raspolagalo o proizvodnji u nekim zapadnoevropskim zemljama, izrađene su analize godišnjih stopa rasta elektroindustrije u dužem periodu u tim zemljama i u Jugoslaviji, pa su preko serija podataka grafički i računski dobivene prosečne godišnje stope rasta i prosečni lančani indeksi.

Kako u tehnički razvijenim zemljama elektronika ima vrlo visok udeo u elektroindustriji, a pored toga je i po rastu najpropulzivnija, to je ona, osim radio i TV-prijemnika, izuzeta iz ovih obračuna. Takvo posmatranje daje realniju sliku, jer je domaća elektronska industrija u posmatranom periodu još bila na niskom nivou. Pored toga, u industrijski visoko razvijenim zemljama Zapadne Evrope velik uticaj na razvoj elektronike imaju i neprivredni razlozi (istraživanje kosmosa, upotreba elektronike za vojnu industriju, itd.).

Tako posmatrano, prosečna godišnja stopa rasta elektroindustrije u zapadnoevropskim zemljama u periodu 1954—1960. iznosila je 9,1%, a u Jugoslaviji u periodu 1954—1962. godine 22,1%. Istovremeno su prosečni lančani indeksi iznosili u zapadnoevropskim zemljama 110, a u Jugoslaviji 122. U tome su pojedine grupe proizvoda imale sledeću dinamiku porasta (Tabela 10):

TABELA 10 — PROSEČNE STOPE RASTA PROIZVODNJE POJEDINIH GRUPA PROIZVODA ELEKTROINDUSTRIJE U JUGOSLAVIJI I ZAPADNOEVROPSKIM ZEMLJAMA

Grupa proizvoda	Zapadnoevropske zemlje	Jugoslavija
Električne rotacione mašine	9,9	14,0
Instalacioni materijal za industriju	8,3	19,5
Industrijske elektropeći	16,2	7,9
Telegrafski i telefonski materijal	7,4	17,9
Elektromedicinski aparati	5,3	8,7
Izolovani provodnici i kablovi	4,9	43,0
Sijalice sa žarnim vlaknom	8,5	9,7
Sijalice svih vrsta	6,4	10,3
Primarne električne baterije	12,4	1,5
Akumulatori	9,2	16,4
Električne pegle	1,5	24,5
Usisivači prašine	3,6	63,8
Frizideri	21,3	65,7
Radio-prijemnici	8,0	21,1
Televizori	28,0	137,4

Iz datih pokazatelja, kao i iz nekih drugih upoređenja, mogu se rezimirati sledeći osnovni zaključci:

— stopa rasta domaće elektroindustrije je za oko 2,4 puta veća od prosečne stope u zemljama Zapadne Evrope;

— kod svih posmatranih grupa proizvoda, sa izuzetkom elektropeći i primarnih baterija, apsolutna stopa rasta je u Jugoslaviji viša;

— proizvodnja po stanovniku je u Jugoslaviji znatno ispod zapadnoevropske;

— učešće domaće elektroindustrije u vrednosti proizvodnje industrije u celini nije dostiglo evropske razmere (npr. u Zapadnoj Nemačkoj elektroindustrija je već u 1954. učestvovala u ukupnoj proizvodnji industrije sa 6,2%,⁶ dok je u Jugoslaviji to učešće u 1960. iznosilo 5,5%);

— po pojedinim grupama proizvoda unutar elektroindustrije, zapaža se da je u Jugoslaviji dinamika u proizvodnji sijalica, primarnih električnih baterija, industrijskih elektropeći, akumulatora i rotacionih mašina nesrazmerno sporija, a dinamika proizvodnje televizora, električnih pegli, usisivača prašine, izolovanih provodnika i kablova i frižidera znatno brža od zapadnoevropske.

ROTACIONE MAŠINE. U proizvodnji rotacionih mašina postoji i apsolutno i relativno zaostajanje za zapadnoevropskim zemljama. Tako je npr. proizvodnja rotacionih mašina u Jugoslaviji u 1962. iznosila 0,48 kg po stanovniku, a u Zapadnoj Nemačkoj već u 1957. godini 1,4 kg.

Dinamika razvoja bila je vrlo kolebljiva, tako da su se lančani indeksi kretali od 88 (1958) do 142 (1960). U 1962, usled povećanja zaliha kod proizvođača zbog otežanog plasmana, proizvodnja je u odnosu na 1961. pala na 97%. Naročito zaostaje proizvodnja velikih rotacionih mašina. Uzrok tome je veći obim izgradnje termoelektričnih centrala poslednjih godina, jer su turbogeneratori za ove centrale po jedinici snage znatno lakši od hidrogeneratora koji su ranijih godina pretežno instalirani u hidrocentralama. Pored toga, hidrogeneratori su isključivo domaće proizvodnje, dok su turbogeneratori velikim delom uvoženi, bilo zbog toga što još nije osvojena proizvodnja velikih jedinica, bilo zbog kreditnih aranžmana elektroprivrede sa inostranstvom.

Proizvodnja srednjih, a naročito malih rotacionih mašina, razvija se znatno povoljnije.

INSTALACIONI MATERIJAL ZA INDUSTRIJU.

U ovu grupu proizvoda uključeni su rasklopni aparati visokog i niskog napona, razvodni uređaji, instalacioni materijal i merni transformatori. Prosečna stopa porasta proizvodnje je više nego dvostruko veća od zapadnoevropske. Očekuje se da će sa daljom industrijalizacijom zemlje dinamika ove proizvodnje biti izražena još jače.

INDUSTRIJSKE PEĆI su, pored proizvodnje primarnih baterija, jedina grupacija u kojoj je stopa rasta i apsolutno niža od zapadnoevropske. Tako nizak nivo proizvodnje prouzrokovao je visokim uvozom i činjenicom da domaća industrija još ne upotrebljava elektroenergiju u termičke svrhe toliko široko kao što je to slučaj u Zapadnoj Evropi. Uбудuće, međutim, očekuje se znatno dinamičnija proizvodnja nego što je ostvarena u proteklom periodu.

TELEGRAFSKI I TELEFONSKI UREĐAJI. Prosečne stope ove proizvodnje se i u Jugoslaviji i u Zapadnoj Evropi kreću približno kao i prosečna stopa grane. U Jugoslaviji je ova proizvodnja bila veoma kolebljiva — od indeksa 73 u 1956. do 160 u 1960. U ovoj grupi proizvoda mogu se i u perspektivi očekivati približno iste tendencije u celini, ali sa ravnomernijim rastom. Proširenje asortimana verovatno će se kretati u pravcu savremenih telekomunikacionih uređaja i visokofrekventnih uređaja, tako da će se elektroindustrija i na tom polju osposobiti za isporuke kompletnih postrojenja.

ELEKTROMEDICINSKI APARATI. Uzak asortiman u ovoj grupi, čiji su nosilac rendgen aparati, ima za posledicu

neobično nisku stopu rasta u odnosu na ostale grupacije. Proširenjem asortimana stvoriće se mogućnosti za plasman elektromedicinskih aparata u mnogo širem obimu. Sa izuzetkom raznih tipova rendgen aparata, ovo područje je dosad još relativno slabo osvojeno.

IZOLOVANI PROVODNICI I KABLOVI. S obzirom na domaću sirovinsku bazu u bakru i olovu, kablovska industrija ima povoljne uslove za intenzivan dalji razvoj. Vrlo visoka stopa rasta od 43% u celom periodu posledica je puštanja pogona za proizvodnju kablova, tako da su indeksi u 1956. i 1957. iznosili 250 odnosno 208 u odnosu na prethodne godine. Posle 1959. indeksi se kreću približno na nivou elektroindustrije u celini. Proizvodnja po stanovniku iznosila je u 1962. godini 3,26 kg (Zapadna Nemačka u 1957. godini 5,40 kg).

SIJALICE. Proizvodnja sijalica je u Jugoslaviji znatno zaostala u odnosu na razvoj elektroindustrije u celini, i to kako u proizvodnji po stanovniku (28,1% od zapadnoevropske), tako i u relativnoj stopi rasta unutar elektroindustrije. Apsolutna stopa rasta je samo nešto viša i iznosi 1,14% na 1% u Zapadnoj Evropi kod sijalica sa žarnim vlaknom, a kod svih vrsta sijalica, gde su uključene i sijalice sa gasnim punjenjem i fluorescentne sijalice 1,61% na 1%, što znači da je domaća proizvodnja više orijentisana na sijalice sa gasnim punjenjem i fluorescentne sijalice. Treba takođe imati u vidu da je domaća potrošnja automobilskih sijalica, ostalih sijalica za slabu struju i signalnih sijalica daleko ispod zapadnoevropske. Za zapadnoevropske zemlje ne postoje podaci o proizvodnji užeg asortimana standardnih sijalica, tako da upoređenja nisu mogućna, ali bi tako posmatran odnos verovatno bio povoljniji.

Visok uvoz sijalica, naročito sijalica slabe struje svih vrsta, ukazuje da domaći kapaciteti nisu dovoljni. Međutim, sijalice se, a naročito fluorescentne cevi, i izvoze. Najveći porast proizvodnje ostvaren je u 1957, sa indeksom 140, i 1962, sa indeksom 132, dok je prosečan lančani indeks iznosio 115.

PRIMARNE BATERIJE. U proizvodnji primarnih baterija Jugoslavija daleko zaostaje za Zapadnom Evropom. Najviši porast proizvodnje ostvaren je u 1957 (indeks 130). Uzroci niske proizvodnje leže u nedovoljnom asortimanu i niskoj potražnji u saobraćaju, ličnoj potražnji za ručne lampe i još malom broju tranzistorskih radio-prijemnika kod stanovništva.

AKUMULATORI. Pošto potrošnja akumulatora u najvećoj meri zavisi od veličine drumskog voznog parka i od razvoja automobilske industrije, zaostajanje domaće proizvodnje akumulatora je znatno. Najveći porast proizvodnje zabeležen je 1960. (indeks 135). Da bi se ova proizvodnja, za koju postoje povoljni sirovinski uslovi (olovo i sumporna kiselina), dalje razvila, biće potrebno u prvom redu dovesti tehnologiju proizvodnje na svetski nivo i proširiti asortiman.

ELEKTRIČNE PEGLE. Proizvodnja električnih pegli je varirala od indeksa 101 u 1957. do 141 u 1959. u odnosu na prethodne godine. Od svih posmatranih grupacija ova se u proizvodnji po stanovniku najviše približava evropskoj (34,4% od zapadnoevropske). Visoka potražnja ovog artikla rezultira iz zamene starih tipova savremenim peglama sa regulacijom i luksuznije izrade, kao i iz povećane potražnje putnih pegli.

USISIVAČI PRAŠINE. Proizvodnja po stanovniku daleko zaostaje i iznosi svega 13,8% od zapadnoevropske. Velika potražnja je doprinela vrlo brzom trendu rasta, koji se i dalje može očekivati, jer mehanizacija u domaćinstvima raste čak i brže od društvenog standarda.

FRIŽIDERI. Proizvodnja frižidera započela je praktično u 1956, tako da je stopa njenog porasta približno trostruko veća od prosečne u celoj grani, a takođe i od zapadnoevropske. Najviši skok ostvaren je u 1959. (indeks 212 u odnosu

⁶ Prema Statističkom godišnjaku SR Nemačke za 1954. godinu.

na 1958). I u perspektivi, uporedo sa porastom društvenog standarda, mora se računati sa stopom daleko iznad proseka cele grane, kao i sa većom orijentacijom od apsorpcionih na kompresorske frižidere.

RADIO-PRIJEMNICI. Proizvodnja radio-prijemnika po stanovniku iznosi svega 30,2% od zapadnoevropske, iako je stopa rasta 2,64% na 1% u Zapadnoj Evropi. Sa porastom društvenog standarda mora se očekivati i znatan porast potražnje, naročito tranzistorskih prijemnika. Pored toga, postoje uslovi da se broj radio-pretplatnika poveća i da se normalizuje sadašnji nesrazmeran odnos između njih i broja emisionih stanica. Dinamičan razvoj televizije, iako na niskom apsolutnom nivou, orijentisao je potrošače na kupovinu ovih aparata, što je donekle usporilo potražnju radio-prijemnika. Prosečan lančani indeks za radio-prijemnike iznosio je 123. Najviši indeks postignut je u 1957. (167 u odnosu na 1956), dok je u 1959. i 1960. iznosio ispod 100, u 1961. godini 113, a u 1962. godini 105.

TELEVIZORI. U proizvodnji televizora period posmatranja je vrlo kratak jer je ona započela tek 1959. Najviši skok ostvaren je u 1961. (indeks 278), dok prosečan lančani indeks za četiri godine iznosi 239. Nivo proizvodnje u 1962. po stanovniku iznosi svega 13,2% od zapadnoevropskog u 1960. godini. Dok je u Zapadnoj Evropi u 1960. na proizvodnju jednog televizora dolazilo 1,94 radio-aparata, u

Jugoslaviji je u 1962. ovaj odnos 4,20 u korist radio-aparata. Evidentna je sve veća potražnja televizora, tako da se očekuje dalje znatno povećanje ove proizvodnje.

PERSPEKTIVE

Ostvareni rezultati i dostignuti nivo kvaliteta i kvantiteta proizvodnje omogućuju elektroindustriji da se dalje uskladenom razvija. Perspektivne mogućnosti proširenja plasmana investicionih, reprodukcioni i trajnih potrošnih dobara, kao i posedovanje osnovne sirovinske baze, koja će se takođe proširivati, osnovni su elementi ekonomske opravdanosti daljeg razvijanja ove industrijske grane. Elektronika i automatizacija, za čiji je dalji razvoj već stvorena baza, imaće znatan udeo u širem uvođenju savremenih tehnoloških procesa u industriju i u modernizovanju privrede.

U perspektivi se očekuje i šire uključivanje elektroindustrije u međunarodnu podelu rada. Poseban značaj ove grane ogleda se i u isporukama kompletnih elektroenergetskih postrojenja, od projektovanja do montaže, zemljama u razvoju, u čemu se domaća elektroindustrija već afirmisala.

I. F.

PRUŽANJE USLUGA TURISTIMA U DOMAĆINSTVIMA

SMEŠTAJNI KAPACITETI. Kapaciteti za smeštaj turista u domaćinstvima predstavljaju gotovo jednu trećinu svih smeštajnih kapaciteta za turiste u Jugoslaviji i u njima se ostvaruje skoro jedna četvrtina ukupnog broja noćivanja turista¹. Od ukupno 292.723 ležaja u svim objektima smeštaja, u ugostiteljstvu se nalazi 61.108 ležaja ili 21%, u odmaralištima, banjskim i klimatskim lečilištima 143.671 ležaja ili 49%, a u domaćinstvima 87.944 ležaja ili 30%. U smeštajnim kapacitetima domaćinstava danas se ostvaruje preko 20% od ukupnog broja noćivanja inostranih i preko 22% ukupnog broja noćivanja domaćih turista.

Smeštajni kapaciteti u domaćinstvima su poslednjih godina, uporedo sa sve većom orijentacijom Jugoslavije na razvoj turizma, vrlo brzo rasli. U primorskim mestima Hrvatske oni su za poslednjih 6 godina povećani za 2,5 puta. Istovremeno rastao je i broj soba sa većim komforom i uopšte kvalitet usluga u domaćinstvima, a naročito u primorskim mestima i banjama, gde se ostvaruje i najveći promet turista. Osnovni uslovi za ovako brzo povećanje broja ležaja i za podizanje njihovog komfora stvoreni su brzom elektrifikacijom turističkih područja i poboljšanjem komunikacija. Stanovnici turističkih područja, uviđajući ekonomsku korist od turizma, sami rekonstruišu i bolje opremaju svoje stambene zgrade i sve ostalo neophodno za stvaranje uslova za dolazak stranih i domaćih turista.

U poslednje dve godine (1962. i 1963) zajednica daje i domaćinstvima *kredite* za uređenje i podizanje komfora soba za iznajmljivanje turistima u visini do 500.000 din. po domaćinstvu. Kredite domaćinstvo može podići direktno kod banke, uz potvrdu turističkog društva da izdaje sobe turistima i obavezu da će ih izdavati na određeno vreme. Zbog velike potražnje kredita u 1963. očekuje se znatno povećanje i modernizacija kapaciteta za smeštaj turista. Ove kredite mogu da podižu i ugostiteljska preduzeća i da ih daju domaćinstvima pod određenim uslovima i u određene svrhe. Ugostiteljske privredne organizacije mogu ove kredite koristiti i za šire i kompleksnije zahvate i rekonstrukcije soba u privatnim zgradama.

KORIŠĆENJE KAPACITETA I VRSTE USLUGA. Iako smeštajni kapaciteti u domaćinstvima imaju veliki ideo u broju ležaja, njihovo učešće u ukupnom turističkom prometu je nezadovoljavajuće usled vrlo niskog prosečnog korišćenja kapaciteta, koje ima izrazito sezonski karakter. Prosečno godišnje korišćenje ovih kapaciteta iznosi oko 25 dana, i to uglavnom u letnjim mesecima. Slabo korišćenje kapaciteta posledica je u prvom redu navike domaćih turista da svoj odmor koriste samo u julu i avgustu, dok inostrani turisti ovaj vid smeštaja za sada koriste samo u slučaju nestašice ležaja u hotelima i pansionima, turističkim naseljima i drugim turističkim objektima. Ne postoji ni dobra organizacija ponude ovih kapaciteta. Pored toga, izvan sezone su i cene u osnovnim ugostiteljskim kapacitetima znatno niže i bliže nivou cena u privatnim sobama, što takođe utiče na manje korišćenje privatnih kapaciteta.

Poslednjih godina u većini mesta učinjen je izvestan napredak u organizaciji eksploatacije privatnih kapaciteta.

¹ Vidi: »Turizam«, »Jug. pregled«, 1962, oktobar, str. 385—388 (169—172), »Inostrani turizam u Jugoslaviji«, »Jug. pregled«, 1959, april, str. 164—168 (34—38) i »Auto-moto turizam«, »Jug. pregled«, 1962, maj, str. 219—222 (107—110).

Privatne sobe su po kategorijama slične onima u hotelima i pansionima. Međutim, ne postoji jednoobrazna kategorizacija soba za čitavu zemlju, tako da opštine koje skupštine primenjuju različite kriterijume u različitim mestima. Cene smeštaja u privatnim sobama određuju opštinske skupštine prema kategorijama soba i domaćinstva su dužna da ih se pridržavaju. Primanje gostiju i naplaćivanje usluga po pravilu se vrši preko turističkih društava.

U poslednje dve godine domaćinstva u mnogim turističkim mestima pružaju turistima *usluge ishrane*. Najčešće domaćinstva daju turistima na korišćenje sobe i kuhinje, gde turisti sami sebi spremaju hranu, ali je sve više slučajeva da domaćinstva spremaju i prodaju hranu gostima koji stanuju kod njih, kao i drugim turistima.

Ponegde domaćinstva pružaju turistima i *razne druge usluge*. U razvijenim turističkim mestima ima primera da domaćinstva pružaju usluge prevoza čamcima do plaže, vode turiste na izlete i ribolov, i sl. Proširenje pružanja ovakvih usluga i na druga turistička mesta doprineće bržem razvoju turizma, povećanju broja turista i uopšte većoj atraktivnosti jugoslovenskog turizma. Razmatraju se i mogućnosti drugih usluga domaćinstava turistima, kao što su, na primer, držanje radnji sa nacionalnim specijalitetima, držanje pansiona i niz drugih usluga koje su u savremenom turizmu neophodne.

SARADNJA IZMEĐU DOMAĆINSTAVA I UGOSTITELJSKIH PREDUZEĆA. U poslednje vreme javljaju se i oblici direktne saradnje i povezivanja domaćinstava i ugostiteljskih preduzeća. Pojedina ugostiteljska preduzeća uzimaju u višegodišnji zakup smeštajne kapacitete domaćinstava, brinu se za njihovu prodaju i eksploataciju, pomažu u poboljšanju komfora, i sl. Na taj način ugostiteljska preduzeća proširuju kapacitete za smeštaj turista, a domaćinstva osiguravaju prodaju svojih ležaja. Međutim, ovakvi primeri su još retki, jer nije prevaziđeno gledanje ugostiteljstva na domaćinstva kao na svoje konkurente, ali oni ipak pokazuju put kojim se povezuju ugostiteljstvo i domaćinstva nalazeći zajednički materijalni interes.

Ima i primera da se ugostiteljska preduzeća javljaju sa programima kompletne rekonstrukcije privatnih soba i zgrada i njihovim prilagođavanjem raznim svrhama, kao, na primer, kuće sa upotrebom kuhinje za turiste sa porodicom koji sami spremaju hranu, zatim kompletnih pansiona gde će usluge davati vlasnik zgrade u organizaciji hotela, i sl.

Ova saradnja se odnosi i na druge vrste usluga, kao, na primer, na iznajmljivanje čamaca za izlete, automobila za prevoz turista do plaže, i sl. Ugostiteljskom preduzeću u današnjim uslovima nije rentabilno da samo organizuje sve vrste usluga i kooperacijom sa domaćinstvima pruža raznovrsnije usluge.

Međutim, u organizaciji ove vrste kućne radinosti ima i više slabosti. U većini slučajeva domaćice same dočekuju goste i nude im smeštaj iako nemaju obezbeđen odgovarajući komfor. Ni politika opština u pogledu organizacije ove delatnosti i oporezivanja domaćinstava koja daju ove usluge nije bila dovoljno stimulativna da bi obezbedila još veći interes domaćinstava za materijalno ulaganje i pružanje usluga turistima i stvorila stabilnost u pogledu položaja ove delatnosti u opštini.

PERSPEKTIVE KUĆNE RADINOSTI. U svetu turizam postaje sve više potreba širokog kruga ljudi. Mnogi turisti traže jeftiniji smeštaj i ishranu, a takav se smeštaj najlakše dobija adaptacijom privatnih soba i zgrada. Mnogi strani turisti traže privatni smeštaj i zbog toga što na taj način mogu sebi da obezbede odmor i uslugu kako sami žele i da stvore pristanji kontakt sa stanovništvom i tako bolje upoznaju život, kulturu i običaje naroda. Pored toga, očekuje se da će Jugoslavija i ubuduće imati najveći broj turista iz susednih zemalja (Italije, Zapadne Nemačke i Austrije), od kojih veliki broj traži privatni smeštaj, i koje same imaju velike kapacitete privatnog smeštaja za strane i za domaće turiste.

Veliki broj stranih turista traži mala mesta, netaknutu prirodu, mir i potpuni komoditet. Jugoslavija ima obalu sa mnogo otoka, uvala i plaža i mnogo malih mesta. Dovođenjem Jadranske magistrale i povezivanjem otoka sa kopnom ta mesta biće pristupačna velikom broju evropskih turista koji dolaze automobilima na more. Ova mesta imaju visoku stambenu kulturu, mnogo zgrada koje se mogu uvođenjem sanitarnih čvorova i boljom opremom pripremiti za prihvatanje turista. Pošto će ulaganje u turizam narednih godina morati da se koncentriše na određene rejone, ova mesta se mogu koristiti još dugo godina samo preko domaćinstava.

Na domaćem turističkom tržištu takođe postoji velika potražnja za smeštajem u domaćinstvima. Sve veći broj građana stiče naviku da svoj godišnji odmor koristi na moru ili van mesta rada i stanovanja. Kako se povećanjem prometa inostranih turista u većini turističkih centara formira nivo usluga i cena koji odgovara standardu inostranih turista, to će smeštaj u domaćinstvima a ishrana u restoranima ili i smeštaj i ishrana u domaćinstvima još izvesno vreme najbolje odgovarati kupovnoj moći pretežnog broja Jugoslovena.

Pošto je turizam sezonska delatnost sa ogromnom potražnjom smeštajnih kapaciteta u julu i avgustu, domaćinstva služe kao rezerva baš u ta dva meseca i ona se u Jugoslaviji uglavnom i koriste u to vreme. Ugostiteljski objekti ne mogu posloovati rentabilno sa tako malim koriš-

ćenjem kapaciteta, pošto u toku čitave godine imaju obaveze prema svom osoblju, dok domaćinstva tih opterećenja nemaju. Zbog toga će se turizam u malim mestima, gde je on monokultura i glavni izvor prihoda stanovništva, zbog svog sezonskog karaktera mnogo više orijentisati na privatna domaćinstva i njihovo osposobljavanje za pružanje što kvalitetnijih usluga.

Pored toga, turistička područja su većinom i industrijski nerazvijena, a i uslovi za razvoj ostalih delatnosti ili ne postoje ili su vrlo ograničeni. Stoga turizam u tim mestima otvara ne samo tržišta na kojima se mogu realizovati njihovi poljoprivredni i ostali proizvodi, već i značajne mogućnosti za opšti privredni razvoj.

Pružanje usluga turistima u domaćinstvima daje okvire i Ustav SFRJ, Novim Ustavom potvrđeno je pravo građana da mogu ličnim radom i pod uslovima koje zakon odredi vršiti poljoprivrednu, zanatsku i druge uslužne delatnosti radi sticanja dohotka. Pružajući usluge turistima u svom domaćinstvu građani poboljšavaju svoje životne uslove, a istovremeno doprinose i privrednom razvoju kraja. Novi Ustav dao je time osnove i za rešenje ovog pitanja, dok će se posebnim zakonom detaljnije regulisati specifični odnosi koji nastaju u ovoj oblasti.

M. K.

U skladu sa ovim zakonom, koji je bio usvojen 1953. godine, domaćinstva su se počela pojavljivati u velikom broju. U početku su to bili mali domaćinstva, koja su se bavila samo pružanjem usluga turistima. Međutim, kako se broj domaćinstava povećavao, tako se i njihova uloga u privrednom razvoju kraja povećavala. Ova domaćinstva su se počela pojavljivati i u drugim delovima zemlje, a ne samo u turističkim centrima. Oni su se počeli baviti i drugim vrstama delatnosti, kao što su zanatstvo, poljoprivreda i trgovina. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja nisu bila turistička centrima. Takođe, domaćinstva su se počela pojavljivati i u mestima koja su bila daleko od mora. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja su bila daleko od mora. Takođe, domaćinstva su se počela pojavljivati i u mestima koja su bila daleko od mora. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja su bila daleko od mora.

U skladu sa ovim zakonom, koji je bio usvojen 1953. godine, domaćinstva su se počela pojavljivati u velikom broju. U početku su to bili mali domaćinstva, koja su se bavila samo pružanjem usluga turistima. Međutim, kako se broj domaćinstava povećavao, tako se i njihova uloga u privrednom razvoju kraja povećavala. Ova domaćinstva su se počela pojavljivati i u drugim delovima zemlje, a ne samo u turističkim centrima. Oni su se počeli baviti i drugim vrstama delatnosti, kao što su zanatstvo, poljoprivreda i trgovina. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja nisu bila turistička centrima. Takođe, domaćinstva su se počela pojavljivati i u mestima koja su bila daleko od mora. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja su bila daleko od mora. Takođe, domaćinstva su se počela pojavljivati i u mestima koja su bila daleko od mora. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja su bila daleko od mora.

KORISNE KAPACITETA I VRSTE USLUGA
Iako statistički kapaciteti u domaćinstvima imaju veliku vrednost, njihovo korišćenje nije bilo jednako u svim delovima zemlje. U početku su to bili mali domaćinstva, koja su se bavila samo pružanjem usluga turistima. Međutim, kako se broj domaćinstava povećavao, tako se i njihova uloga u privrednom razvoju kraja povećavala. Ova domaćinstva su se počela pojavljivati i u drugim delovima zemlje, a ne samo u turističkim centrima. Oni su se počeli baviti i drugim vrstama delatnosti, kao što su zanatstvo, poljoprivreda i trgovina. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja nisu bila turistička centrima. Takođe, domaćinstva su se počela pojavljivati i u mestima koja su bila daleko od mora. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja su bila daleko od mora. Takođe, domaćinstva su se počela pojavljivati i u mestima koja su bila daleko od mora. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja su bila daleko od mora.

U skladu sa ovim zakonom, koji je bio usvojen 1953. godine, domaćinstva su se počela pojavljivati u velikom broju. U početku su to bili mali domaćinstva, koja su se bavila samo pružanjem usluga turistima. Međutim, kako se broj domaćinstava povećavao, tako se i njihova uloga u privrednom razvoju kraja povećavala. Ova domaćinstva su se počela pojavljivati i u drugim delovima zemlje, a ne samo u turističkim centrima. Oni su se počeli baviti i drugim vrstama delatnosti, kao što su zanatstvo, poljoprivreda i trgovina. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja nisu bila turistička centrima. Takođe, domaćinstva su se počela pojavljivati i u mestima koja su bila daleko od mora. Ovo je bilo posledica toga što su domaćinstva počela da se pojavljuju i u mestima koja su bila daleko od mora.

PERSPEKTIVE KUPNE SPOSOBNOSTI U SVETU TURIZMA
Kupna sposobnost u svetu turizma je jedna od ključnih stvari. Ona se odnosi na sposobnost pojedinca da plati za putovanje, smeštaj, hranu i druge usluge. Ova sposobnost je važna za turizam, jer ona određuje koliko ljudi može da putuje i koliko usluga može da se pruži. U poslednjih nekoliko godina, kupna sposobnost u svetu turizma se povećavala. Ovo je bilo posledica toga što su ljudi imali više novca i više želje da putuju. Takođe, kupna sposobnost se povećavala i zbog toga što su ljudi imali više informacija o turizmu i više želje da putuju. Ovo je bilo posledica toga što su ljudi imali više novca i više želje da putuju. Takođe, kupna sposobnost se povećavala i zbog toga što su ljudi imali više informacija o turizmu i više želje da putuju.

NAUČNO-TEHNIČKA SARADNJA JUGOSLAVIJE SA INOSTRANSTVOM

Intenzivnija naučno-tehnička saradnja Jugoslavije sa inostranstvom počela je od 1951. godine. Ta saradnja postepeno je proširivana, tako da danas Jugoslavija ostvaruje naučno-tehničku saradnju sa Ujedinjenim nacijama i drugim međunarodnim organizacijama i, na bilateralnoj osnovi, sa većim brojem zemalja. Saradnja sa Ujedinjenim nacijama odvija se preko Proširenog programa tehničke pomoći i Specijalnog fonda UN. Naučno-tehnička saradnja ostvaruje se i sa Organizacijom za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) i sa međunarodnim organizacijama za razmenu studenata. Saradnja sa pojedinim zemljama odvija se, uglavnom, na osnovu bilateralnih sporazuma o naučno-tehničkoj saradnji. S jugoslovenske strane naučno-tehnička saradnja ostvaruje se preko Saveznog zavoda za međunarodnu tehničku saradnju (ranije Uprava za tehničku pomoć), Komisije za kulturne veze sa inostranstvom, društveno-političkih organizacija i drugih institucija (npr. komora, naučnih i kulturnih ustanova).

SARADNJA SA UJEDINJENIM NACIJAMA I DRUGIM MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

SARADNJA SA PROŠIRENIM PROGRAMOM TEHNIČKE POMOĆI UN. Saradnja sa Proširenim programom tehničke pomoći ostvaruje se preko Biroa za tehničku pomoć UN. Biro je osnovan u Njujorku decembra 1949. kao organ ECOSOC-a, sa zadatkom da koordinira izvršavanje raznih aktivnosti u domenu Proširenog programa tehničke pomoći, koji je ustanovljen da pomogne razvoj industrije, poljoprivrede, obrazovanja i zdravlja u ekonomski nerazvijenim zemljama. Pomoć preko Proširenog programa tehničke pomoći daje se svim vladama samo na njihov zahtev, a sastoji se: u slanju eksperata koji daju savete ili osposobljavanjem nacionalnih kadrova pomažu razvoj u raznim domenima; u dodeljivanju stipendija za izučavanje ili usavršavanje; u ustanovljavanju regionalnih zavoda za osposobljavanje kadrova; i u davanju opreme za demonstracione centre. Doprinosi (kontribucije) Proširenom programu tehničke pomoći daju vlade zemalja-članica UN u konvertibilnim ili nacionalnim valutama, na dobrovoljnoj osnovi. Jugoslavija ovaj doprinos daje u nacionalnoj valuti — dinarima, s tim što je za 1961. i 1962. godinu 20% od doprinosa dato u dolarima.

Jugoslavija sarađuje sa Proširenim programom tehničke pomoći od njegovog osnivanja. Njen doprinos ovom programu iznosio je u periodu 1952—1962. ukupno 1,145.900 dolara.

Ukupna vrednost pomoći koju je Jugoslavija u istom periodu primila od Proširenog programa tehničke pomoći iznosi 7,620.740 dolara. Od toga na vrednost opreme otpada oko 15%, a ostalim sredstvima omogućeno je da u tom periodu u Jugoslaviji boravi 610 stranih eksperata i da 4.561 jugoslovenski stručnjak dobije stipendiju za stručno usavršavanje u inostranstvu.

Sredstva Proširenog programa tehničke pomoći korišćena su preko specijalizovanih agencija UN: Međunarodne organizacije rada (ILO), Organizacije UN za ishranu i poljoprivredu (FAO), Svetske zdravstvene organizacije (WHO), Organizacije UN za prosvetu, nauku i kulturu

(UNESCO), Svetske poštanske unije (ITU), Svetske meteorološke organizacije (WMO) i Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA).

Vrednost tehničke pomoći koja je primljena preko Proširenog programa od 1957. godine opada, dok se doprinos Jugoslavije povećava. Ta razlika još je veća kad se ima u vidu da ukupna sredstva Proširenog programa tehničke pomoći svake godine rastu. Na smanjenje pomoći Jugoslaviji uticalo je dalje ekonomsko osamostaljenje zemlje, kao i stalno povećavanje broja novooslobođenih zemalja kojima je ta pomoć potrebna.

U istom periodu (1952—1962) Jugoslavija je preko Ujedinjenih nacija poslala u druge zemlje 213 svojih eksperata i primila 468 stranih stipendista na usavršavanje. Pored toga, Jugoslavija je preko UN u 1962. u zemlje u razvoju izvezla opreme u vrednosti od 1,018.037 dinara.

SARADNJA SA SPECIJALNIM FONDOM UN. Specijalni fond UN osnovan je na XIII zasedanju Generalne skupštine 1958, sa zadatkom da finansira predinvesticione radove u zemljama u razvoju. Fond je počeo rad 1. januara 1959. Finansijska sredstva Fonda čine dobrovoljni doprinosi zemalja-članica UN, članica specijalizovanih agencija i Međunarodne agencije za atomsku energiju. Zahteve za dodeljivanje pomoći od Specijalnog fonda podnose vlade zemalja koje traže pomoć, i to samo za izvođenje većih projekata u kojima Fond treba da učestvuje sa sredstvima koja prelaze iznos od 250.000 dolara.

Doprinos jugoslovenske vlade Specijalnom fondu UN iznosio je u periodu 1959—1962. ukupno 737.000 dolara, a za 1963. godinu — 220.000 dolara. Celokupan doprinos dat je u nacionalnoj valuti.

Specijalni fond dodelio je Jugoslaviji pomoć od 2,627.100 dolara za izvođenje tri projekta, i to: za osnivanje osam saveznih centara za obuku instruktora u privredi (I projekt) — 1,044.000 dolara; za melioraciju donjeg toka Neretve (II projekt) — 1,037.100 dolara; i za primenu nuklearne energije u poljoprivredi (III projekt) — 546.000 dolara. Izvršna agencija za I projekt je Međunarodna organizacija rada (ILO), za II projekt — Organizacija za poljoprivredu i ishranu (FAO) a za III projekt — Međunarodna agencija za atomsku energiju (IAEA).

U izvođenju ovih projekata Jugoslavija učestvuje sa ukupno 10,568.500 dolara, od toga u izvođenju I projekta sa 6,467.500 dolara, II projekta sa 2,895.000 dolara i III projekta sa 1,206.000 dolara.

Sredstva Specijalnog fonda koriste se za isplatu stranih eksperata, nabavku opreme i slanje stipendista (stručnjaka) na obuku u inostranstvo.

SARADNJA SA ORGANIZACIJOM ZA EKONOMSKU SARADNJU I RAZVOJ (OECD). 16. aprila 1948. osnovana je Evropska organizacija za ekonomsku saradnju (OEEC), s ciljem da unapredi aktivnost na ekonomskom polju i doprinese stabilnosti privreda zemalja učlanjenih u Organizaciju. Ova organizacija, uključenjem u članstvo SAD i Kanade oktobra 1960, reorganizovana je u Organizaciju za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). Finansijska sredstva Organizacije potiču od doprinosa vlada-članica. Jugoslavija ima u Organizaciji u celini status generalnog posmatrača, dok u Komitetu za ispitivanje ekonomskih situacija zemalja-članica, Komitetu za poljoprivredu i ribarstvo, Komitetu za naučnu i tehničku saradnju, Komitetu za naučne i tehničke kadrove i Komitetu za tehničku pomoć ima status punopravnog člana.

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj odobrila je za 1962. godinu Jugoslaviji, preko Komiteta za naučnu i tehničku saradnju, sredstva u iznosu od 509.850 novih franaka (NF) za izvođenje 4 projekta, i to:

1) za privredni razvoj Kosova i Metohije — naročito razvoj industrije (eksperti OECD će dolaziti u Kosmet radi pružanja tehničke pomoći i saveta za unapređenje hemijske, tekstilne i industrije kože);

2) za povećanje produktivnosti u nekim oglednim preduzećima: tekstilne industrije u Hrvatskoj, drvene industrije u Sloveniji i prehrambene industrije u Vojvodini;

3) za modernizaciju tržišta (organizacija prihvatanja robe u lancu proizvođač-veletrgovina-maloprodaja); i,

4) za stipendiranje za usavršavanje jugoslovenskih ekonomista i poljoprivrednih stručnjaka u inostranstvu.

Jugoslavija snosi 15% ukupnih troškova za stipendije i eksperte.

Za 1963. Jugoslaviji je planirana pomoć u iznosu od 1,336.250 NF za 4 nova projekta i dovršenje projekata započetih u 1962. godini.

SARADNJA SA MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA ZA RAZMENU STUDENATA. Savez studenata Jugoslavije član je Međunarodnog udruženja studenata ekonomije i komercijalnih nauka (AIESEC), Međunarodnog udruženja za razmenu studenata tehnike (IAESTE), Međunarodnog udruženja studenata veterine (IVSU), Međunarodnog udruženja studenata farmacije (IPSE), Međunarodne federacije udruženja studenata medicine (IFMSA) i Međunarodnog udruženja studenata poljoprivrede (IAAS). U svim ovim organizacijama Jugoslavija učestvuje sa određenim doprinosima.

U periodu 1951—1962. upućeno je preko ovih organizacija na praktičnu obuku u inostranstvo 6.873 studenta iz Jugoslavije, a primljeno je na praksu u Jugoslaviju 4.215 studenata, najviše iz evropskih zemalja.

BILATERALNA SARADNJA

Naučno-tehnička saradnja sa pojedinim zemljama ostvaruje se na osnovu bilateralnih sporazuma. U početku (do 1955) Jugoslavija je uglavnom koristila pomoć razvijenih zemalja, dok poslednjih godina ona sve više pruža pomoć zemljama u razvoju. Danas Jugoslavija ostvaruje naučno-tehničku saradnju sa SAD i zemljama Zapadne Evrope, sa zemljama Istočne Evrope i sa zemljama u razvoju (Azije, Afrike i Latinske Amerike).

NAUČNO-TEHNIČKA SARADNJA SA SAD I SA ZEMLJAMA ZAPADNE EVROPE. Od SAD i nekih zemalja Zapadne Evrope Jugoslavija prima pomoć u ekspertima i opremi.

U periodu 1952—1962. Jugoslavija je od *Sjedinjenih Američkih Država* primila na ime tehničke pomoći 19,546.704 dolara; za nabavku literature, filmova, TV filmova, gramofonskih ploča, magnetofonskih traka, učila i za autorske honorare — 5,237.182 dolara. Na ime prevođenja i štampanja dela američkih autora primljeno je 455,123.616 dinara.

Od sredstava dobivenih na ime tehničke pomoći od SAD 11,3 miliona, ili 58,2%, utrošeno je za obuku i usavršavanje 3.676 stipendista, a 8,2 miliona dolara, ili 41,8% — za nabavku razne opreme.

Obim pomoći od 1959. se smanjuje i za 1963. tehnička pomoć nije predviđena.

Sa *Francuskom* Jugoslavija ima zaključen Sporazum o privrednoj saradnji i tehničkoj pomoći. U periodu od 1951. do 1962. godine Jugoslavija je od Francuske primila na ime tehničke pomoći 1,163.840 dolara, a za nabavku filmova, literature, ploča i dr. 7,703.000 NF.

Sporazum sa *Velikom Britanijom* o naučnoj i tehničkoj saradnji prestao je da važi, a zaključen je sporazum o tehničkoj saradnji na nivou privrednih udruženja (komora). U periodu 1951—1962. Jugoslavija je od Velike Britanije primila na ime tehničke pomoći 383.400 dolara a za nabavku učila, filmova i drugog 249.496 funti.

Jugoslavija ima zaključene sporazume o naučno-tehničkoj saradnji sa *Finskom*, *Italijom* i *Grčkom*, ali do saradnje po tim sporazumima još nije došlo, dok sa *Belgijom*, *Švajcarskom* i *Holandijom* nema zaključenih sporazuma ali postoje saradnja.

NAUČNO-TEHNIČKA SARADNJA SA ISTOČNO-EVROPSKIM ZEMLJAMA. Naučno-tehnička saradnja Jugoslavije sa istočnoevropskim zemljama sprovodi se na osnovu sporazuma o naučno-tehničkoj saradnji. Takvi sporazumi postoje od 1957. sa svim istočnoevropskim zemljama, izuzev s Albanijom, i na osnovu njih izrađuju se konkretni programi za svaku godinu. Saradnja se sastoji u upućivanju kadrova na obuku, slanju eksperata na rad i ustupanju tehničke dokumentacije. U periodu 1957—1961. razmenjeno je u oba pravca 2.400 stipendista na specijalizaciju, 122 eksperta i 500 kompleta tehničke dokumentacije.

Realizacija naučno-tehničke saradnje u korist Jugoslavije iznosila je 69%, a u korist istočnoevropskih zemalja 31%.

Naučno-tehničku saradnju sa istočnoevropskim zemljama koristili su najviše »Litostok« — Ljubljana, Fabrika »Ivo Lola Ribar« — Železnik, Željezara — Zenica, Geološki zavod SR Srbije i »Jugovinil« — Split.

NAUČNO-TEHNIČKA SARADNJA SA ZEMLJAMA AZIJE, AFRIKE I LATINSKE AMERIKE. Saradnja sa ovim zemljama u manjem obimu počela je 1955, dok se intenzivnija saradnja odvija od 1959. godine. Do kraja 1962. zaključeni su bilateralni sporazumi o pružanju tehničke pomoći sa sledećim zemljama: u *Afriki*: sa Ganom, Gvinejom, Dahomejom, Irakom, Jemenom, Kamerunom, Liberijom, Malijem, Marokom, Nigerijom, Senegalom, Sudanom, Togom, Tunisom i UAR; u *Aziji*: sa Avganistanom, Burmom, Cejlonom, Indijom, Indonezijom, Kambodžom i Pakistanom; i u *Latinskoj Americi*: sa Brazilom, Čileom. Iako do kraja 1962. nisu bili zaključeni sporazumi, Jugoslavija je saradivala i sa Alžirom, Etiopijom, Kenijom, Kongom, Liberijom, Meksikom, Ruanda-Urundi, Sirijom, Somalijom, Ugandom i Urugvajem.

Naučno-tehnička saradnja sa zemljama u razvoju sastoji se uglavnom u slanju jugoslovenskih eksperata na rad u te zemlje i u primanju stipendista iz tih zemalja na školovanje i stručno usavršavanje u Jugoslaviji.

Od 1955. do 1. decembra 1962. u ovim zemljama boravilo je nekoliko stotina jugoslovenskih eksperata, većinom u zemljama Afrike, a manji broj i u zemljama Azije i Latinske Amerike. Eksperti su bili iz oblasti industrije, poljoprivrede, građevinarstva, saobraćaja, zdravstva, prosvete i ostalih grana. Oni su radili uglavnom u javnim službama zemalja u koje su odlazili.

U istom periodu u Jugoslaviji je boravilo preko hiljadu stipendista iz tih zemalja, i to više stotina iz Afrike i manji broj iz Azije i iz Latinske Amerike, koji su se usavršavali u oblasti industrije, poljoprivrede, građevinarstva, saobraćaja, zdravstva, prosvete i u ostalim oblastima.

Stipendisti iz zemalja u razvoju dolazili su u Jugoslaviju na dvogodišnje i višegodišnje školovanje u srednjim stručnim školama, na praktičnu obuku u privrednim i ostalim organizacijama i na kratkoročnu specijalizaciju.

Najintenzivnija saradnja ostvarena je sa UAR, gde su otvorena dva centra u kojima egipatski stipendisti uče srpskohrvatski jezik, zatim sa Alžirom, Gvinejom, Ganom, Etiopijom, i dr.

Finansijsko učešće Jugoslavije korišćeno je za plaćanje boravka stipendista iz zemalja u razvoju koji dolaze na školovanje i stručno usavršavanje i za plaćanje troškova boravka i puta jugoslovenskih stručnjaka na radu u zemljama u razvoju, kao i za nabavku opreme.

Finansijsko učešće Jugoslavije u naučnoj i tehničkoj saradnji sa ovim zemljama iznosilo je u periodu 1959—1962. ukupno 767,988.829 dinara, od čega je za stipendiste utrošeno 581,461.373, za eksperte 97,199.456, za opremu 13,578.000, za urbanistički plan Konakrija 45,750.000 i za osnivanje prihratnog centra PD »Panonija« kod Osijeka 30,000.000 dinara.

IZVOR: Dokumentacija UN, Specijalnog fonda i Saveznog zavoda za međunarodnu tehničku saradnju.

D. V.

STRUČNI NAZIVI I AKADEMSKI STEPENI

Zakonom o stručnim nazivima i akademskim stepenima, koji je stupio na snagu 11. aprila 1963, regulisani su nazivi koje stiču lica po završenom prvom, drugom i trećem stupnju nastave na fakultetima i visokim školama i po završenim višim školama. Odredbe ovog zakona ne odnose se na doktorat nauka, koji ne predstavlja akademski već naučni stepen i čije je sticanje regulisano posebnim Zakonom o doktoratu nauka iz 1955. odnosno odredbama Opšteg zakona o fakultetima i univerzitetima iz 1960. (čl. 23. i 75)¹. Odredbe ovog zakona ne odnose se ni na vojne škole i umetničke akademije.

Zakonom se ukidaju svi akademski stepeni i nazivi u smislu titule (izuzev doktorata nauka) i uvode stručni nazivi koji se pišu iza imena i samo bliže označavaju stepen školske spreme u struci, zvanju ili pozivu, kako bi se prema njima odmah moglo razlikovati da li je nosilac tog naziva završio višu školu, odnosno prvi stupanj, ili drugi stupanj fakultetske nastave. Akademski stepeni, isto kao i stručni nazivi, označavaju da je njihov nosilac završio nastavu trećeg stupnja — magisterijat ili specijalizaciju — a pored toga i da je stekao posebnu stručnost u odgovarajućoj struci, zvanju ili pozivu.

RANIJI STRUČNI NAZIVI I AKADEMSKI STEPENI

Do donošenja Zakona o stručnim nazivima i akademskim stepenima, lica koja su diplomirala na pojedinim fakultetima u Jugoslaviji dobijala su i akademski stepen. O akademskim stepenima nisu postojali nikakvi propisi, i fakulteti su ih dodeljivali po nasleđenoj praksi. Akademski stepene nisu davali: filozofski, prirodno-matematički, pravni² i ekonomski fakulteti i umetničke akademije. Na ostalim fakultetima davani su ovi akademski stepeni: na tehničkim fakultetima — »inženjer« sa dodatkom struke (inženjer arhitekta, geodeta, građevinski, mašinski, itd.); na poljoprivrednom fakultetu — »inženjer agronomije«; na šumarskom — »inženjer šumarstva«; na veterinarskom — »veterinar«; na medicinskom — »doktor medicine«; na stomatološkom — »doktor stomatologije«; na farmaceutskom — »diplomirani farmaceut« (Beograd) i »magister farmacije« (Zagreb).

Akademski stepeni bili su uglavnom jednaki na svim istorodnim fakultetima u zemlji. U toku poslednjih nekoliko godina akademske stepene počele su da daju i pojedine visoke tehničke škole. Pojedini fakulteti, pa čak i pojedine više škole, počele su da dodeljuju akademske stepene i studentima koji su završili prvi stupanj odnosno višu školu (»pogonski inženjer«, »pogonski tehničar«, i dr.).

Akademski stepeni su se javno isticali i ispisivali ispred imena i prezimena u vidu skraćenice (inž., dr).

¹ O doktoratu nauka vidi: »Jug. pregled«, 1958, maj, str. 232—233 (22—23); 1959, jul—avgust, str. 307—324 (43—60); 1961, februar, str. 73—80 (7—14); 1963, januar, str. 31—42 (1—12).

² Pre rata na Zagrebačkom i Ljubljanskom pravnom fakultetu posle položnih usmenih strogih ispita—rigoroza dobijao se akademski stepen »doktor prava«.

NOVI STRUČNI NAZIVI I AKADEMSKI STEPENI

Posle izvršene reforme visokog školstva ukazala se potreba da se pitanje naziva koji se stiču po završenim fakultetima, visokim i višim školama reguliše propisima, kako bi se time obezbedio jednak tretman svih visokoškoloovanih kadrova, a ujedno i omogućilo da se već po nazivu kadrovi s višom razlikuju od onih s visokom spremom. To je učinjeno Zakonom o stručnim nazivima i akademskim stepenima, koji je pripremljen na bazi postojećih rešenja u praksi, potreba reforme visokog školstva i iskustava u inostranstvu³.

Svako lice koje je steklo diplomu o završenom prvom ili drugom stupnju nastave na fakultetu ili visokoj školi, odnosno diplomu o svršenju višoj školi, ima pravo na stručni naziv, a lice koje je steklo diplomu o završenom trećem stupnju nastave na fakultetu, visokoj školi ili samostalnoj naučnoj ustanovi koja je ovlašćena za uvođenje nastave trećeg stupnja, ima pravo na akademski stepen. Pravo na isticanje stručnog naziva odnosno akademskog stepena imaju samo lica koja su završila fakultet odnosno odgovarajuću školu, a ne i lica koja su stekla stručnu spremu odgovarajućeg stepena putem kursova i ispita i kojima je ona priznata rešenjem o rangi škole ili stručne sprema.

Stručne nazive mogu davati svi fakulteti (za oba stupnja nastave), a od visokih škola (takođe za oba stupnja) i viših škola samo one koje za to budu ovlašćene republičkim propisima. Akademski stepene mogu da daju samo fakulteti i visoke škole na kojima postoji nastava trećeg stupnja, kao i samostalne naučne ustanove koje su republičkim zakonom ili uredbom Saveznog izvršnog veća ovlašćene za uvođenje nastave trećeg stupnja.

Republike treba svojim propisima, u okviru kategorija stručnih naziva predviđenih u ovom zakonu, da odrede: 1) stručne nazive za one odseke ili grupe odnosno škole koji u Zakonu nisu posebno nabrojani; 2) bliže nazive kojima bi se označavale struke, odseci odnosno grupe u slučajevima gde je Zakon odredio stručni naziv ali je omogućio da se u određenim slučajevima nazivi bliže odrede; 3) koje visoke škole u republici daju pravo na stručne nazive i koji su to nazivi.

Pošto stručni nazivi i akademski stepeni ne predstavljaju titulu, mogu se javno isticati i pisati samo iza imena i prezimena, a ne ispred imena odnosno prezimena kao titula. Zato za njih nisu predviđene ni posebne skraćenice kao što je to bilo dosad (inž., dr). Oznaka »dr« zadržana je jedino za doktorat nauka i piše se ispred imena.

³ Zbog razlika u organizaciji sistema visokog školstva i tradicija pojedinih zemalja u toj oblasti, akademski stepeni odnosno nazivi koji se stiču po završenim visokim školama različiti su u raznim zemljama. Stoga je njihovo upoređivanje vrlo teško. I tamo gde je to moguće, pa čak i kad postoji izvesna terminološka podudarnost, određeni stepen (naziv) ne označava uvek i odgovarajući stepen univerzitetske nastave.

Nastava prvog stupnja — u smislu jugoslovenskog sistema visokog školstva — u zemljama gde u izvesnom smislu postoji, daje sledeće stepene odnosno titule: *Associate*, *Associate in Arts*, in *Science*, i sl., u SAD (posle završenih dvogodišnjih koledža); *Capacité en droit* ili *Bachelier en droit*, u Francuskoj (posle završene dve godine na pravnom fakultetu); *Ingenieur*, u Nemačkoj (posle završene više tehničke škole — Ingenieurschule), za razliku od *Dipl. ing.* posle završenog tehničkog fakulteta), i sl.

Nastava drugog stupnja — u jugoslovenskom smislu reči, tj. standardne visokoškolske studije — daje ove akademske stepene: *Licencié*, na većini fakulteta u Francuskoj i Belgiji; *Bachelor*, u Velikoj Britaniji i SAD; *Gakushi*, u Japanu; *Magister*, u Poljskoj; *Kandidat ili Magister*, u Danskoj i Švedskoj; *Kandidat*, u Finskoj; *diplomirani inženjer*, pravnik itd., u SSSR, Nemačkoj, Poljskoj i dr.; *Laureato ili Dottore*, u Italiji; i sl.

Po završenju nastavi trećeg stupnja — u smislu jugoslovenskog sistema — stiču se sledeći akademski stepeni: *Agrégé* i *Docteur*, u Francuskoj i Belgiji; *Master* i *Cotor*, u Velikoj Britaniji i SAD; *Shushi*, u Japanu; *kandidat nauka* i *doktor nauka*, u SSSR; *Kandydat nauk* i *Doktor nauka*, u Poljskoj; *Licenciot* i *Doktorat*, u Švedskoj i Finskoj; *Doctor* i *Doctor habilit.*, u Nemačkoj; itd.

Prema tome, u jednom zemljama se za svaki stupanj nastave daje i određeni standardni akademski stepen, koji označava stupanj nastave i jednak je na svim fakultetima bez obzira na struku (Velika Britanija, SAD, SSSR, Japan, Poljska): *Bachelor* — *Master* — *Doctor*, ili inženjer — *kandidat nauka* — *doktor nauka*, dok se u drugim zemljama akademski stepen menja u zavisnosti od fakulteta (Francuska, Belgija, Finska, i dr.).

Primer za stručne nazive i akademske stepene: N. N., građevinski inženjer (za završen prvi stupanj na građevinskom fakultetu odnosno za završenu višu građevinsku tehničku školu); N. N., diplomirani građevinski inženjer (za završen drugi stupanj nastave na fakultetu odnosno visokoj školi); N. N., diplomirani građevinski inženjer, specijalist za . . . (za završen treći stupanj nastave — specijalizaciju).

Stručni nazivi su jedinstveni i jednaki na svim istorodnim fakultetima, visokim i višim školama u zemlji. U okviru istog fakulteta, odnosno odseka koji ima više smerova, osnovno obeležje stručnog naziva je jednako. Nazivi se mogu razlikovati jedino u oznaci specijalnosti, prema odeljku, grupi odnosno smeru. Na primer, ko diplomira na drugom stupnju nekog nastavnčkog fakulteta stiče stručni naziv »profesor« uz dodatak discipline koju je završio (profesor matematike, profesor geografije, itd.); svako ko diplomira npr. na drugom stupnju bilo kog mašinskog fakulteta u zemlji stiče stručni naziv »diplomirani mašinski inženjer«, ali, prema odseku odnosno grupi ili smeru koji je završio — ukoliko to predviđa statut fakulteta — može se iza imena staviti i oznaka te specijalnosti (na primer: N. N., diplomirani mašinski inženjer za termotehniku, ili: N. N., diplomirani inženjer poljoprivrede za stočarstvo).

Kao stručni nazivi za pojedine grupe visokoškolskih ustanova u većini su uzeti dosadašnji akademski stepeni (npr. inženjer) ili nazivi uobičajeni za pojedine stručnjake (pravnik, ekonomist, itd.). Tamo gde je dosadašnji akademski stepen uzet za stručni naziv na prvom stupnju (npr. inženjer), stručni naziv za drugi stupanj dobija se uglavnom tako što se ispred naziva predviđenog za prvi stupanj doda reč »diplomirani« (npr. diplomirani inženjer).

Na fakultetima, visokim i višim školama daju se ovi *stručni nazivi*:

- na nastavničkim osecima i grupama filoloških, filozofsko-istorijskih, filozofskih, prirodno-matematičkih ili tehničkih fakulteta (grupe: matematika, fizika i hemija) odnosno biotehničkog fakulteta (biologija) i na odgovarajućim visokim školama i višim školama za spremanje nastavnika: na prvom stupnju i višoj školi — »nastavnik«, na drugom stupnju — »profesor«, kod oba naziva s naznačenjem struke odnosno discipline (npr. nastavnik fizike, nastavnik geografije; profesor biologije, profesor istorije);

- na pravnim fakultetima odnosno na pravnom odseku pravno-ekonomskih fakulteta i na odgovarajućim visokim i višim školama: na prvom stupnju i na višim školama — »pravnik«, na drugom stupnju — »diplomirani pravnik«;

- na ekonomskim fakultetima odnosno na ekonomskom odseku pravno-ekonomskih fakulteta i na odgovarajućim visokim i višim školama: na prvom stupnju i na višim školama — »ekonomist«, na drugom stupnju — »diplomirani ekonomist«;

- na medicinskim fakultetima odnosno na odseku opšte medicine medicinskih fakulteta i na višim medicinskim školama: na višim školama — »viši medicinski tehničar« odnosno »viša medicinska sestra«, na drugom stupnju — »lekar« (za razliku od dosadašnjeg naziva »doktor medicine«, koji je ukinut);

- na stomatološkim fakultetima odnosno na stomatološkom odseku medicinskih fakulteta i na višim stomatološkim školama: na prvom stupnju i višim školama — »viši zubar«, na drugom stupnju — »lekar« umesto dosadašnjeg naziva »doktor stomatologije«;

- na farmaceutskim fakultetima: na prvom stupnju — »viši farmaceutski tehničar«, na drugom stupnju — »diplomirani farmaceut«;

- na poljoprivrednim fakultetima odnosno na poljoprivrednom odseku biotehničkog fakulteta odnosno poljoprivredno-šumarskih fakulteta i na visokim i višim poljoprivrednim školama: na prvom stupnju i višim školama — »inženjer poljoprivrede«, na drugom stupnju — »diplomirani inženjer poljoprivrede«, za oba stupnja, po potrebi, s naznačenjem struke, odseka odnosno grupe (npr. za povrtarstvo);

- na šumarskim fakultetima odnosno na šumarskom odseku biotehničkog fakulteta odnosno na poljoprivredno-šumarskim fakultetima: na prvom stupnju — »inženjer šumarstva«, na drugom stupnju — »diplomirani inženjer šumarstva«, za oba stupnja, po potrebi, s naznačenjem odseka odnosno grupe;

- na veterinarskim fakultetima: na prvom stupnju — »veterinar«, na drugom stupnju — »diplomirani veterinar«;

- na mašinskim, građevinskim, arhitektonskim ili drugim tehničkim fakultetima i odgovarajućim osecima tehničkih fakulteta, kao i na visokim i višim tehničkim školama: na prvom stupnju i na višim školama — »inženjer« (npr. mašinski inženjer, arhitektonski inženjer), na drugom stupnju — »diplomirani inženjer« (npr. diplomirani mašinski inženjer), za oba stupnja, po potrebi, uz dodatak i naziva odseka odnosno grupe (na primer: N. N., diplomirani građevinski inženjer za hidrotehniku);

- na saobraćajnom fakultetu i na odgovarajućim višim školama: na prvom stupnju — »saobraćajni inženjer«, na drugom stupnju — »diplomirani saobraćajni inženjer«, za oba stupnja, po potrebi, s naznačenjem struke, odseka odnosno grupe.

Akadska stepena postoje samo dva — »magistar« i »specijalist«, koji su jednaki po rang, a naziv zavisi od karaktera i organizacije nastave trećeg stupnja, tj. od toga da li je nastava organizovana za naučno usavršavanje ili za specijalizaciju. Iza akademskog stepena stavlja se oznaka grane nauke ili naučne discipline iz koje je stečen. Razni takozvani poslediplomski kursovi, koji predstavljaju nastavu za stručno usavršavanje, ne daju pravo na akademski stepen.

Zakon reguliše stručne nazive i akademske stepene samo za ubuduće i njegove odredbe *nemaju retroaktivno dejstvo*, osim ako je to u interesu zainteresovanih lica. Ako su stručni nazivi i akademski stepeni stečeni na osnovu ranijih propisa, ne poništavaju se, ali se dovode u sklad s novim karakterom tih naziva (pisanje iza imena). Na taj način, lica koja su pre stupanja na snagu Zakona na osnovu ranije važećih propisa u svojim diplomama stekla naziv »doktor medicine«, »doktor stomatologije«, »inženjer ekonomije«, »magister farmacije« imaju pravo da i dalje nose te nazive, s tim što oni više nisu titula, te se kao i ostali stručni nazivi moraju pisati iza imena (na primer: N. N., doktor medicine). Zakon daje pravo i licima koja su diplomirala pre stupanja na snagu ovog zakona na stručni naziv odnosno akademski stepen koji je ovim zakonom predviđen za odgovarajući fakultet odnosno školu, iako im tada nije bio unet u diplomu, što je za sve one koji diplomiraju ubuduće obavezno.

Stručni nazivi i akademski stepeni koji su stečeni u inostranstvu moraju se nostrifikovati. Način i postupak nostrifikacije propisuje Savezno izvršno veće.

IZVOR: Zakon o stručnim nazivima i akademskim stepenima (»Službeni list FNRJ«, 13/63).

M. F.

ŠKOLOVANJE NASTAVNIKA ZA FIZIČKU KULTURU

U Jugoslaviji se nastavnici za fizičku kulturu školuju u srednjim fiskulturnim školama, na osecima za fizičku kulturu viših pedagoških škola i pedagoških akademija i u visokim školama za fizičku kulturu. Školske 1962/63. takvih škola bilo je ukupno 24 (prema 14 u 1957/58) sa ukupno 2.587 učenika i studenata (prema 1.355 u 1957/58)¹. Samo u periodu 1957—1962. iz ovih škola izašlo je 2.035 nastavnika za fizičko vaspitanje.

SREDNJE FISKULTURNE ŠKOLE. U zemlji ima ukupno 6 srednjih fiskulturnih škola, i to u Zemunu (osnovana 1947), Sarajevu (1949), Skopju (1949), Prištini (1956), Mariboru (1960) i Murskoj Soboti (1961). Školske 1961/62. u njima je bilo ukupno 1.037 učenika: 638 muškaraca i 399 žena. Od toga je samo 5 učenika vanredno učilo, dok je stipendista bilo 413.

Razvojem viših i visokih škola, srednje fiskulturne škole postepeno gube svoj značaj, pa se pretpostavlja da će one postepeno prerasti u više ili biti ukinute. Tako će, na primer, Srednja fiskulturna škola u Zemunu biti ukinuta kad generacija upisana 1960. završi redovno školovanje.

ODSECI ZA FIZIČKU KULTURU VIŠIH PEDAGOŠKIH ŠKOLA I PEDAGOŠKIH AKADEMIJA. Školske 1961/62. otvoreno je sedam novih oseka za fizičku kulturu pri višim pedagoškim školama i pedagoškim akademijama, tako da je školske 1961/62. u zemlji bilo ukupno 15 takvih oseka, i to 8 pri višim pedagoškim školama (u Banjoj Luci, Beogradu, Zrenjaninu, Nišu, Novom Sadu, Sarajevu, Tuzli i Cetinju) i 7 pri pedagoškim akademijama (u Zagrebu, Osijeku, Pakracu, Rijeci, Splitu, Čakovcu i Šibeniku). U njima je iste godine bilo 963 studenta (830 muškaraca i 133 žene), od kojih 573 redovnih i 390 vanrednih. Vanredni studenti su najčešće svršeni maturanti srednjih fiskulturnih škola. Stipendije su primala 193 studenta.

VISOKE ŠKOLE ZA FIZIČKU KULTURU. Postoje 3 visoke škole za fizičku kulturu: u Beogradu (osnovana 1959), u Zagrebu (od školske 1959/60) i u Ljubljani (nastala 1960/61. prerastanjem Više škole za telesno vaspitanje u Ljubljani). U njima je školske 1960/61. bilo ukupno 587 studenata (486 muškaraca i 101 žena), od kojih 488 redovnih i 99 vanrednih. Stipendije su primala 93 studenta.

Za razliku od srednjih i viših škola, koje školuju isključivo nastavnike za fizičko vaspitanje, visoke škole se bave naučno-istraživačkim radom i sarađuju sa društvenim organizacijama za fizičku kulturu. Tako npr. Visoka škola za fizičku kulturu u Zagrebu proučava probleme rane specijalizacije u sportu.

U školskoj 1963/64. spojiće se Visoka škola za fizičko vaspitanje i Savezna prednjačko-trenerska škola iz Beograda. Time će delatnost Visoke škole biti proširena i na školovanje kadrova za potrebe društvenih organizacija za fizičku kulturu. S obzirom da Savezna prednjačko-trenerska škola ima rang više škole, ona će posle spajanja imati status prvog stepena Visoke škole.

¹ Vidi: »Škole za obrazovanje nastavnika za fizičko vaspitanje«, »Jug. pregled«, 1957, jul, str. 353 (11).

DIPLOMIRANI SLUŠAOCI ŠKOLA ZA FIZIČKU KULTURU. Krajem 1957. u zemlji je bilo 2.075 nastavnika za fizičko vaspitanje, od kojih je 929 završilo školovanje u posleratnom periodu. U narednih pet godina, do kraja školske 1961/62. godine, završilo je školovanje 2.035 novih učitelja, nastavnika i profesora za fizičko vaspitanje. (Tabela 1.)

TABELA 1 — DIPLOMIRANI SLUŠAOCI ŠKOLA ZA FIZIČKU KULTURU U PERIODU 1945—1962.

Vrsta škola	Ukupno	O d t o g a	
		Do 1957	1957—1962
Ukupno	2.964	929	2.035
Srednje škole	1.477	511	966
Više škole	867	183	684
Visoke škole	620	235	385

U posleratnom periodu samo na Visokoj školi za fizičko vaspitanje u Beogradu diplomiralo je 545 profesora za fizičko vaspitanje, a u srednjim fiskulturnim školama u Zemunu i Skopju 545 odnosno 357 stručnih učitelja za fizičko vaspitanje.

NASTAVNI KADAR NA ŠKOLAMA ZA FIZIČKU KULTURU. Poslednjih godina u školama za fizičku kulturu znatno je povećan broj nastavnog osoblja. U periodu 1956/57—1961/62. broj učenika i studenata povećan je za 90%, a nastavnika za 172%, tako da je prosečan broj upisanih slušalaca po jednom nastavniku smanjen sa 13,1 u školskoj 1956/57 na 9,2 u školskoj 1961/62. Poboljšana je i stručna struktura nastavnog kadra: školske 1961/62 — 75% nastavnika imalo je visoku stručnu spremu, 14% višu, a ostali srednju stručnu spremu ili odgovarajuća trenerska zvanja. (Tabela 2.)

TABELA 2 — NASTAVNI KADAR NA ŠKOLAMA ZA FIZIČKU KULTURU ŠKOLSKE 1961/62.

Vrsta škola	Ukupan broj nastavnika	Stručna sprema nastavnika					Broj slušalaca na 1 nastavnika ukupno redovni
		visoka	viša	srednja	ostali		
Ukupno	281	210	38	19	14	9,2	7,4
Srednje škole	95	54	23	16	2	10,9	10,9
Više škole	85	59	12	2	12	11,3	6,7
Visoke škole	101	97	3	1	—	5,8	4,8

MATERIJALNA SREDSTVA ŠKOLA ZA FIZIČKU KULTURU. Poboljšanju uslova nastave u školama za fizičku kulturu doprinela su znatno veća budžetska sredstva koja se izdvajaju poslednjih godina. Tako su, na primer, budžetska sredstva svih škola porasla od 171,992.000 din. u 1959. na 220,538.000 u 1961. i 319,767.000 din. u 1962. Međutim, ta sredstva još nisu dovoljna i služe najvećim delom (73,23%) za pokriće ličnih rashoda. (Tabela 3.)

TABELA 3 — BUDŽETSKA SREDSTVA ŠKOLA ZA FIZIČKU KULTURU U 1962*

Vrsta škola	Ukupni rashodi	Lični rashodi		Prosek na 1 slušaoca
		iznos	%	
Ukupno	319,767.000	234,456.000	73,23	140.250
Srednje škole	84,101.000	62,461.000	74,36	81.100
Više škole	56,213.000	37,533.000	67,02	89.044
Visoke škole	179,453.000	134,462.000	75,12	305.712

* Bez podataka o budžetu Više pedagoške škole u Sarajevu i Pedagoške akademije u Pakracu.

U rashodima pojedinih tipova škola postoje prilično oštre razlike. Međutim, ove razlike postoje i između škola istog stepena, što je posledica dopunskih delatnosti pojedinih škola.

U toku 1960. i 1961. započela je izgradnja novih zgrada i objekata visokih škola za fizičku kulturu u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani. Veći deo ovih radova biće završen u

1963. godini. To će biti prve škole za fizičku kulturu u zemlji koje će raditi u prostorijama specijalno projektovanim i izgrađenim za ove svrhe.

IZVOR: »Stručni kadrovi u fizičkoj kulturi«, izdanje Saveznog zavoda za fizičku kulturu, Beograd, 1959, a za 1960, 1961. i 1962. neobjavljeni podaci Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

D. M.

ORGANIZACIJA NARODNE TEHNIKE

Do 1963. godine delatnost Narodne tehnike zasnivana je na Statutu donetom na I kongresu (februara 1949). Na IV kongresu Narodne tehnike, održanom januara 1963, usvojene su Programsko-organizaciona deklaracija, koja je u stvari zamenila dotadašnji Statut, i Rezolucija o narednim zadacima Pokreta za tehničko vaspitanje u Jugoslaviji. Ovi dokumenti predstavljaju novu osnovu delatnosti organizacija Narodne tehnike i razvijanja naučno-tehničke kulture naroda.

NOVI ORGAN ZA UNAPREĐENJE TEHNIČKE KULTURE. IV kongres Narodne tehnike stao je na stanovište da širenje tehničke kulture nije isključivo zadatak organizacije Narodne tehnike, već čitavog društva, a posebno škola, društveno-političkih organizacija, Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije, Jugoslovenske armije i mnogih drugih činilaca. Smatra se da za širenje tehničke kulture, naročito u opštini, treba osigurati stalnu brigu Saveza sindikata, Saveza omladine i, naročito, Socijalističkog saveza. Iz takve koncepcije proizišla je i struktura novog organa za unapređenje tehničke kulture — Veća Narodne tehnike, u kojima su zastupljene ne samo organizacije-članice Narodne tehnike, već i sve druge organizacije koje su zainteresovane za širenje tehničke kulture.

Veća Narodne tehnike osnivaju se na nivou opštine, pokrajine, republike i federacije, a ako se ukaže potreba mogu se formirati i u srezu.

Veće Narodne tehnike u opštini je organ svih zainteresovanih faktora i čine ga delegati svih osnovnih organizacija. Ono donosi svoj statut u skladu sa Programsko-organizacionom deklaracijom i utvrđuje jedinstvenu politiku za unapređenje tehničke kulture u opštini.

Veće Narodne tehnike u federaciji, republici i pokrajini je savetodavno-usmeravajuće predstavničko telo organizacija, društava i ustanova koje deluju na području tehničkog vaspitanja i podizanja tehničke kulture i njihov je zajednički organ.

Veća Narodne tehnike u srezu, pokrajini i republici i organizacije učlanjene u Narodnu tehniku, donose svoja pravila ili statute u skladu sa Programsko-organizacionom deklaracijom Pokreta za tehničko vaspitanje naroda Jugoslavije.

Organizacija Narodne tehnike deluje preko svojih deset užih stručnih organizacija (saveza, društava i udruženja): Auto-moto saveza, Brodarskog saveza, Društva »Nikola Tesla«, Elektromašinskog saveza, Foto-kino saveza, Građevinskog saveza, Jugoslovenskog astronautičkog i raketnog društva, Saveza radio-amatera, Saveza za sportski ribolov na moru i podvodne aktivnosti i Saveza pronalazača i autora tehničkih unapređenja. Za sprovođenje zajedničkih akcija, ove stručne organizacije mogu stvarati svoje organe u opštini, pokrajini, republici i federaciji.

AKTIVNOST ORGANIZACIJE

NARODNE TEHNIKE U PERIODU 1957 — 1962.

OMASOVLJENJE ORGANIZACIJE. Poslednjih godina Narodna tehnika je postigla značajne rezultate u daljem omasovljenju organizacija obuhvatanjem raznovrsnim aktivnostima većeg broja dece, omladine i odraslih, proširenjem delatnosti organizacija na nove oblasti i jačanjem saradnje

sa institucijama i organizacijama koje su zainteresovane i pozvane da deluju u ovoj oblasti vaspitanja.

Broj organizacija i članova Narodne tehnike je u periodu 1957—1962. više nego udvostručen¹. Krajem 1962. bilo je 5.266 organizacija Narodne tehnike sa oko 500.000 članova, prema 2.618 organizacija sa oko 215.000 članova početkom 1957.

Najveće povećanje broja organizacija i članova ostvareno je povećanom aktivnošću i osnivanjem klubova mladih tehničara i društava Narodne tehnike u školama, kao i stvaranjem novih organizacija na selu, u prvom redu društava traktorista i agrotehničara.

U periodu 1957 — 1962. razne kurseve u organizacijama Narodne tehnike završilo je 1.100.000 lica što pokazuje da je njenim aktivnostima bio obuhvaćen vrlo veliki broj dece, omladine i odraslih.

U Narodnu tehniku uključile su se 1957. dve nove organizacije, čija je delatnost usko povezana sa tehničkim vaspitanjem i obrazovanjem — Jugoslovensko društvo za širenje i unapređenje nauke i tehnike »Nikola Tesla« i Udruženje jugoslovenskih pronalazača. U Narodnu tehniku 1960. učlanio se i Savez za sportski ribolov na moru i podvodne aktivnosti, a 1961. i Jugoslovensko astronautičko i raketno društvo. To je znatno doprinelo povećanju broja organizacija i članova Narodne tehnike i istovremeno proširenju njene delatnosti na nove oblasti nauke i tehnike.

OSPOSOBLJAVANJE KADROVA. U ovom periodu znatna pažnja posvećena je i obuci kadrova, što najbolje pokazuje broj od preko milion lica koja su završila razne tehničke kurseve. Organizacije Narodne tehnike su time znatno doprinele unapređenju tehničkog vaspitanja i obrazovanja, što je od naročitog značaja za privredu i Armiju.

SARADNJA SA DRUGIM DRUŠTVENIM ORGANIZACIJAMA. Mnoge akcije Narodne tehnike sprovedene su uz pomoć i saradnju drugih društveno-političkih organizacija. Savezni i glavni odbori Socijalističkog saveza, a naročito njihove komisije za saradnju sa društvenim organizacijama, pružali su znatnu pomoć, naročito prilikom rešavanja organizacionih pitanja i prilagođavanja organizacione strukture i sistema rada novim uslovima. Komisije SSRNJ su u više navrata razmatrale rad organizacija Narodne tehnike i njihove probleme.

Radu organizacije Narodne tehnike posebnu pažnju posvećivala su rukovodstva Saveza omladine Jugoslavije, pošto preko 80% članstva Narodne tehnike čini omladina. Rezultati od posebnog značaja postignuti su u obučavanju graditelja na Auto-putu bratstva i jedinstva i drugim omladinskim radnim akcijama.

Narodna tehnika tesno sarađuje i sa Svetom društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije, zatim sa Saveznim odborom organizacije »Porodica i domaćinstvo«, organizacijama inženjera i tehničara, Savezom izviđača i planinki, Savezom organizacija za fizičku kulturu Jugoslavije, Kulturno-prosvetnim većem Jugoslavije i Savezom za telesno vaspitanje »Partizan«.

Organizacija Narodne tehnike učestvovala je i u opštejugoslovenskim političkim i narodnim manifestacijama, kao što su proslava 40-godišnjice KPJ i SKOJ-a, 20-godišnjice ustanka naroda Jugoslavije, prvomajske i druge proslave. U okviru proslave Dana mladosti Savez radio-amatera već nekoliko godina organizuje štafetu preko svojih radio-stanica, a Brodarski savez — kajakašku štafetu tokovima jugoslovenskih reka. Pored akcije »Tehnika mladima«, u kojoj se iz godine u godinu beleže sve bolji rezultati, organizacija Narodne tehnike priređuje u toku proslave »Dečje nedelje« veći broj igara i takmičenja za najmlađe.

AKTIVNOST NA OMLADINSKIM RADNIM AKCIJAMA. Centralni komitet Narodne omladine Jugoslavije i Centralni odbor Narodne tehnike doneli su 1958.

¹ O aktivnosti do 1957. vidi: »Deset godina Narodne tehnike«, »Jug. pregled«, 1957, januar, str. 45—46 (3—4).

odluku da se na savezним radnim akcijama, kao poseban vid delatnosti, uvede i tehničko vaspitanje.

Na najvećoj radnoj akciji jugoslovenske omladine, izgradnji *Auto-puta bratstva i jedinstva* od 1958. do zaključno 1962. amaterske i stručne kurseve završilo je 227.000 omladinaca i omladinki, što znači da je bilo graditelja koji su završili i po dva ili više kurseva, jer je u istom periodu na ovoj akciji učestvovalo ukupno oko 219.000 omladinaca i omladinki. Amaterske kurseve, kao što su: motociklistički, automobilski, foto-amaterski, kino-operaterski, radio-amaterski, radio-telegrafski, elektro-mašinski, vazduhoplovno-modelarski, traktorski i drugi, završilo je preko 180.000 omladinaca i omladinki. Stručne kurseve, koji u stvari predstavljaju pripremu za kvalifikaciju, završilo je oko 47.000 graditelja, pretežno seoske omladine. Najveće interesovanje bilo je za ratarsko-traktorski kurs, koji je završilo preko 32.000 omladinaca. Na stručnim kursovima omladina se osposobljavala i za zidare, klesare, vodo-inštalatere, auto-električare, minere, elektro-inštalatere, i dr.

U izgradnji sportsko-rekreativnih objekata na *Sutjesci*, u periodu 1960—1962. učestvovala su i četiri brigade Narodne tehnike sastavljene od najboljih aktivista i omladinaca. Razne amaterske i stručne kurseve koji su organizovani na ovoj akciji završilo je blizu 1.500 graditelja. Održani su i posebni seminari iz oblasti organizacione problematike Narodne tehnike.

I graditelji *puta Preljina-Čačak* pokazali su veliko interesovanje za ovakve kurseve, koje je završilo 7.000 omladinaca i omladinki.

Organizacija Narodne tehnike učestvovala je u organizovanju rada na tehničkom vaspitanju i na većim lokalnim omladinskim radnim akcijama: izgradnji Ade Ciganlije u Beogradu, Savske obale i pristaništa u Zagrebu, međunarodnih omladinskih centara u Rovinju i Ankaranu, puta Sinj—Split, seoskih škola u Bosni i Hercegovini, manjih hidro-elektrana u planinskim krajevima Srbije i Bosne, itd.

RAD NA TEHNIČKOM VASPITANJU DECE I OMLADINE. Posle III kongresa Narodne tehnike pojavile su se i razvijale nove dečje tehničke organizacije, kružoci i sekcije, koji su kasnije objedinjeni u klubove mladih tehničara. Krajem 1962. bilo je u celoj zemlji oko 2.600 klubova mladih tehničara i oko 1.700 samostalnih kružoka i sekcija, u kojima se organizovano bavilo raznim tehničkim delatnostima oko 230.000 pionira.

U 1957. pokrenuta je velika akcija »Smotra tehničkih delatnosti pionira Jugoslavije«, kojom je bilo obuhvaćeno 2.263 škole i 523.500 učenika. Samo u toku te akcije održano je 4.500 predavanja i 1.441 izložba. I narednih godina održana je slična akcija — »Mesec tehnike u školama«, u kojoj je učestvovao dvostruko veći broj škola i učenika. U toku ove akcije opremljeno je za potrebe nastave 258 kabineta i 71 laboratorija. Vrednost te opreme premašuje 32.000.000 dinara.

Na univerzitetima rade 58 tehničkih organizacija i dve sekcije, sa oko 6.000 članova. Pored klasičnih organizacija Narodne tehnike, na univerzitetima su obrazovane i neke posebne organizacije prema specijalnostima koje su studenti izabrali za svoj budući poziv, kao što su: klubovi kibernetičara, automatičara, predavača tehničkog vaspitanja, kao i neke posebne institucije, kao što su tehnički univerziteti, tehničke katedre, i sl.

Za rad organizacija na selu od naročitog značaja bilo je sprovođenje zaključaka VII plenuma Centralnog odbora Narodne tehnike, održanog 1956, koji je dao orijentaciju na dalje jačanje postojećih organizacija na selu i njihovo usmeravanje na unapređenje poljoprivredne proizvodnje i podizanje tehničke kulture seoskog stanovništva.

Broj organizacija na selu porastao je od 358 sa oko 35.000 članova u 1957. na 1.119 sa 124.560 članova na kraju 1962.

Organizacije Narodne tehnike pokrenule su na selu mnogobrojne akcije. Među njima su bile naročito zapažene

»Mesec tehnike na selu« u Srbiji i »Seoski festivali« u Sloveniji (1957), na kojima su održavana takmičenja u košenju, oranju i rukovanju poljoprivrednim mašinama.

U periodu 1957—1962. na selu je kroz kurseve Narodne tehnike prošlo preko 106.000 članova klubova naprednih poljoprivrednika i društava Narodne tehnike. Polaznici kurseva su osposobljavani za traktoriste, rukovaoce priključnih mašina, savremene voćare, vinogradare i stočare.

U 1958. održano je I savezno takmičenje traktorista u Novom Mestu u Sloveniji, na kojem su učestvovala ekipe iz svih republika, AP Vojvodine i Kosova i Metohije. Na prethodnim takmičenjima — opštinskim, sreskim i republičkim — učestvovalo je preko 4.500 traktorista. U 1959. na II saveznom takmičenju u Zrenjaninu organizovana je, u saradnji sa domaćom industrijom, i demonstracija najmodernijih poljoprivrednih mašina. U predtakmičenjima učestvovalo je oko 7.000 traktorista. III savezno takmičenje traktorista, održano 1960. u Osijeku, okupilo je na predtakmičenjima 12.000 traktorista iz cele zemlje. IV i V takmičenje traktorista održano je u Banjoj Luci (1961) odnosno Bitoli (1962).

Pripremanje omladine za službu u Jugoslovenskoj armiji takođe je jedna od važnih delatnosti organizacije Narodne tehnike. Ona se sprovodi u društvima, klubovima i na velikim radnim akcijama, u saradnji sa udruženjima boraca i udruženjima rezervnih oficira, u zajedničkim vežbama i marševima, na kursovima, seminarima, putem predavanja, štampe, itd.

Mnoge organizacije Narodne tehnike obučavale su omladince u rukovanju radio-stanicama, telefonima, foto-aparatima, u vožnji traktora, automobila, motocikla, itd. Naročito značajne uspehe u obuci u svojim specijalnostima, postigli su Auto-moto savez, Savez radio-amatera, Vazduhoplovni savez i Brodarski savez.

PROPAGANDNA I IZDAVAČKA DELATNOST. Najveću ulogu u popularisanju Narodne tehnike odigrala su sopstvena sredstva propagande. U periodu 1957—1961. u celoj zemlji održano je preko 860 hiljada popularno-tehničkih predavanja kojima je prisustvovalo blizu 70 miliona posetilaca, zatim je dato preko 400 hiljada filmskih predstava, sa preko 42 miliona posetilaca, i priređeno oko 9.500 izložbi sa preko 47 miliona posetilaca.

U isto vreme izdato je 743 razne popularno-tehničke knjige u tiražu od blizu 6 miliona primeraka, blizu 15 miliona primeraka priručnika, stručnih knjiga i udžbenika. Posebno značajan prilog tehničkom vaspitanju dece i omladine predstavlja edicija od 20 priručnika iz raznih grana nauke i tehnike, izdatih u okviru pionirskih igara »Tehnička kultura mladih«.

Organizacije Narodne tehnike izdavale su krajem 1962. 3 lista, i to: »Tehničke novine« (organ Centralnog veća Narodne tehnike — u tiražu od blizu 60.000 primeraka), »Moto-reviju« (12.000 primeraka) i »Narodnu tehniku« (1.500 primeraka) i 10 časopisa: »Tehničko vaspitanje« (2.000 primeraka), »ABC tehnike« (12.000 primeraka), »Radio-amater« (8.000 primeraka), »Foto-kino reviju« (2.000 primeraka), »Življenje in tehnika« (17.000 primeraka), »Jugoslovensko pronalazaštvo« (7.000 primeraka), »Teslu« (2.000 primeraka), »Tehniku« (2.000 primeraka), »Savremenu tehniku« (6.000 primeraka) i »Vasionu« (1.000 primeraka).

MEDUNARODNE VEZE. U periodu između dva kongresa znatno su proširene međunarodne veze svih organizacija Narodne tehnike. Uspostavljene su bliže veze i sa zemljama sa kojima su do tada postojali samo povremeni kontakti.

U Jugoslaviji je 1957. boravila delegacija organizacije za dobrovoljno sadejstvo sa armijom, avijacijom i flotom (DOSAAF) iz Sovjetskog Saveza. Na poziv Centralnog komiteta DOSAAF-a 1958. godine, delegacija Narodne tehnike, Vazduhoplovnog saveza i Streljačkog saveza Jugoslavije prisustvovala je Kongresu ove organizacije. Iste

godine, delegacija Narodne tehnike i Vazduhoplovnog saveza prisustvovala je Kongresu Mađarskog odbrambenog saveza (MHS) u Budimpešti. U 1959. jugoslovenska delegacija prisustvovala je Kongresu bugarske organizacije za dobrovoljno sadejstvo sa odbranom (DOSO). Tom prilikom uspostavljeni su kontakti i sa predstavnikom poljske organizacije Liga prijatelja vojnika (LPŽ). Sledeće godine delegacija Narodne tehnike boravila je u Poljskoj, gde su sa ovom organizacijom vođeni razgovori o daljoj saradnji. Sa organizacijom LPŽ vršena je razmena materijala informativnog i stručnog karaktera. Na poziv organizacije Tehnika i sport (GST) iz Nemačke Demokratske Republike, delegacija Narodne tehnike prisustvovala je 1960. Drugom kongresu GST, a 1962. jedan delegat Narodne tehnike prisustvovao je proslavi desetogodišnjice rada ove organizacije. Pored toga, sa ovom organizacijom vršena je naročito aktivna razmena štampanih materijala.

Tokom 1960. i 1961. u zajednici sa Sindikatom prosvetnih i naučnih radnika Jugoslavije, nekoliko studijskih grupa proučavalo je sisteme tehničkog vaspitanja u Bugarskoj, Nemačkoj Demokratskoj Republici, Poljskoj, Saveznoj Republici Nemačkoj i Maroku.

Pojedini savezi i udruženja u sastavu Narodne tehnike takođe su održavali veze sa međunarodnim organizacijama u koje su učlanjeni i aktivno učestvovali u radu njihovih foruma. Pored toga, oni su učestvovali na više međunarodnih takmičenja, akcija i izložbi i postigli zapažene rezultate. Mnoge organizacije Narodne tehnike uspostavile su i bilateralnu saradnju sa odgovarajućim nacionalnim organizacijama.

PRIZNANJA ZA RAD U ORGANIZACIJAMA NARODNE TEHNIKE. Za uspešnu aktivnost i zalaganje u radu između dva kongresa, pojedincima, organizacijama i ustanovama dodeljeno je 1.556 nagrada »Boris Kidrič«. Ovo visoko priznanje, koje dodeljuje Narodna tehnika, dobili su od 1956. do kraja 1961. godine 1.162 pojedinca i 394 organizacije i ustanove koje rade na širenju tehničke kulture. Nagrada »Boris Kidrič« ustanovljena je 1956. kao priznanje za višegodišnji rad i naročite zasluge. Za postignute rezultate i uspehe u pojedinim akcijama, takmičenjima i većim priredbama, 1959. godine ustanovljena je nagrada »Plaketa Narodne tehnike«, koju je do kraja 1962. dobilo 199 organizacija i pojedinaca.

AKTIVNOSTI POJEDINIH SAVEZA, UDRUŽENJA I DRUŠTAVA

AUTO-MOTO SAVEZ JUGOSLAVIJE. Glavna aktivnost ovog saveza u periodu između dva kongresa bila je usmerena na obuku vozača motornih vozila, posebno na izgradnji Auto-puta bratstva i jedinstva, zatim na pripremanju vozača za motorizovane jedinice JA, na razvijanju ocensko-terenskog sporta i osposobljavanju školske omladine za bezbedan saobraćaj i širenje motorne tehnike.

Auto-moto savez Jugoslavije imao je 1957. godine 395 organizacija sa preko 52.000 članova, a 1962. godine 410 organizacija sa oko 88.000 članova.

U organizacijama Auto-moto saveza u poslednjih 6 godina obučeno je 223.300 vozača, i to: 3.100 biciklista, 69.280 mopedista, 47.100 motociklista, 88.660 automobilista i 15.170 traktorista, odnosno u proseku preko 35.000 vozača godišnje.

Auto-moto društva raspolažu sa: 195 kabineta, 90 poligona za obuku vozača, 288 radionica za popravku vozila i 1.860 motornih vozila. Auto-moto savez ima ukupno 1.140 instruktora i 291 automehaničara. Od 1959. Auto-moto savezu su povereni ispiti za dobijanje potvrda o poznavanju saobraćajnih propisa za upravljanje mopedima i radnim mašinama.

Savezni odbor Auto-moto saveza organizovao je 1959. pokretnu izložbu o bezbednosti saobraćaja, koja je prikazana u Beogradu i mnogim drugim gradovima. Samo u Beogradu, izložbu je razgledalo 750.000 posetilaca. Po uzoru na ovu

izložbu, i druge organizacije Saveza organizovale su 735 izložbi. Filmski festival »Zaštitimo čoveka u saobraćaju«, održan u Beogradu od 24. septembra do 1. oktobra 1959, posetilo je 36.000 gledalaca.

Značajne rezultate postigla je *Služba tehničke pomoći i informacija* u Sloveniji (na preko 500 kilometara puteva). Ova služba organizovana je i u Beogradu, Nišu, Banjoj Luci, Karlovcu i Budvi.

Oktobra 1962. Savez je organizovao u celoj zemlji propagandnu akciju *Mesec bezbednosti saobraćaja*.

Turistička komisija Saveza učestvovala je u razvijanju turizma i povećanju obima turističkog prometa sa inostranstvom.

Na povećanje prometa inostranih turista stimulatívno je delovala prodaja benzinskih bonova. Naime, strani turisti iz 14 evropskih zemalja mogli su pre polaska u Jugoslaviju da kupe za svoja valutna sredstva benzinske bonove Auto-moto saveza Jugoslavije. S tim bonovima, po dolasku u Jugoslaviju, snabdevali su se benzinom na svim pumpama u mestima kroz koja su prolazili. Od 1957. do kraja 1961. stranim turistima prodato je tih bonova u iznosu od 375.985.268 deviznih dinara.

Kreditna pisma su poseban vid poslovanja Saveza inostranih klubova. Pomoću njih strani turisti mogu, pod veoma povoljnim uslovima, brzo i efikasno da otklanjaju eventualne nezgode koje bi ih zadesile na putu (opravka vozila, njihov prevoz u slučaju onesposobljavanja, advokatske, medicinske i slične usluge).

U ovom periodu Jugoslavija je pristupila Međunarodnoj organizaciji osiguranja iz Londona, čime je važnost međunarodnog osiguranja (»zelene karte«) proširena i na Jugoslaviju. To praktično znači da Jugoslaveni koji putuju u inostranstvo mogu u zemlji osigurati vozila od udesa. Isto tako, i stranci koji kolima dolaze u Jugoslaviju mogu u svojoj zemlji osigurati vozila od eventualnog udesa koji bi ih zadesio u Jugoslaviji.

Broj takmičenja u stalnom je porastu. U toku poslednjih 6 godina održano je 505 društvenih, 312 međudruštvenih, 227 republičkih, 90 saveznih i 74 međunarodna takmičenja.

Najznačajnije sportske priredbe bile su »Velika nagrada Jadrana«, »Nagrada Beograda«, »Nagrada Ljubelja« i »Nagrada Primorska«. Posebno priznanje jugoslovenskom auto-moto sportu bilo je organizovanje zonskog prvenstva u spidveju, koje je održano u Zagrebu, Crikvenici, Videm Krškom i Osijeku, kao i Kupa Evrope za kategoriju motocikla 50 ccm. U organizaciji Saveza bile su i kontrole mnogih međunarodnih relija koji prolaze preko jugoslovenske teritorije, kao što su »Reli Akropolis«, »Reli Monte Karlo«, reliji »Kroz Evropu« i »Lijež-Sofija-Lijež«.

Savez je član Međunarodne automobilske federacije (FIA), a njegovi predstavnici su izabrani u Komitet FIA, Turističku i Tehničku komisiju. Savez je i član Međunarodne turističke zajednice (AIT), organizacije za razvijanje saradnje u oblasti automobilske i motociklističke turizma, kao i Svetske organizacije za automobilizam i turizam (OTA).

BRODARSKI SAVEZ JUGOSLAVIJE. U periodu između dva kongresa Brodarski savez Jugoslavije učvrstio je svoje organizacije i znatno podigao kvalitet sportske delatnosti. U okviru Saveza rade komisije za jedrenja, kajakaštvo, modelarstvo i motonautiku. Savez je 1957. imao 172 organizacije sa 17.503 člana, a 1962. godine 160 organizacija sa 24.135 članova. U istom vremenu održano je 508 seminara i kurseva, na kojima je obučeno 10.673 slušalaca.

U radionicama Saveza izrađuju se razne vrste plovnih objekata — od čamaca za obuku do olimpijskih kajaka, kajaka i kanoa od plastične mase i jedrilica visokog kvaliteta, i to uglavnom na amaterskoj osnovi. Naročite uspehe predstavljaju izrada nekoliko jedrilica klase »Star« visokog kvaliteta u Splitu, Trogiru i Koprui, izrada jedrilica klase

»Kadet« u svim republikama, prvi pokušaji izrade jedrilica »Snipe« od plastične mase. Poznati kajakaš Pavel Bone konstruisao je kajak F-1, a ing. Borut Justin i ing. Bornot izradili su klasičnu verziju kanoa C-2 od plastične mase. Kajak klub u Bilišću konstruisao je presu dužine preko 8 metara za izradu presovanih jakaja.

U jedrenju i kajakaštvu učinjen je značajan napredak. Prosečno se godišnje održava oko 400 raznih takmičenja. Jugoslovenski sportisti visoko su se plasirali na međunarodnim brodarskim takmičenjima, uključujući i Olimpijske igre u Rimu i razne evropske i svetske šampionate.

Brodarski savez Jugoslavije je aktivni član Međunarodne federacije kanoa (ICF), Međunarodne unije za jedrenje na vodi i Međunarodne motonautičke unije.

ELEKTROMAŠINSKI SAVEZ JUGOSLAVIJE. Aktivnost ovog saveza odvijala se u okviru elektromašinskih sekcija u klubovima mladih tehničara i društvima Narodne tehnike i preko tehničkih tribina, savetovališta, kurseva i predavanja.

U 1957. godini Savez je imao 180 organizacija sa blizu 10.000 članova, a 1962. godine 477 organizacija sa 15.550 članova. U ovom periodu za članstvo su održana 762 kursa i seminara sa preko 21.000 slušalaca.

Preko republičkih rukovodstava, Savez je organizovao mnoga takmičenja u školama, opštinama, srezovima i republikama. Održane su i izložbe modela, maketa i igračaka fabričke proizvodnje.

Savez je radio i na upoznavanju omladine i građana sa osnovama elektrotehnike i mašinstva i raznim električnim i drugim uređajima i instalacijama u kući. Organizovano je preko 5.000 kurseva, seminara, predavanja, filmskih predstava, javnih tehničkih demonstracija, izložbi i drugih akcija, na kojima su se građani upoznavali sa elektrifikacijom domaćinstva, načinom pravilnog i ekonomičnog korišćenja raznih električnih i plinskih uređaja za domaćinstvo i odgovarajućim zaštitnim merama. Ovim oblicima aktivnosti bilo je obuhvaćeno blizu 900.000 građana.

Savez je izdao raznih knjiga, plakata i brošura u tiražu od oko 200.000 primeraka. Za decu je objavljeno više raznih nacrti, šema, brošura i sl., koje služe za rad u modelarstvu i za pravljenje raznih električnih igračaka.

FOTO-KINO SAVEZ JUGOSLAVIJE je 1957. imao 383 organizacije sa 26.765 članova, a 1962. broj organizacija porastao je na 418, dok je broj članova ostao približno isti (26.917).

Najveći broj klubova nalazi se u gradovima, a poslednjih godina se formiraju organizacije i u privrednim preduzećima i ustanovama. Pored toga, u školama radi oko 1.300 foto i preko 50 kino-sekcija.

Obučavanju kadrova posvećena je znatna pažnja. U periodu 1957—1962. održano je oko 3.100 seminara i kurseva, koje je završilo preko 84.000 slušalaca. Pored toga, priređeno je blizu 10.000 predavanja, izložbi i filmskih predstava, kojima je prisustvovalo 1.475.739 posetilaca.

Organizovan je veliki broj nacionalnih i međunarodnih akcija. U ovom periodu održane su savezne izložbe fotografije i festivali amaterskog filma, Savezna izložba dečje fotografije, a u saradnji sa Komisijom »Film i dete« Saveta društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije organizovana je i I revija filmova koje su snimili pioniri Jugoslavije. Savez je organizovao i izložbe jugoslovenske fotografije u Francuskoj, Japanu, Indiji, Poljskoj, Bugarskoj, a kolekcije jugoslovenske fotografije razmenjivane su sa mnogim zemljama. Kolekcija fotografija jugoslovenskih pionira bila je zapažena na Svetskoj izložbi fotografije i foto i kino-tehnike u Kelnu (1961). Izložba jugoslovenskih pionira održana je i u nekim gradovima Savezne Republike Nemačke. Kino-amateri učestvovali su na većem broju međunarodnih festivala amaterskog filma, na kojima su dobili mnoge nagrade. Kolekcije filmova izmenjene su sa Italijom, Austrijom, Poljskom i Švedskom. Na I međunarodnom festivalu amaterskog filma, održanom 1961. u Beogradu, pored domaćih,

bio je prikazan i veliki broj inostranih filmova. Prisustvovao je i veliki broj gostiju iz drugih zemalja.

Foto-kino savez je bio organizator Kongresa Međunarodne federacije fotografske umetnosti. Savez je član Međunarodne federacije fotografske umetnosti (FIAP) i Međunarodne federacije kino-amatera (UNICA).

JUGOSLOVENSKO ASTRONAUTIČKO I RAKETNO DRUŠTVO. Ova organizacija osnovana je 1953. godine, kao sekcija pri Vazduhoplovnom savezu Jugoslavije. Razvijanjem delatnosti Društva prevaziđene su mogućnosti rada u okviru VSJ, pa je Društvo 1962. prešlo u sastav Narodne tehnike, gde su mu pružene šire mogućnosti za intenzivniji teorijski i praktični rad na širenju astronautike. Prvi korak u tom pravcu učinjen je nabavkom japanske sondažne rakete tipa »Kappa-6« sa opremom, i konstruisanjem domaće sondažne rakete.

Društvo ima oko 200 članova, uglavnom inženjera i tehničara i učlanjeno je u Međunarodnu astronautičku federaciju (IAF).

U septembru 1962. Društvo je organizovalo posetu sovjetskog kosmonauta Germana Titova, koji je u toku svog boravka, pored ostalog, održao predavanje na Mašinskom fakultetu, posetio graditelje Auto-puta i Centar mladih selenita u Lozoviku. Društvo održava veze sa 42 astronautička društva iz 36 zemalja, razmenjujući sa njima časopise, naučne publikacije i iskustva iz oblasti raketne tehnike i astronautike.

JUGOSLOVENSKO DRUŠTVO ZA ŠIRENJE I UNAPREĐENJE NAUKE I TEHNIKE »NIKOLA TESLA«. Osnovni zadatak društva je da prati razvoj naučnih i tehničkih dostignuća u zemlji i u svetu i da ih širi, propagira i unapređuje. Njegovi članovi su profesori univerziteta, istraživači iz raznih instituta, stručnjaci iz škola i preduzeća, i dr. Društvo je 1962. imalo 25 organizacija sa 3.000 članova.

U periodu između dva kongresa društvo je organizovalo 14 izložbi, koje je videlo 250.000 posetilaca. Održano je 350 predavanja sa 120.000 slušalaca, 2.500 filmskih predstava sa 1.200.000 gledalaca i preko 20 demonstracija na otvorenom prostoru sa 25.000 posetilaca.

Društvo održava veze sa Društvom »Nikola Tesla« u SAD i sa poštovaocima Nikole Tesle u pojedinim zemljama, i sa Društvom za širenje naučnih saznanja Nemačke Demokratske Republike.

SAVEZ GRAĐEVINACA JUGOSLAVIJE, preko sekcija građevinaca u klubovima mladih tehničara i društvima Narodne tehnike, radio je na razvijanju maketarstva i propagiranju građevinske tehnike. Savez organizuje stručna savetovanja o održavanju stambenog fonda, radi na pripremanju programa za polukvalifikovane i kvalifikovane kadrove u oblasti građevinarstva itd. Ove oblike rada naročito je prihvatila seoska omladina na izgradnji Auto-puta, gde je više hiljada omladinaca završilo kurseve i osposobilo se za zidare, rukovaoce lakih građevinskih mašina i dr.

Savez građevinaca Jugoslavije imao je 1957. godine 469 organizacija sa 11.300 članova, a 1962. godine 789 organizacija sa 21.500 članova.

SAVEZ PRONALAZAČA I AUTORA TEHNIČKIH UNAPREĐENJA deluje u sastavu Narodne tehnike od 1956. Savez ima 41 organizaciju u opštinama i 216 aktivna u preduzećima, sa ukupno 4.800 članova.

Funkcioneri i članovi Saveza održali su u radnim kolektivima 195, a u opštinama — 40 predavanja iz oblasti razvoja pronalazačke delatnosti i zaštite pronalazaka i tehničkih unapređenja. Savez je organizovao 9 stručnih savetovanja i seminara, zatim 19 izložbi pronalazaka u zemlji i 3 izložbe jugoslovenskih pronalazaka u inostranstvu. Prikazana su i 3 stručno-dokumentarna filma.

Na međunarodnim izložbama jugoslovenski pronalazači osvojili su 8 zlatnih, 11 purpurnih, 11 srebrnih i 6 bronzanih medalja. Savez je odlikovan zlatnom medaljom na Međunarodnoj izložbi u Brislu.

SAVEZ RADIO-AMATERA JUGOSLAVIJE imao je u 1957. godini 319 organizacija sa 19.390 članova, a 1962. godine 330 organizacija sa 21.220 članova. U istom razdoblju održano je 1.898 seminara i kurseva, na kojima je obučeno 28.670 slušalaca.

Svaki klub ima u proseku 65 članova i 10 radio-operatora, od kojih 8 rade na klupskim, a 2 na sopstvenim radio-stanicama. Težište rada u radio-klubovima je na nastavi (održavanju tečajeva), radu u primopredajnim sekcijama, gradnji uređaja i na osposobljavanju stručnih kadrova. Svaki od 330 klubova ima u proseku 5 članova sposobnih za samostalnu gradnju standardnih radio-uređaja i 3—4 nastavnika za tečajeve iz primopredajne tehnike.

U periodu 1957—1962. godine održano je 470 takmičenja, 2.550 predavanja, 460 priredaba, zatim organizovano 27 izložbi, 20 kurseva i 750 ostalih akcija. U svim ovim manifestacijama, koje je videlo preko 230.000 posetilaca, bilo je više od 12.000 učesnika.

U svim republikama organizovane su radio-mreže za slučaj opasnosti, s ciljem da se u slučajevima elementarnih ili drugih nepogoda uspostave efikasne radio-veze sa republičkim i saveznim centrima. U radu ovih mreža učestvuju za sada samo nepokretne radio-stanice. U planu je gradnja pokretnih kratkotalasnih i radio-stanica sa ultrakratkim talasima, koje bi se, po potrebi, mogle prebacivati na mesto nesreće. Za sada samo Savezni odbor radio-amatera Jugoslavije raspolaže sa po 8 KT i UKT prenosnih radio-stanica, koje mogu da rade sa svakog mesta.

Savez održava i dosta intenzivne međunarodne veze. Predstavnik Saveza izabran je za člana Međunarodne radio-amaterske unije (IARU). Jugoslovenske takmičarske

ekipe učestvovala su na I evropskom šampionatu u lovu na »lisicu« u Švedskoj i drugim međunarodnim KT i UKT takmičenjima.

SAVEZ ZA SPORTSKI RIBOLOV NA MORU I PODVODNE AKTIVNOSTI JUGOSLAVIJE pristupio je organizaciji Narodne tehnike na svojoj vanrednoj skupštini 14. maja 1961, na kojoj su prihvaćena i nova pravila Saveza.

U Savez je učlanjeno 55 društava, koja postoje u primorskim mestima, zatim u Ljubljani, Zagrebu i Beogradu. Članovi društava organizovali su nekoliko značajnih podvodnih, bioloških, speleoloških i arheoloških istraživanja u Crvenom moru i na Visu. Članovi Saveza konstruisali su i izgradili prototip domaćeg aparata za autonomno ronjenje. I pored skromne tehničke baze, obučeno je oko 200 ronilaca I, II, III i IV kategorije.

Od svog osnivanja Savez deluje u Međunarodnoj federaciji za sportski ribolov (CIPS) i Svetskoj konfederaciji za podvodne aktivnosti (CMAS). Jugoslovenski predstavnik je predsednik Komiteta za ribolov na moru organizacije CIPS. Na ovogodišnjoj skupštini i Kongresu CIPS u Rimu, Savezu je poverena organizacija Evropskog šampionata u dubinskom lovu, koji je održan početkom jula 1963. u Veloj Luci.

SAVEZ KLUBOVA TEHNIKE JUGOSLAVIJE, čija je Osnivačka skupština održana 24. juna 1963, objedinio je delatnosti dotadašnjih Elektromašinskog saveza i Saveza građevinaca Jugoslavije, kao i delatnost opštih organizacija Narodne tehnike, koje do sada nisu imale svoj savezni organ.

IZVOR: Izveštaj o radu Centralnog odbora Narodne tehnike Jugoslavije i razvoju organizacija u periodu od 1957—1962. i drugi materijali sa IV kongresa Narodne tehnike Jugoslavije. Iz istog izvora uzeti su i svi podaci u informaciji.

S. P. — A. Z.

V KUP EVROPE U GIMNASTICI

Kup Evrope u gimnastici, koji u stvari predstavlja prvenstvo Evrope u ovom sportu, održava se od 1955. svake druge godine. Na takmičenju mogu da učestvuju najviše po dva predstavnika svake zemlje. Borba se sastoji iz dva dela: gimnastičkog šestoboja i takmičenja za pojedinačni plasman. U prvom delu svi učesnici se takmiče u šest različitih disciplina: vežbi na tlu, vežbi na konju s hvataljkama, vežbi na krugovima, vežbi na razboju, vežbi na vratilu i preskoku preko konja. Ocene u svakoj od disciplina sabiraju se i na taj način utvrđuje plasman takmičara u Kupu Evrope. U drugom delu se šestorica najbolje plasiranih u svakoj od disciplina takmiče međusobno za pojedinačni plasman u svakoj od šest disciplina posebno. Vežbe ocenjuje međunarodna sudijska komisija sastavljena od četiri bodovne i jednog vrhovnog sudijske. Maksimalna ocena je 10. Najniža i najviša ocena se odbacuju, a prosek od preostale dve uzima se kao službena ocena.

I kup Evrope za gimnastičare¹ održan je u Frankfurtu na Majni 1955. Na njemu je učestvovalo 37 gimnastičara iz 21 zemlje. Pobedio je Boris Šaklin (SSSR) sa 57,80 bodova. Jugoslovenski predstavnici Jurjević i Čaklec zauzeli su 21. i 22. mesto.

Na II kupu Evrope, u Parizu 1957, pobedio je španski gimnastičar Joakim Blumesa 57,40 bodova. Učestvovalo je 38 takmičara iz 21 zemlje. Jugosloveni Čaklec i Jurjević zauzeli su 20. i 27. mesto.

III kup održan je u Kopenhagenu 1959. Između 39 gimnastičara iz 21 zemlje. Pobedio je Jurij Titov (SSSR) sa 57,85 bodova. Jugoslovenski predstavnici Petrović i Čaklec plasirali su se na 24. i 25. mesto.

Na IV kupu, u Luksemburgu 1961, učestvovalo je 20 takmičara iz 14 zemalja. Pobedio je Jugosloven Miroslav Cerar sa 58,05 bodova, ispred ranijeg pobednika Jurija Titova. Drugi jugoslovenski predstavnik, Petrović, zauzeo je 13. mesto.

V kup održan je u Beogradu 6. i 7. jula 1963, u organizaciji Gimnastičkog saveza Jugoslavije. Učestvovalo je 38 gimnastičara iz 20 zemalja: Austrije, Belgije, Bugarske, Čehoslovačke, Danske, Finske, Francuske, Italije, Jugoslavije, Luksemburga, Mađarske, Nemačke Demokratske Republike, Norveške, Poljske, Rumunije, SSSR, Savezne Republike Nemačke, Švajcarske, Švedske i Velike Britanije. Pobedio je ponovo Jugosloven Miroslav Cerar sa 57,75 bodova, ispred olimpijskog pobednika Borisa Šaklina (SSSR). Drugi jugoslovenski predstavnik, Martin Šrot, plasirao se na 22. mesto sa 54,60 bodova.

Konačan plasman najbolje šestorice:

1. Miroslav Cerar (Jugoslavija)	57,75
2. Boris Šaklin (SSSR)	57,65
3. Valerij Kerdemelidi (SSSR)	57,45
4. Franko Menikeli (Italija)	57,05
5. Đovani Karminuči (Italija)	56,95
6. Nikola Prodanov (Bugarska)	56,55

Miroslav Cerar se plasirao za finale u svim pojedinačnim disciplinama, izuzev u vežbi na razboju (prilikom koje se pokliznuo i bio niže ocenjen).

¹ Posebno se održava i Kup Evrope za gimnastičarke. Na ovogodišnjem takmičenju, održanom u Parizu, pobedila je Jugoslovenka Mirjana Bilić.

U finalu Cerar je osvojio 3 zlatne medalje: na konju s hvataljkama, na krugovima (zajedno sa Šaklinom i Bugarinom Kapsazovim) i na vratilu (zajedno sa Šaklinom), zatim jednu srebrnu (preskok preko konja) i jednu bronzanu medalju (vežba na tlu).

Definitivni plasman u pojedinim disciplinama, koji se izračunava sabiranjem ocene dobivene u šestoboju i ocene iz finalnog takmičenja, bio je:

Vežba na tlu

1) F. Menikeli (Italija)	19,55
2) V. Kerdemelidi (SSSR)	19,45
3) M. Cerar (Jugoslavija)	19,15
4) Đ. Karminuči (Italija)	19,00
5) J. Ščasni (ČSSR)	18,90
6) Z. File (Nemačka DR)	18,80

Konj s hvataljkama

1) M. Cerar (Jugoslavija)	19,65
2) V. Kerdemelidi (SSSR)	19,40
3) B. Šaklin (SSSR)	19,35
4) H. Vigard (Norveška)	19,25
5) A. Rokosa (Poljska)	19,05
6) N. Prodanov (Bugarska)	17,80

Krugovi

1) M. Cerar (Jugoslavija)	19,25
B. Šaklin (SSSR)	19,25
V. Kapsazov (Bugarska)	19,25
4) F. Menikeli (Italija)	19,15
5) P. Krbec (ČSSR)	19,10
6) R. Čanji (Mađarska)	18,90

Preskok preko konja

1) P. Krbec (ČSSR)	19,55
2) M. Cerar (Jugoslavija)	19,05
3) V. Kerdemelidi (SSSR)	18,95
M. Šrot (Jugoslavija)	18,95
5) B. Šaklin (SSSR)	18,90
6) Đ. Karminuči (Italija)	18,80

Razboj

1) Đ. Karminuči (Italija)	19,40
2) B. Šaklin (SSSR)	19,25
3) F. Menikeli (Italija)	19,20
4) V. Kerdemelidi (SSSR)	19,05
5) A. Rokosa (Poljska)	18,90
6) Z. File (Nemačka DR)	18,70

Vratilo

1) M. Cerar (Jugoslavija)	19,70
B. Šaklin (SSSR)	19,70
3) V. Kerdemelidi (SSSR)	19,50
4) N. Prodanov (Bugarska)	19,20
5) Đ. Karminuči (Italija)	19,10
6) O. Kestola (Finska)	19,00

M. K.

MEĐUNARODNI UGOVORI ZAKLJUČENI U PRVOJ POLOVINI 1963.¹

BILATERALNI UGOVORI

TRGOVINSKI, PLATNI I FINANSIJSKI SPORAZUMI

ALBANIJA

Protokol o robnoj razmeni između SFR Jugoslavije i NR Albanije za 1963, potpisan 25. aprila 1963. u Beogradu, (26. jun 19632).

AUSTRIJA

Zajednički zapisnik Jugoslovensko-austrijske mešovite komisije predviđene članom 6. Sporazuma o međusobnoj robnoj razmeni između FNRJ i Republike Austrije od 8. oktobra 1948, potpisan 8. marta 1963. u Beču, (26. jun 1963).

Protokol o pregovorima Jugoslovensko-austrijske mešovite komisije o robnoj razmeni i platnom prometu za ugovornu godinu 1963/64, sa prilogima, potpisan 8. marta 1963. u Beču.

BUGARSKA

Protokol o robnoj razmeni između FNR Jugoslavije i NR Bugarske za 1963, potpisan 15. decembra 1962. u Beogradu, (18. april 1963).

Aranžman između Narodne banke SFR Jugoslavije i Bugarske narodne banke o načinu plaćanja u pograničnoj robnoj razmeni, potpisan 20. maja 1963. u Sofiji.

Aranžman o saradnji između Narodne banke SFR Jugoslavije i Bugarske narodne banke o regulisanju plaćanja na saborima na jugoslovensko-bugarskoj granici, potpisan 20. maja 1963. u Sofiji.

BURMA

Ugovor o učešću SFR Jugoslavije u preradi pamuka koji Burma dobija od SAD, potpisan 5. aprila 1963. u Rangunu.

ČEHOSLOVAČKA

Protokol o razmeni robe između FNR Jugoslavije i Čehoslovačke Socijalističke Republike za 1963, potpisan 14. februara 1963. u Beogradu, (26. jun 1963).

Sporazum između Vlade SFR Jugoslavije i Vlade Čehoslovačke Socijalističke Republike o uspostavljanju Jugoslovensko-čehoslovačkog komiteta za privrednu i naučnu saradnju, potpisan 22. juna 1963. u Pragu.

DANSKA

Sporazum o produženju važnosti Protokola o robnoj razmeni između FNR Jugoslavije i Kraljevine Danske, potpisanog 16. decembra 1961. u Beogradu, za period od 1. novembra 1962. do 31. oktobra 1963, zaključen razmenom nota u Kopenhagenu 29. oktobra i 23. novembra 1962, (7. maj 1963).

¹ Vidi: »Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1962«, »Jug. pregled«, 1962, novembar—decembar, str. 486—488 (56—58). Iz tehničkih razloga u tom registru nisu mogli biti obuhvaćeni svi ugovori zaključeni u drugoj polovini 1962, pa se daju ovde.

² Datum u zagradi označava kada je Savezno izvršno veće ratifikovalo odnosno odobrilo pomenuti sporazum. Svi ugovori bez tog datuma nalaze se još u toku ratifikacije.

ETIOPIJA

Sporazum o produženju korišćenja Kreditnog sporazuma od 6. juna 1959, potpisan 19. aprila 1963. u Adis Abebi.

Protokol o privrednim razgovorima predstavnika SFR Jugoslavije i Carevine Etiopije vođenim od 16. do 19. aprila 1963, potpisan 19. aprila 1963. u Adis Abebi.

FINSKA

Protokol o plaćanju i robnoj razmeni između FNR Jugoslavije i Republike Finske, potpisan 18. decembra 1962. u Helsinkiju, (18. jun 1963).

FRANCUSKA

Sporazum između Vlade FNR Jugoslavije i Vlade Francuske Republike o kreditu u iznosu od 150 miliona franaka Jugoslaviji za nabavku sirovina i reproduccionog materijala, zaključen u Parizu razmenom pisama od 15. januara 1963, (18. april 1963).

INDIJA

Sporazum o izmeni Kreditnog sporazuma između FNR Jugoslavije i Republike Indije o isporuci investicionih dobara i opreme od 21. januara 1960, zaključen u Nju Delhiu razmenom pisama od 18. i 22. februara 1963.

Zapisnik o diskusiji između trgovinskih delegacija Jugoslavije i Indije, potpisan 4. maja 1963. u Nju Delhiu.

INDONEZIJA

Protokol o razgovorima o ekonomskim odnosima između FNR Jugoslavije i Republike Indonezije, potpisan 15. decembra 1962. u Džakarti, (18. april 1963).

ITALIJA

Trgovinski sporazum između FNR Jugoslavije i Republike Italije sa prilogima, potpisan 23. marta 1963. u Rimu, (26. jun 1963).

IZRAEL

Protokol o zasedanju Jugoslovensko-izraelske mešovite komisije za trgovinu, potpisan 30. maja 1963. u Beogradu.

JEMEN

Sporazum o trgovini, plovidbi i privrednoj saradnji između FNR Jugoslavije i Jemenske Arapske Republike, potpisan 17. februara 1963. u Sani, (4. jun 1963).

Protokol o investicionom kreditu između Vlade FNR Jugoslavije i Vlade Jemenske Arapske Republike, potpisan 17. februara 1963. u Sani, (4. jun 1963).

KANADA

Sporazum o nabavci 200.000 metričkih tona pšenice iz Kanade, zaključen u Beogradu razmenom pisama od 18. i 19. februara 1963, (26. jun 1963).

KAMBODŽA

Protokol o razgovorima vođenim u Beogradu od 20. do 23. aprila 1963. o pitanjima saradnje u privrednim odnosima, potpisan 23. aprila 1963. u Beogradu.

Sporazum o kreditu između SFR Jugoslavije i Kraljevine Kambodže za izgradnju hidrocentrala u Kiriromu, potpisan 23. aprila 1963. u Beogradu.

LIBIJA

Usaglašeni zapisnik o nekim pitanjima razvoja ekonomskih odnosa između FNRJ i Kraljevine Libije, potpisan 28. jula 1962. u El Beidi, (26. jun 1963).

MAĐARSKA

Protokol o pregovorima između sekretara za industriju SIV-a Danila Kekića i ministra za metalurgiju i industriju mašina NR Mađarske Janoša Cergea u cilju razvoja tešnje saradnje u određenim područjima jugoslovenske i mađarske industrije, potpisan 17. januara 1963. u Budimpešti, (18. april 1963).

Protokol o privrednim pregovorima koji su vođeni između delegacija Vlade FNRJ i Vlade NR Mađarske, potpisan 27. marta 1963. u Budimpešti, (26. jun 1963).

Sporazum između Vlade FNR Jugoslavije i Vlade NR Mađarske o osnivanju Jugoslovensko-mađarskog komiteta za privrednu saradnju, potpisan 27. marta 1963. u Budimpešti, (4. jun 1963).

Protokol o robnoj razmeni između FNR Jugoslavije i NR Mađarske u 1963, potpisan 28. januara 1963. u Beogradu, (4. jun 1963).

MONGOLIJA

Protokol o robnoj razmeni između FNR Jugoslavije i Mongolske Narodne Republike za 1963, potpisan 20. marta 1963. u Beogradu, (26. jun 1963).

NEMAČKA DEMOKRATSKA REPUBLIKA

Sporazum između Vlade SFR Jugoslavije i Vlade Nemačke Demokratske Republike o rešenju izvesnih do sada nerešenih pitanja o odnosima dveju država, potpisan 22. maja 1963. u Berlinu.

POLJSKA

Protokol sa zasedanja Mešovite komisije za robnu razmenu između SFR Jugoslavije i NR Poljske za 1961. do 1965. godine, potpisan 6. juna 1963. u Beogradu.

Protokol V zasedanja Jugoslovensko-poljskog komiteta za privrednu saradnju, potpisan 10. aprila 1963. u Varšavi.

Protokol sastanka Jugoslovensko-poljske mešovite stručne radne grupe za industrijsku saradnju, potpisan 14. marta 1963. u Varšavi.

RUMUNIJA

Zapisnik sa sastanka jugoslovenskih i rumunskih stručnjaka o pitanju razmene i usaglašavanja projektnih zadataka za izradu ekonomsko-tehničke dokumentacije kod šteta na zemljištu, objektima i proizvodnih organizacija, potpisan 18. aprila 1963. u Tekiji—Oršavi.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Protokol o rezultatima zajedničkog rada stručnjaka SFRJ i SSSR u pitanju specijalizacije i kooperacije u industrijskoj proizvodnji, potpisan 10. aprila 1963. u Beogradu.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Sporazum o projektu za proizvodnju električne energije i uređaja za distribuciju između Administracije za međunarodnu saradnju (ICA), agencije Vlade SAD, i Odeljenja za ekonomsku pomoć Državnog sekretarijata za spoljnu trgovinu, organa Vlade FNRJ, potpisan 5. januara 1963. u Beogradu, (7. maj 1963).

Sporazum o projektu za unapređenje poljoprivrede između Administracije za međunarodnu saradnju (ICA), agencije Vlade SAD, i Odeljenja za ekonomsku pomoć Državnog sekretarijata za spoljnu trgovinu, organa Vlade FNRJ, potpisan 4. januara 1963. u Beogradu, (7. maj 1963).

Sporazum o projektu za unapređenje zdravlja, prosvete i smeštaja između Administracije za međunarodnu saradnju (ICA), agencije Vlade SAD, i Odeljenja za ekonomsku pomoć Državnog sekretarijata za spoljnu trgovinu, organa Vlade FNRJ, potpisan 4. januara 1963. u Beogradu, (26. jun 1963).

Sporazum o projektu za unapređenje industrije, rudarstva i transporta između Administracije za međunarodnu saradnju (ICA), agencije Vlade SAD, i Odeljenja za ekonomsku pomoć Državnog sekretarijata za spoljnu trgovinu, organa Vlade FNRJ, potpisan 4. januara 1963. u Beogradu, (7. maj 1963).

Sporazum o zajmu od 62,167.500 hiljada dinara između FNR Jugoslavije i Agencije za međunarodni razvoj, agencije Vlade SAD, potpisan 5. marta 1963. u Vašingtonu.

Sporazum o projektu za proširenje i modernizaciju Železare Sisak između Administracije za međunarodnu saradnju (ICA), agencije Vlade SAD, i Odeljenja za ekonomsku pomoć Saveznog sekretarijata za spoljnu trgovinu, organa Vlade SFR Jugoslavije, potpisan 1. juna 1963. u Beogradu.

Sporazum o projektu za izgradnju hidroelektrane Senj između Administracije za međunarodnu saradnju (ICA), agencije Vlade SAD, i Odeljenja za ekonomsku pomoć Saveznog sekretarijata za spoljnu trgovinu, organa Vlade SFR Jugoslavije, potpisan 1. juna 1963. u Beogradu.

Sporazum o projektu za izgradnju kanala Dunav—Tisa—Dunav između Administracije za međunarodnu saradnju (ICA), agencije Vlade SAD, i Odeljenja za ekonomsku pomoć Saveznog sekretarijata za spoljnu trgovinu, organa Vlade SFR Jugoslavije, potpisan 1. juna 1963. u Beogradu.

SUDAN

Usaglašeni zapisnik o ekonomskim razgovorima između delegacija FNR Jugoslavije i Republike Sudana, vođenim u Kartumu od 5. do 14. februara 1963, potpisan 14. februara 1963. u Kartumu, (26. jun 1963).

ŠVEDSKA

Sporazum između FNR Jugoslavije i Kraljevine Švedske o regulisanju nekih finansijskih potraživanja, potpisan 17. januara 1963. u Beogradu, (18. april 1963).

TANGANJIKA

Sporazum o trgovinskoj i ekonomskoj saradnji između Vlade FNRJ i Vlade Republike Tanganjike, potpisan 20. decembra 1962. u Dar es Salamu, (4. jun 1963).

TURSKA

Dopunski protokol uz Trgovinski sporazum između FNR Jugoslavije i Republike Turske, potpisan 25. februara 1963. u Beogradu, (26. jun 1963).

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA

Protokol o III zasedanju Komiteta za privrednu saradnju između SFR Jugoslavije i Ujedinjene Arapske Republike, potpisan 23. aprila 1963. u Kairu.

VELIKA BRITANIJA

Sporazum između Vlade FNRJ i Saveta britanskih portera stranih hartija od vrednosti o konačnom regulisanju—otkupu obveznica spoljnih predratnih jugoslovenskih državnih zajmova u francuskim francima koje se nalaze u posedu britanskih portera, zaključen u Londonu razmenom pisama od 24. oktobra 1962, (12. mart 1963).

Sporazum između Vlade FNR Jugoslavije i Vlade Velike Britanije i Severne Irske o okončanju Sporazuma od 28. decembra 1948. o novcu i imovini podvrgnutim posebnim merama usled neprijateljske okupacije Jugoslavije, zaključen u Londonu razmenom pisama od 19. juna 1962, (5. mart 1963).

Sporazum o produženju roka za izdavanje obveznica do 31. marta 1963. između FNR Jugoslavije i Export Credits Guarantee Department Velike Britanije, zaključen u Londonu razmenom pisama od 4. i 16. januara 1963.

SARADNJA NA POLJU SAOBRAĆAJA, POLJOPRIVREDE I HIDROTEHNIKE

AUSTRIJA

Rezime-zapisnik o IX zasedanju Stalne jugoslovensko-austrijske komisije za Dravu, potpisan 25. maja 1963. u Sarajevu.

GRČKA

Zapisnik o pregovorima između delegacija Generalne direkcije telekomunikacija Grčke i Zajednice Jugoslovenskih PTT o predmetu uspostavljanja veze Hercovim snopovima između Grčke i Jugoslavije, potpisan 15. decembra 1962. u Beogradu, (18. april 1963).

ITALIJA

Sporazum o produženju Sporazuma o vazdušnom saobraćaju između FNR Jugoslavije i Italije od 31. marta 1955, zaključen u Beogradu razmenom nota od 27. maja i 6. juna 1963.

MAROKO

Sporazum o ukidanju svih viza između FNR Jugoslavije i Kraljevine Maroka, potpisan 8. marta 1963. u Beogradu.

ŠVAJCARSKA

Sporazum o izmeni teksta uverenja za članove posade civilnog vazduhoplovstva između Vlade SFR Jugoslavije i Vlade Švajcarske, potpisan 29. maja 1963. u Beogradu.

VELIKA BRITANIJA

Sporazum o recipročnom ukidanju zahteva za pokazivanje spiska putnika u vazdušnom saobraćaju između FNR Jugoslavije i Velike Britanije, zaključen u Beogradu razmenom nota od 10. oktobra 1962. i 16. februara 1963.

KULTURNA SARADNJA

BRAZIL

Kulturna konvencija između FNR Jugoslavije i Sjedinjenih Država Brazila, potpisana 12. maja 1962. u Rio de Žaneiru, (4. jun 1963).

ETIOPIJA

Konvencija o kulturnoj saradnji između SFR Jugoslavije i Carevine Etiopije i program te saradnje, potpisana 18. aprila 1963. u Adis Abebi.

GRČKA

Zapisnik sa plenarnog sastanka Stalne mešovite komisije za primenu Konvencije o kulturnoj saradnji, potpisan 15. decembra 1962. u Beogradu, (18. april 1963).

MALI

Konvencija o prosvetnoj, naučnoj i kulturnoj saradnji između Vlade SFR Jugoslavije i Vlade Republike Mali, potpisana 10. maja 1963. u Beogradu.

RUMUNIJA

Program za primenu Sporazuma o kulturnoj saradnji između SFR Jugoslavije i Rumunske Narodne Republike za 1963. i 1964, potpisan 13. aprila 1963. u Bukureštu.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Dopunski program kulturne i naučne saradnje između FNR Jugoslavije i SSSR za 1963, potpisan 19. januara 1963. u Beogradu.

Protokol o rezultatima pregovora o Dopunskom programu kulturne i naučne saradnje između FNRJ i SSSR, potpisan 19. januara 1963. u Beogradu, (18. april 1963).

NAUČNO-TEHNIČKA I
INDUSTRIJSKA SARADNJA

JEMEN

Sporazum o tehničkoj saradnji između Vlade FNR Jugoslavije i Vlade Jemenske Arapske Republike, potpisan 17. februara 1963. u Sani, (4. jun 1963).

MAĐARSKA

Zapisnik VI zasedanja Mešovite jugoslovensko-mađarske komisije za naučno-tehničku saradnju, potpisan 24. aprila 1963. u Budimpešti, (26. jun 1963).

MONGOLIJA

Sporazum o naučnoj i tehničkoj saradnji između FNR Jugoslavije i Mongolske Narodne Republike, potpisan 4. marta 1963. u Moskvi, (26. jun 1963).

POLJSKA

Plan naučno-tehničke saradnje u oblasti korišćenja nuklearne energije u mirnodopske svrhe između FNR Jugoslavije i NR Poljske u 1963. i 1964, potpisan 14. decembra 1962. u Varšavi, (18. april 1963).

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Sporazum između FNR Jugoslavije i SSSR o daljoj saradnji u oblasti korišćenja atomske energije u mirnodopske svrhe, potpisan 10. januara 1963. u Beogradu, (12. mart 1963).

Protokol o saradnji za 1963—1964. između SFR Jugoslavije i SSSR na polju korišćenja atomske energije u mirnodopske svrhe, potpisan 7. aprila 1963. u Beogradu.

Zapisnik sa IX zasedanja Jugoslovensko-sovjetske komisije za naučno-tehničku saradnju, održanog na osnovu Sporazuma o naučno-tehničkoj saradnji između FNRJ i SSSR od 19. decembra 1955, potpisan 6. marta 1963. u Moskvi, (4. jun 1963).

TANGANJIKA

Sporazum o tehničkoj saradnji između Vlade FNRJ i Vlade Republike Tanganjike sa Protokolom o izvršenju, potpisan 20. decembra 1962. u Dar es Salamu, (4. jun 1963).

GRANIČNI SPORAZUMI

ALBANIJA

Završni zapisnik Mešovite jugoslovensko-albanske komisije o završetku radova na obnovi piramida i drugih graničnih oznaka na jugoslovensko-albanskoj granici izvršenih u toku 1962, potpisan 8. novembra 1962. u Ohridu, (26. jun 1963).

Zapisnik XIII redovnog zasedanja Jugoslovensko-albanske komisije za sprečavanje i rešavanje graničnih incidenata, potpisan 5. juna 1963. u Titogradu.

AUSTRIJA

Protokol o II zasedanju predstavnika nadležnih organa predviđenih članom 13. stav 1. Sporazuma između FNR Jugoslavije i Austrijske savezne vlade o regulisanju prekograničnog drumskog prevoza putnika i robe, održanom u Beču od 9. do 11. januara 1963, potpisan 11. januara 1963. u Beču, (4. jun 1963).

Završni protokol Mešovite jugoslovensko-austrijske komisije za obnovu graničnih oznaka i uređenje granice o izvršenoj kontroli i obnovi graničnih stubova i ostalih graničnih oznaka u vremenu od 1958. do 1962, potpisan 24. novembra 1962. u Mariboru, (18. april 1963).

Protokol sa IX zasedanja Mešovite jugoslovensko-austrijske komisije za obnovu graničnih oznaka i uređenje granice, formirane na osnovu člana 5. Konvencije između Vlade FNR Jugoslavije i Austrijske savezne vlade o obnovi, čuvanju i održavanju graničnih stubova i ostalih graničnih oznaka na državnoj jugoslovensko-austrijskoj granici od 19. marta 1958, sa prilogima, potpisan 25. novembra 1962. u Mariboru, (18. april 1963).

ITALIJA

Dodatni protokol uz Sporazum između FNR Jugoslavije i Republike Italije o lokalnoj razmeni između pograničnih zona Sežana — Nova Gorica — Tolmin i Gorica — Videm, potpisan 23. marta 1963. u Rimu, (26. jun 1963).

Dopunski protokol uz Sporazum između FNR Jugoslavije i Republike Italije o lokalnoj razmeni između pograničnih zona Buja, Koper Sežana i Nova Gorica s jedne strane i Trsta s druge strane, potpisan 23. marta 1963. u Rimu, (4. jun 1963).

MAĐARSKA

Zapisnik sa II redovnog zasedanja Mešovite jugoslovensko-mađarske komisije za obnovu graničnih oznaka, formirane na osnovu člana 5. Konvencije između Vlade FNR Jugoslavije i Vlade NR Mađarske o održavanju i obnovi granične linije i graničnih oznaka na jugoslovensko-mađarskoj granici od 18. januara 1956, potpisan 16. decembra 1962. u Segedinu, (26. jun 1963).

SPORAZUMI IZ OSTALIH OBLASTI

BUGARSKA

Sporazum između Vlade FNR Jugoslavije i Vlade NR Bugarske o saradnji u oblasti zdravstvene zaštite, socijalnog staranja, urbanizma i stambeno-komunalne delatnosti, potpisan 16. januara 1963. u Sofiji, (18. april 1963).

Konzularna konvencija između FNR Jugoslavije i NR Bugarske, potpisana 21. marta 1963. u Sofiji, (4. jun 1963).

Protokol sa sastanka predstavnika veterinarskih službi FNRJ i NR Bugarske u vezi preduzimanja mera protiv svinavke i šapa i nekih drugih stočnih zaraza, održanog u Beogradu od 19. do 23. marta 1963, potpisan 23. marta 1963. u Beogradu, (26. jun 1963).

FRANCUSKA

Sporazum o uvozu francuskih knjiga, novina, časopisa, gramofonskih ploča i učila u ograničenom iznosu od 84 miliona dinara godišnje, zaključen u Beogradu, razmenom nota od 28. novembra i 10. decembra 1962. i 1. februara 1963, (4. jun 1963).

Sporazum o saradnji Zavoda za medicinu rada FNRJ i Službe kontrole zračenja Republike Francuske, zaključen u Beogradu i Parizu razmenom nota od 6. decembra 1962. i 10. januara 1963.

MAĐARSKA

Konzularna konvencija između FNR Jugoslavije i NR Mađarske, potpisana 20. februara 1963. u Beogradu, (4. jun 1963).

POLJSKA

Zapisnik sa sastanka predstavnika veterinarskih službi FNR Jugoslavije i NR Poljske održanog u Beogradu od 7. do 11. marta 1963, potpisan 11. marta 1963. u Beogradu, (26. jun 1963).

MULTILATERALNI UGOVORI

Preporuka Evropske ekonomske komisije OUN o standardima za pojedine vrste voća i povrća, potpisana 30. oktobra 1962. u Ženevi.

Plan rada za program osnovnog školovanja u Jugoslaviji između FNR Jugoslavije, s jedne strane, i Svetske zdravstvene organizacije i

Fonda UN za pomoć deci, s druge strane, potpisan u Kopenhagenu 17. novembra 1962, Neuilly-sur Seine, 10. avgusta 1962. i Beogradu 29. septembra 1962.

Drugi plan rada za program zdravstvene zaštite majke i deteta u Jugoslaviji između FNR Jugoslavije, s jedne strane i Svetske zdravstvene organizacije i Fonda UN za pomoć deci (UNICEF), s druge strane, potpisan u Kopenhagenu 28. novembra 1962, Neuilly-sur Seine 18. decembra 1962. i Beogradu 12. februara 1963.

Preporuka Saveta za carinsku saradnju o materijalnom prikazivanju carinskih tarifa, potpisana 29. novembra 1957. u Brislu.

Protokol o izmeni Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (čl. 48a), potpisan 15. decembra 1962. u Rimu.

Konvencija o borbi protiv diskriminacije na polju obrazovanja usvojena na XI zasjedanju Generalne konferencije Organizacije UN za prosvetu, nauku i kulturu, potpisana 14. decembra 1960, u Parizu.

Revidirani tekst aneksa II konvencije o privilegijama i imunitetima specijalizovanih agencija usvojen na X zasjedanju Konferencije FAO Rezolucijom br. 72/59, 15. juna 1960. u Njujorku.

Projekt Specijalnog fonda UN za izgradnju instituta za primenu nuklearne energije u poljoprivredi, potpisan 8. aprila 1963. u Beogradu.

Bečka konvencija o konzularnim odnosima, potpisana 24. aprila 1963. u Beču.

Protokol sa V redovnog zasjedanja Mešovite komisije o ribolovu u vodama Dunava, potpisan 26. aprila 1963. u Budimpešti.

Sporazum o zajmu od 35,000,000 dolara između Jugoslovenske investicione banke i Međunarodne banke za obnovu i razvoj i Sporazum o garanciji između Vlade SFRJ i Međunarodne banke za obnovu i razvoj, potpisani 21. juna 1963. u Vašingtonu.

D. B.

SADRŽAJ 1963.

STANOVNIŠTVO

Prognoza stanovništva Jugoslavije u periodu 1961—1981	145—150	(1—6)
---	---------	-------

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Osnovna načela i osnovni i opšti instituti društveno-ekonomskog i političkog uređenja SFRJ prema novom Ustavu..	193—202	(43—52)
Sprovođenje novog Ustava	202—203	(52—53)
Pripremanje novog Ustava	204—207	(54—57)
Delatnost Savezne narodne skupštine IV saziva	208—210	58—60)
Aktuelna pitanja daljeg društvenog i privrednog razvoja i spoljne politike Jugoslavije (govor predsednika Tita u novoj Saveznoj skupštini)	287—292	(77—82)
Razvoj svojinskih odnosa	1 — 8	(1—8)
Radnički saveti i upravni odbori privrednih organizacija 1950—1962.	151—153	(29—31)
Radničko samoupravljanje u ekonomskim jedinicama	49—56	(9—16)
Ustanove društvenih delatnosti	241—246	(63—68)
Opšta politika u oblasti društveno-ekonomskih odnosa i samoupravljanja u 1962.	97—103	(17—23)
Unutrašnja politika u 1962.	104—105	(24—25)
Organizacija i rad Saveznog izvršnog veća u 1962.	106—108	(26—28)
Teritorijalna podela na srezove i opštine 1963.	247—254	(69—76)
Sednice Savezne narodne skupštine, 154—155 (32—33);	211	(61)
Sednice republičkih skupština, 155—163 (33—41);	211—212	(61—62)
Sednice Saveznog izvršnog veća	163—164	(41—42)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Aktuelni problemi sela i zadaci Socijalističkog saveza	109—110	(9—10)
Sastav članstva i rukovodstava SSRNJ..	255—256	(27—28)
Stav Saveza komunista Jugoslavije prema aktuelnim međunarodnim pitanjima i zadacima međunarodnog radničkog pokreta u borbi za mir i socijalizam	213—222	17—26)
Aktivnost Centralnog veća Saveza sindikata (1959—1962).	9—10	(1—2)
Savez omladine Jugoslavije	57—62	(3—8)
Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije	165—170	(11—16)
Aktivnost Jugoslovenske lige za mir, nezavisnost i ravnopravnost naroda 1961—1963.	293—294	(29—30)

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1963. godinu	11—14	(1—4)
Društveni planovi republika za 1963.	63—67	(17—21)
Carinski sistem	223—227	(63—67)
Investicije u posleratnom periodu	295—306	(101—112)
Razvoj privrede 1958—1962.	118—124	(38—44)
Privreda u 1962.	111—117	(31—37)
Privreda u prvom tromesečju 1963.	184—188	(58—62)
Materijalna sredstva opština u 1961.	257—260	(79—82)

Kretanje cena u periodu 1952—1962.	261—266	(83—88)
Dinamika produktivnosti rada u industriji	68—70	(22—24)
Izvoz industrijskih proizvoda	273—276	(95—98)
Izvoz brodova	277—278	(99—100)
Razvoj energetike	267—272	(89—94)
Elektroindustrija 1957—1962.	307—312	(113—118)
Kukuruz	71—75	(25—29)
Troškovi proizvodnje pšenice, kukuruza i šećerne repe na društvenim gazdinstvima	19—26	(9—16)
Rezultati proizvodne saradnje u ratarstvu	228—233	(68—73)
Kooperacija u setvi pšenice 1962/63.	182—183	(56—57)
Razvoj svinjarstva 1957—1962	234—238	(74—78)
Proizvodnja i prerada višanja	76	(30)
Putnički saobraćaj	15—18	(5—8)
Sistem i organizacija spoljne trgovine ..	176—181	(50—55)
Pružanje usluga turistima u domaćinstvima	313—314	(119—120)
Stambena izgradnja i demografski razvoj	171—175	(45—49)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Rashodi za zdravstvenu zaštitu 1956—1962.	27—30	(1—4)
Zdravstvo u 1962.	125—126	(7—8)
Eradikacija malarije	77—78	(5—6)
Socijalna zaštita u 1962.	127—128	(9—10)
Stambena i komunalna delatnost u 1962.	129—130	(11—12)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Nepismenost i opismenjavanje	79—82	(13—16)
Školstvo u 1962.	131—135	(17—21)
Školovanje nastavnika za fizičku kulturu	319—320	(33—34)
Kultura u 1962.	136—138	(22—24)
Naučno-tehnička saradnja Jugoslavije sa inostranstvom	315—316	(29—30)
Doktori nauka u 1961. i 1962. godini ..	31—42	(1—12)
Stručni nazivi i akademski stepeni	317—318	(31—32)
Stručno obrazovanje radnika u preduzećima industrije i rudarstva	189—192	(25—28)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Organizacija Narodne tehnike	321—325	(5—9)
Državna prvenstva u 1962.	83—84	(1—2)
Međunarodna takmičenja jugoslovenskih sportista u 1962.	85—86	(3—4)
V kup Evrope u gimnastici	326	(10)

SPOLJNA POLITIKA

Spoljna politika Jugoslavije u 1962.	139—144	(17—22)
Učešće Jugoslavije na XVII zasjedanju Generalne skupštine UN	87—96	7—16)
Jugoslavija u Komitetu za dekolonizaciju	283—285	(29—33)
Ekonomski odnosi sa Poljskom	279—282	(25—28)
Poseta predsednika Sjedinjenih Država Meksika Adolfa Lopeza Mateosa	239	(23)
Poseta predsednika Republike Finske Urha Kekkonena	239	(23)
Poseta generalnog sekretara Ujedinjenih nacija U Tanta	240	(24)
Poseta predsednika Ujedinjene Arapske Republike Gamala Abdela Nasera	240	(24)
Poseta predsednika Republike Liberije Viljema Tabmana	286	(34)
Diplomatsko-konzularna predstavnstva ..	43—48	(1—6)
Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polovini 1963.	327—330	(33—36)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretplata 6.000 dinara / Redakcija: Terazije 41/1/tel. 33-610.
Administracija: Terazije 41/1 Beograd, tel. 33-611.
Žiro račun br. 101-26-603-63, Beograd, uz naznaku »Za Jug. pregled«.

Štampa: Beograđski grafički zavod, Beograd.

